

**SVENSKA MOTSVARIGHETER TILL FINSKANS
ESSIV OCH TRANSLATIV**

**Pro gradu-avhandling i nordisk
filologi vid Jyväskylä universitet
Våren 2001**

Anu Koskela

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare Anu Koskela	
Titel Svenska motsvarigheter till finskans essiv och translativ	
Ämne nordisk filologi	Typ av avhandling pro gradu
Avhandlingen färdig vårterminen 2001	Antalet sidor 92
<p>Sammandrag</p> <p>Syftet med denna pro gradu-avhandling är att redogöra för hur finskans allmänna lokalkasus essiv och translativ översätts till svenska. Modern svenska anses ha bara två kasus, nominativ och genitiv, och därför är det intressant att veta hurdana medel svenskan använder för att uttrycka essiv och translativ. Eftersom svenskan är ett analytiskt språk som vanligtvis använder prepositioner där den analytiska finskan använder kasusändelser är det sannolikt att det ofta är just prepositioner som motsvarar essiv och translativ. Den främsta avsikten med avhandlingen är att hitta några regelbundenheter i svenskans sätt att uttrycka essivens och translativens betydelser. Sådana resultat skulle vara till hjälp t.ex. i undervisning och i översättning.</p> <p>Som källmaterial har jag Olli Jalons roman <i>Hotelli eläville</i> och dess svenska översättning <i>Hotell för levande</i>. Romanen innehåller sammanlagt över tusen belägg på essiver och translativer som indelas i olika grupper på grund av hurdana betydelser dessa kasus uttrycker. Kategoriseringen bygger på Aarni Penttiläs <i>Suomen kielioppi</i> (1963). Metoden är deskriptiv vilket innebär att de olika grupperna beskrivs och förklaras med hjälp av exempel ur materialet.</p> <p>I teoridelen behandlas kontrastiv lingvistik och översättning. Ytterligare klargörs essivens och translativens placering i det finska kasussystemet och hurdan roll dessa kasus spelar i satsen. I analysdelen behandlar jag först essiv därefter translativ.</p> <p>Materialet visar att essiven och translativen förekommer i många olika funktioner. Deras ursprungliga uppgift var att uttrycka lokalitet vilket man nuförtiden kan se endast i några partiklar (t.ex. <i>takana/taakse</i>). De båda kasusen uttrycker också tid och sätt. Vidare uttrycker de tillstånd, egenskap, uppgift och ställning, men essiven uttrycker befintlighet i dem och oftast en tillfällig befintlighet (t.ex. <i>Laura on opettajana ala-asteella</i>). Translativen däremot uttrycker ofta förändring i dem (t.ex. <i>Laura tuli iloiseksi kultuaan uutisen</i>). Essiven och translativen används också adnominalt vid uttryck av olika slag. Utöver dessa funktioner finns det många andra som behandlas i avhandlingen.</p> <p>Motsvarigheterna i svenskan är ofta prepositionsfraser eller substantiv och adjektiv utan något prepositionstillägg. Dessa adjektiv och substantiv står vanligtvis som predikativ i satsen. Också <i>som</i>-konstruktioner, adverb samt bisatser kan fungera som svenska motsvarigheter.</p>	
Uppslagsord essiv, translativ, kontrastiv lingvistik, översättning	
Bibliotek/Förvaringsplats Aallon kirjasto	
Övriga uppgifter	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	1
2	KONTRASTIV LINGVISTIK	3
2.1	Allmänt	3
2.2	Om historia	5
2.3	Förutsättningar för kontrastiv analys	6
3	ÖVERSÄTTNING	8
3.1	Om historia	8
3.2	Klassificeringen av översättningen	10
3.3	Översättningen kontra originaltexten	11
3.4	Språk, värld och tänkande	13
4	ESSIV OCH TRANSLATIV I FINSKANS KASUSSYSTEM	15
4.1	Allmänt	15
4.2	Essiv och translativ i sats	17
4.3	Verbrection	18
4.3.1	Allmänt	18
4.3.2	Verbrection i samband med essiv och translativ	19
5	FÖRFATTAREN OLLI JALONEN OCH ROMANEN <i>HOTELLI ELÄVILLE</i>	22
6	TIDSUTTRYCK I ESSIV	24
7	RUMSUTTRYCK I ESSIV	30
8	ESSIV SOM UTTRYCKER SÄTT	33
9	ESSIV I SAMBAND MED VERBET <i>OLLA</i>	33
9.1	Ställning	34
9.2	Uppgift	35
9.3	Tillstånd	36
10	ESSIV I SAMBAND MED ANDRA VERB ÄN <i>OLLA</i>	37
10.1	Ställning och uppgift	38
10.2	Tillstånd	38
10.2.1	Kommunikativa verb	39
10.2.2	Förnimmelseverb	40
10.2.3	Befintlighetsverb	41
10.2.4	Rörelseverb	43
11	ESSIV SOM APPOSITIONSADVERBIAL	44
11.1	Essiv som syftar på objekt	45
11.2	Typen <i>pitää jotakin jonakin</i>	47
11.3	Essiv i participkonstruktion	48
12	ADNOMINAL ESSIV	49
12.1	Essiv i samband med nominativus och partitivus absolutus -struktur	49
12.2	Essiv i samband med verbider	52
12.3	Essiv i samband med andra adnominala fall	53
13	TIDSUTTRYCK I TRANSLATIV	54
14	RUMSUTTRYCK I TRANSLATIV	57
15	TRANSLATIV SOM UTTRYCKER SÄTT	59
16	TRANSLATIVUS RESPECTUS	60
17	FORTUITIV SATSFÖRKORTNING	61
18	TRANSLATIV SOM UTTRYCKER FÖLJD ELLER RESULTAT	62
19	TRANSLATIV SOM UTTRYCKER ÄNDAMÅL	64
20	TRANSLATIV UTTRYCKER STÄLLNING, UPPGIFT OCH TILLSTÅND	66

20.1 Gruppen "tulla, muuttua joksikin"	66
20.2 Gruppen "tehdä, muuttaa joksikin"	68
20.3 Gruppen "luulla, kutsua joksikin"	69
20.4 Gruppen "saitko sanotuksi"	70
21 ADNOMINAL TRANSLATIV	72
21.1 Translativ i samband med verbider	72
21.2 Translativ som postposition	74
21.3 Translativ som specialfall	75
22 SPECIELLA UTTRYCK	77
23 DEN LÄNGRE FORMEN AV FÖRSTA INFINITIVEN	78
24 TRANSLATIVER SOM LÖSA ORD I SATSEN	80
25 SAMMANFATTNING	81
LITTERATUR	89
BILAGOR	92

1 INLEDNING

Nuförtiden är det internationalismen som gäller i utbildningen. Ofta redan från barndaghemmet är människan i kontakt med olika kulturer och språk. När man möter ett annat språk än det egna modersmålet börjar man vanligtvis fästa uppmärksamheten på de skillnader, men också på de likheter som finns i språken. Språkinlärare märker att hon/han kan kommunicera på ett främmande språk även om det innehåller drag som inte är bekanta från modersmålet. Det gäller att man i något mån tillägnar sig ett nytt sätt att se på världen. Oftast är situationen den att det finns möjligheter i språken att uttrycka likadana tankeinnehåll, men själva förmedlingsmedlen varierar.

I det tvåspråkiga Finland är det naturligt att det är finskan och svenskan man först kommer i kontakt med. Även om dessa språk hör till olika språkstammar: svenskan till den indoeuropeiska och finskan till den uraliska finns det många likheter (speciellt i lexikonet) i språken. Detta beror på en lång gemensam historia som dessa språk har. Jämförelsen av finska och svenska för inläraren också närmare andra skandinaviska språk som i stort sett liknar svenska.

Olika "rötter" som finskan och svenskan har, gör jämförandet å ena sidan besvärligt, å andra sidan mycket givande, eftersom mångsidigheten och rikedomerna i språken då kommer väl fram. Man konstaterar t.ex. att ett uttryck i det ena språket kan motsvaras av många alternativa uttryck i det andra språket. Det finns flera områden, t.ex. översättning och språkundervisning, där man kan utnyttja kännedomen om olika yttrandemöjligheter. I jämförelsen finner man i regel alltid något nytt och kanske överraskande också i sitt eget modersmål.

Det har gjorts många kontrastiva undersökningar beträffande svenska och finska, men ämnet essiv och translativ och deras svenska motsvarigheter som jag kommer att behandla i denna pro gradu-avhandling har nästan inte alls stått i centrum för forskningen. Först i slutet av 1990-talet har ett par akademiska arbeten utkommit gällande temat. Det syftar på att också detta grammatikområde har börjat inses värt att beaktas. Syftet med denna avhandling är att redogöra för hurdana motsvarigheter finskans essiv och translativ får i svenskan. Dessa kasus hör till s.k. allmänna lokalkasus och också partitivet har tidigare ansetts höra dit, men eftersom partitivet har grammatikaliserats genom tiden kommer jag inte att behandla den kasusformen.

Som basis av granskningen fungerar Olli Jalons roman *Hotelli eläville* och dess översättning *Hotell för levande*. Jag har tagit med många exempel ur romanen för att essivens och translativens olika funktioner skulle bli begripligare och mera konkreta. Siffrorna som står efter exemplen avser sidhänvisning. Nästan alla exempel är ur mitt eget material, men i några fall har

fall har jag stött mig på ordböckerna och på andra forskares resultat. De olika källorna nämns i texten. Forskningsmetoden kan klassificeras som kvalitativ och deskriptiv. Jag försöker beskriva och förklara hur essiven och translativen ser ut i finskan och hurdana sakinhåll de kan uttrycka, och hur allt detta kan sägas på svenska. Någon verklig översättningskritisk aspekt kommer jag inte att utöva, men vid lämpliga tillfällen kan jag föreslå andra möjliga översättningsmotsvarigheter.

Av essiven och translativen kommer man kanske först på uttrycken som *lapsena olin ujo / vene maalattiin punaiseksi*. Men det finns många olika funktioner som dessa kasus har och det är denna mångsidighet som är så fängslande att kartlägga. I tabellerna i slutet av avhandlingen finns de procentuella andelarna av de förekommande essiverna och translativena.

Jämförelsen är mycket intressant eftersom svenskan räknas ju ha bara två kasus: nominativ och genitiv. Hur uttrycks då essiv och translativ i den? Jag hoppas finna några enhetligheter, eller i alla fall riktlinjer i denna fråga. Analysen och grupperingen av uttrycken i olika klasser sker helt med utgångspunkt i finskan. Aarni Penttiläs *Suomen kielioppi* från år 1963 fungerar som huvudkälla i kategoriseringen av uttrycken.

Avhandlingens teoridel utgörs av en beskrivning av kontrastiv lingvistik som är relevant att känna till i sina huvuddrag för att man skulle kunna veta vad det handlar om när man jämför språk med varandra. Översättningsvetenskap ligger nära kontrastiv lingvistik. När man kontrasterar språk har det ofta varit just originaltexter och deras översättningar vilkas relation man har forskat i. I översättningen har jämförelsen varit en grundverksamhet och sålunda står dessa vetenskapsgrenar nära varandra.

Ytterligare kommer jag att behandla essivens och translativens roll i finskans kasussystem, hurdana satsdelar de representerar i satsen och hur de motsvarande svenska uttrycken vanligtvis kategoriseras i den svenska grammatiken. Det är ofta några verb som kräver att essiven eller translativen/ svenska motsvarigheter förekommer i satsen, så detta fenomen s.k. verbrektion kommer också att granskas. Efter detta presenterar jag kort författaren Olli Jalonen och hans roman *Hotelli eläville*. Sedan följer själva analysdelen där jag först behandlar essiv i sina olika funktioner, därefter translativ.

2 KONTRASTIV LINGVISTIK

2.1 Allmänt

Ordet *kontrast* är av franskt ursprung och betyder olikhet, motsats. I kontrastiv lingvistik är det således fråga om motsättande lingvistik: man jämför språkets väsen mellan två eller flera språk och på det viset försöker man komma fram till språkens skillnader och likheter. Särskilt tidigare betonades olikheterna mellan språken, vilket termen kontrastiv syftar på, men senare har man velat vidga synsättet i en mångsidigare riktning och nu tar man också hänsyn till likheterna mellan språken, av vilket följer att synpunkten är *konfrontativ*. Det är ändå vanligt att termerna inte används i sina exakta betydelser utan termen kontrastiv täcker såväl skillnaderna som likheterna. (Tarvainen 1985, 11; Häkkinen 1987, 6.)

Komparativ forskning, till vilken kontrastiv lingvistik hör, har en lång historia i språkvetenskapen. Språkforskarna har jämfört t.ex. språken som hör till samma språkfamilj, alltså språken som är släkt med varandra, och på det viset försökt utreda och rekonstruera dessa språks gemensamma urspråk. Forskningen kan också ha varit inriktad på bara ett språk och jämfört dess olika utvecklingsskeden. Sådan forskning har kallats komparativ-historisk och dess metod är således diakronisk. (Fisiak 1981, 1.)

Den språkvetenskapliga forskningen var i synnerhet i början diakroniskt inriktad, men senare har den synkroniska synpunkten blivit dominerande. Den synkroniska aspekten finns i forskningen som kallas komparativ-typologisk. I den klassificerar man språken i olika grupper genom att främst jämföra olikheterna i ordböjningen. Enligt detta indelar man språken vanligtvis i agglutinerande, isolerande och flekterande. (Fisiak 1981, 1; Häkkinen 1996, 45-46.)

Den andra synkroniska, komparativa forskningsriktningen är kontrastiv lingvistik. Dess grundidé är att man kan jämföra språk med varandra enbart i strukturellt avseende. Då är det irrelevant, om språken är besläktade eller inte. Det viktigaste är att språken beskrivs enligt samma principer, beskrivningarna läggs bredvid varandra och genom att jämföra dem får man reda på språkens strukturella skillnader och likheter. De studerade språken kan vara många, men vanligtvis jämför man språkpar. (Häkkinen 1996, 19-20.)

Polacken Jacek Fisiak delar in den kontrastiva forskningen i två huvudgrupper: den teoretiska och den tillämpade. I dem skiljer han ytterligare allmän och specifik forskning. Alla dessa fyra typer har ett eget ändamål. Den allmänna teoretiska forskningen har för avsikt att konstruera en lämplig modell för språkjämförelse. Den specifika teoretiska forskningen har

som syfte att samla språkparets skillnader och likheter. Såsom den allmänna teoretiska forskningen försöker utveckla en modell, också den allmänna tillämpade forskningen, men denna modell är avsedd för att jämföra språk för ett speciellt ändamål. Den specifika tillämpade forskningen i sin tur använder resultaten från den specifika teoretiska och allmänna tillämpade forskningen för att utveckla t.ex. undervisningsmaterial. (Fisiak 1973, 8.)

Den allmänna teoretisk-kontrastiva lingvistikens är oberoende av språken i den meningen att man inte forskar i hur en viss kategori i språket A förekommer i språket B, utan man forskar bl.a. i universalier, dvs hur en viss universell kategori X manifesteras i språken A och B. De andra tre forskningsriktningarna koncentrerar sig mera "konkret" på språkets struktur, särskilt på ytstrukturen. (Fisiak 1981, 2-3.)

Om man tänker på kontrasteringen mellan finska och svenska så har dessa språk jämförts med varandra bl.a. med hänsyn till grammatiken (se t.ex. Karlsson 1984 och Rune Ingo 2000). Då har grammatikfrågorna vanligtvis presenterats kortfattat, tyngdpunkten ligger på grunderna. Specialfallen har utelämnats av utrymmesbrist. Det har också gjorts många akademiska avhandlingar beträffande finska och svenska ur ett kontrastivt perspektiv (se bibliografisk lista över några av dem, samlad av Lähdemäki 1987). I dessa arbeten har man i regel koncentrerat sig på något visst problem som man har velat forska i. Av kasusen har särskilt genitiv och lokalkasus blivit undersökta. Essiv och translativ har man nästan inte alls forskat i på kontrastivt sätt (Pitkänen 1999, 295). Detta kan bero på att de inte ansågs vara så frekventa kasus fast så är fallet när man noggrannare fördjupar sig i ämnet.

Antti Pitkänen, professor i nordisk filologi vid Tammerfors universitet, har forskat i essiv och translativ och deras motsvarigheter i svenskan. Hans forskning kan klassificeras som teoretisk, eftersom hans främsta syfte har varit att ta reda på hur semantiskt genomskinliga m.a.o. transparenta essiv och translativ är i olika uttryck (när man uttrycker tid, plats, sätt o.s.v.). Samtidigt har han också iakttagit svenska motsvarigheter till dessa kasus. Som källmaterial har han använt två omfattande korpusar som innehåller så väl romantexter som sakprosa. Resultaten presenteras i en artikel som enligt Pitkänen inte är en fullkomlig sammanfattning, utan en grundutredning. (se Pitkänen 1999)

Alessandro Holm (1999) från Oslo universitet har sysslat med tillämpad forskning beträffande essiv och translativ. Han har i sitt pro gradu-arbete forskat i hurdana motsvarigheter translativens och essivens predikativa funktioner får i svenska och norska. Dessa motsvarigheter skulle sedan en skandinav som lär sig finska kunna använda för att förutsäga när translativ och essiv förekommer i finskan. Hans mål är alltså rent praktiskt: att underlätta inläringen av finska. Han betonar att ett viktigt steg är att börja inse saker på ett

nytt sätt. Olika språk ser världen från litet olika synvinklar. Lärare som undervisar i främmande språk har ett viktigt arbete när de lär ut dessa olika betraktelsesätt.

Jag anser att mitt eget arbete närmast hör till den specifika teoretiska forskningen: Jag jämför inte finskans essiv och translativ med svenska motsvarigheter för något bestämt tillämpat ändamål, eller för att skapa en allmän teori. Min avsikt är att skildra dessa två språks uttrycksätt beträffande en viss grammatisk struktur.

2.2 Om historia

Den första som systematiskt jämförde språken synkroniskt med varandra är Baudoin de Courtenay, som redan år 1902 gjorde en kontrastiv grammatik om slaviska språk. Hans tradition följdes av skolan i Prag på 1920- och 30-talen. Forskarna inom den skolan betonade från första början den allmänteoretiska betydelsen av språkjämförelsen, men man gjorde också tillämpningar i praktiken. (Häkkinen 1987, 5-6.)

I Amerika blev man intresserad av den kontrastiva lingvistikens efter andra världskriget och forskningen var ända från början praktiskt inriktad. Man ville utveckla så funktionella och effektiva undervisningsmetoder som möjligt. Man var säker på att genom att granska inlärares modersmål och inlärarespråket skulle man kunna finna de punkter, som troligtvis skulle åstadkomma svårigheter för inlärare. (Fisiak 1981, 4.) Denna synpunkt bringades till offentligheten av den kontrastiva lingvistikens egentliga trendsättare Robert Lado i hans verk *Linguistics Across Cultures* (1957). Enligt Lado (Sajavaara 1999, 107) var skillnaderna mellan språken således direkt proportionella till inläringssvårigheter. Denna tanke har senare kallats för den kontrastiva analysens starka hypotes. Enligt den starka hypotesen kan man med hjälp av kontrastiv analys förutsäga inlärares problem och fel, enligt den svaga hypotesen kan man däremot bara förklara fel och svårigheter.

Så småningom märkte man att kontrastiv lingvistik inte kunde lösa alla problem i språkundervisningen, och att den inte förmådde förklara alla fel som skedde i språkinläringen. Amerikanernas eufori förvandlades till besvikelse som kulminerade på konferensen som hölls vid Georgetown's universitet år 1968. Där kritiserade man hårt den kontrastiva lingvistikens resultat och som en lösning till problemen presenterades felanalysen. Den kontrastiva språkforskningen försvann inte då, men dess tyngdpunkt blev Europa, där den mottogs med stort intresse i början av 1970-talet. Alla projekt hade först tillämpade mål, speciellt sådana som skulle kunna stödja undervisningen, men så småningom differentierades

projekten till egna riktningar. Huvudsakligen jämförde man engelska med andra språk. (Sajavaara 1999, 107-108.)

Krisen som den kontrastiva forskningen genomgick i Amerika berodde närmast på att resultaten av den kontrastiva forskningen ansågs kunna tillämpas t.ex. i klassrumsundervisning. De flesta studier var dock teoretiska till sin karaktär och då var det meningslöst att kräva resultat som direkt kunde tillämpas. Också dåtidens populära modell i språkbeskrivningen, strukturalismen, utgjorde en ganska begränsad utgångspunkt för den kontrastiva forskningen. Många av problemen i inläringen är inte bundna till språkets struktur. (Sajavaara 1999, 114.) Enligt Carl James (1980, 27) har ett primärt problem i kontrastiv forskning varit att dess medel är språkvetenskapliga, men själva målen är ofta psykologiska.

Ett nytt intresse för kontrastiv lingvistik kunde märkas i slutet av 1980-talet. Man ville flytta tyngdpunkten från jämförandet av strukturaliska element till nya synpunkter där man försökte ta hänsyn till pragmatiska aspekter, kognitiva faktorer, diskursfaktorer och språklig performans. Det ansågs vara viktigt att forska i språkproduktions- och mottagningsprocesser, alltså vad som verkligen händer, när språkinlärare använder ett främmande språk.

Ett nytt område som intresserade forskarna var mellanspråket, den s.k. interlingvan. Det är ännu avvikande eller "felaktigt" jämfört med målspråket. Man var ivrig att göra forskningen mera dynamisk än den hade varit. Denna ambition kräver mycket interdisciplinärt samarbete, så den är inte så lätt realiserbar som den traditionella jämförelsen av språkliga strukturer. Man utvecklar dock nya metoder hela tiden och datatekniken som har avancerat snabbt under de senaste tiderna är till stor hjälp. Datatekniken möjliggör bl.a. användningen av omfattande textbaserade parallellkorpusar. Genom att använda dem kan man öka kvantitativ forskning och t.ex. kontrollera eller komplettera resultat från tidigare kontrastiv forskning. (Sajavaara 1999, 103, 108-109.)

2.3 Förutsättningar för kontrastiv analys

Veikko Muittari (1987, 68) har i sitt kontrastiva arbete behandlat kriterier för själva forskningsverksamheten. Som första moment nämner han den allmänna hypotesen att alla naturliga språk har en potentiell förmåga att uttrycka i stort sett samma informationsinnehåll. Detta är en grundförutsättning för kontrasteringen av språken. De medel som språken använder för att förmedla samma betydelse kan däremot variera i hög grad. Särskilt väsentligt i jämförelsen av två språk är att ta hänsyn till den kulturella bakgrunden. T.ex. fast

finska och svenska hör till olika språkfamiljer är skillnaderna mellan dem inte så märkvärdiga som man skulle kunna tro. Dessa språk har en lång gemensam historia och svenska har starkt påverkat finska genom tiderna.

Den andra viktiga förutsättningen för kontrastiv forskning är enligt Muittari beskrivningen av språken som ska jämföras med varandra. Beskrivningen fungerar som ett första steg i forskningen. För att jämförelsen skall vara meningsfullt och ge pålitliga resultat måste beskrivningarna grunda sig på samma språk teori, och samma metod bör användas när man gör beskrivningar.

Den tredje förutsättningen är att de fenomen som forskas i bör vara jämförbara. Detta betyder att det måste finnas någon gemensam jämförelsegrund. Jämförelsegrunden kallas *tertium comparationis* d.v.s. "jämförelsens tredje". Sådan har vanligtvis ansetts bestå av betydelse, språkligt innehåll. I praktiken är det ändå mycket oklart, hurdan denna tertium comparationis är. På några nivåer av språket (fonologi) kan den förklaras ganska utförligt, men i många centrala områden av grammatiken är betydelsen av termen oklar. (Muittari 1987, 68; Häkkinen 1987, 15.)

Tertium comparationis är beroende av tekniken som används i jämförelsen och också av den lingvistiska teorin som forskaren har fäst sig vid. Jämförelsen kan ske på två sätt: den kan vara enkelriktad och då fungerar källspråket som tertium comparationis. Man forskar då i språkens ytstrukturer, t.ex. hur en viss morfologisk kategori i källspråket uttrycks i målspråket. Det andra jämförelsesättet är mera semantiskt och språken som skall jämföras är likvärdiga, d.v.s. tertium comparationis är något abstrakt tema som man försöker finna i språken, t.ex. forskaren utreder hur futuren uttrycks i språket A och B. Båda språken står då som forskningsobjekt. (Falster Jakobsen 1991, 96-97; Mustajoki 1993, 187-188.)

Min egen studie klassificerar jag till en enkelriktad forskning, där finskan står som källspråk. Jag försöker finna motsvarigheter i svenskan till finskans essiv och translativ. I en sådan enkelriktad studie är målet av intresset målspråket, men en noggrannare analys får ändå källspråket, vars företeelser och funktioner måste först detaljerat undersöka och förklara innan motsvarigheter i målspråket kan ges. Vad då essiven och translativen uttrycker är inte lätt att förklara entydigt, de har så många olika betydelser: tid, plats, sätt, ställning, egenskap och resultat av en förändring hos någon/något osv. I svenskan ersätts vanligtvis dessa kasus med ordets grundform eller med olika analytiska prepositions konstruktioner. Utan några specifika definitioner kan jag konstatera att tertium comparationis i min studie är de betydelser som essiv och translativ i finskan uttrycker.

Muittari (1987, 68) framför också begreppet *ekvivalens*, som står i samband med tertium comparationis. Ekvivalensen betyder att fenomenen som man forskar i i två språk måste ha ett likadant värde. Ekvivalenta satser är identiska vad gäller betydelse och funktion. Semantisk ekvivalens definieras ofta som översättningsekvivalens. Två uttryck eller satser är ekvivalenta om de i en given kontext och situation fungerar eller kan fungera som varandras översättningar. Enligt Catford (1965, 27) är en kompetent tvåspråkig informant eller översättare en rätt person att bedöma om satserna är varandras ekvivalenter eller inte.

3 ÖVERSÄTTNING

3.1 Om historia

Det sägs att översättningar är av lika gammalt ursprung som språket självt. Genom tiderna har folk idkat handel sinsemellan och samtidigt förmedlat sin kultur till andra. De som har undersökt främmande länders skriftliga källor har blivit så intresserade av ifrågavarande texter att de har upplevt det nödvändigt att förmedla kunskap på sitt eget språk. Översättningarna är ett resultat av ett behov att förstå andra människor.

Bibelöversättningarna och översättningarna av antikens litteratur representerar den äldsta översättningslitteraturen. Nuförtiden hör översättningarna till varje människas vardag. Lättillgänglig kommunikation ökar kontakter mellan människor. Internet och andra elektriska kommunikationsmedel försäkrar att informationen rör sig snabbt. TV:s talrika kanaler förmedlar utländska program med översättningar till finska, för att inte tala om de vardagliga förnödenheter vars bruksanvisningar och innehållsförteckningar vi behöver. Översättningen är således en så universell och vanlig företeelse att de flesta inte ens inser att de dagligen har att göra med översättningar. (Sorvali 1983, 9 & 10; Ingo 1991, 9.)

Översättning som sådan är alltså ett gammalt fenomen, men översättning som vetenskap är ny; först på 1950-talet blev översättning ett egentligt vetenskapligt forskningsobjekt (Sorvali 1983, 28). Behovet av en översättningsteori blev aktuellt därför att olika medier blev till, och det börjades kräva också andra översatta texter än litterära, också försöken att skapa översättningsmaskiner ökade behovet av teorin. Innan översättningsteorin kunde uppkomma behövde den vissa förutsättningar. Det betydde att några vetenskapsgrenar som var viktiga för översättningen skulle kunna utvecklas tillräckligt långt. Den viktigaste av dem var allmän lingvistik (Vehmas-Lehto 1999, 32.)

De första egentliga översättningsteorierna blev till på basis av utvecklingen i allmän lingvistik. Sedan dess har det funnits många olika teorier i översättningen, eftersom översättningsprocessen som händer i översättarens hjärna, kan inte observeras direkt. Om man tänker på indelningen i teoretisk och tillämpad vetenskap kan man säga att översättningsvetenskapen är både teoretisk och tillämpad eftersom den koncentrerar sig på teoretiska aspekter och på studiet av kontrastiva språkpar. (Ingo 1991, 81.)

Själva översättningsteorierna kan indelas i två huvudtyper. *De lingvistiska teorierna* hör till det första skedet i uppkomsten av översättningsteorin. Senare har uppkommit *de kommunikativa översättningsteorierna*. De förstnämnda granskar översättningar genom att jämföra fungerandet av vissa enheter i käll- och målspråket. De klassificerar och systematiserar de grammatiska och lexikonbaserade skillnader som förekommer i översättningarna jämfört med källtexten. T.ex. många ryska lingvister, fransmännen Vinay & Darbelnet och också på sätt och vis J.C. Catford kan sägas vara anhängare av de lingvistiska teorierna. (Vehmas-Lehto 1999, 35, 43, 47.)

I de kommunikativa översättningsteorierna uppfattas översättningen som en form av kommunikation: översättaren medlar ett visst budskap från en källspråkig person till en målspråkig mottagare. Uppmärksamheten riktar sig inte så mycket på de lingvistiska enheterna, utan det viktigaste är att man översätter det som är relevantast i olika situationer. T.ex. E.A. Nida och K. Reiss hör till anhängare av kommunikativa teorier. (Vehmas-Lehto 1999, 54, 72, 114.)

De kommunikativa teorierna representerar också nutida situation i översättningen, även om det har kommit med också nya drag. Gemensamt för behärskande översättningsteorier är obundenhet från språkets teorier, t.o.m. en medveten friställning från lingvistik. Översättningen ses som en målinriktad samhällelig verksamhet och översättarna försöker skildra och estimerar översättningar i relation med de funktioner som översättningarna serverar i olika sammanhang. Den teoretiska referensramen söks från funktionsteori, inte från språkets teori. Också betydelsen av översättningarna i olika kulturer och historiska kontexter intresserar nutida forskare. (Tirkkonen-Condit 2000, 131-132.)

Korpuslingvistiska tekniker öppnar också nya perspektiv inom forskningen av översättningen. Översättningskorpusar och jämförbara parallellkorpusar från olika språk möjliggör i framtiden testningen av de hypoteser som har framställts om de universella drag som översättningen medför. Med detta menas de där lingvistiska tendenser som översättningen enligt hypotesen oundvikligt åstadkommer som biprodukter. Dessa

biprodukter gör att översättningarna är olika än spontant producerade texter i ifrågavarande språksamfundet. (Tirkkonen-Condit 2000, 146-147.)

3.2 Klassificeringen av översättningen

Översättningarna kan klassificeras enligt textens kvalitet, och då fås bl.a. följande klasser: lösa ord, uttryck och satser; underhållningslitteratur och sakttext av allmän natur; facktexter; konslitteratur och poetiskt språk; taltext. (Ingo 1982, 12-20.) Romanen *Hotelli elävälle* som är mitt forskningsobjekt tillhör konslitteratur. Texten som tillhör konslitteratur innehåller fina nyanser och är vårdad till formen. Språket i sig har ett estetiskt värde och det finns rikligt med associationer i det. Märkvärdigt är också att samma roman kan betyda olika saker för olika läsare, och översättaren fungerar i första hand som en tolkare, eftersom översättaren inte kan operera med ordens denotativa betydelser, utan konnotationer spelar en viktig roll. (Toivainen 1980, 247.) Utöver översättningarnas kvalitet kan man kategorisera översättningarna enligt deras syfte. I en dylik kategorisering motsvarar konslitteratur estetisk-poetisk översättning där det just betonas att den språkliga formen är viktig. (Ingo 1982, 17, 25.)

Själva översättningsprocessen kan också klassificeras i olika skeden. Vanligtvis urskiljer man tre skeden: analys av källmaterial, överföring av information och bearbetning. Dessa skeden följer inte mekaniskt varandra utan de följer varandra också parallellt. Eftersom mitt arbete är koncentrerat på grammatisk granskning av essiv och translativ måste det betonas ur den aspekten att man i varje skede av översättningsprocessen fäster uppmärksamhet vid uttryckens grammatiska relationer. (Ingo 1991, 91-216.)

I analyskedets grammatiska granskning observerar översättaren källtextens konstituentier och utreder deras inbördes förhållanden. Redan i detta skede har översättaren förmodligen konstaterat t.ex. finskans möjliga essiver och translative, och tänkt ut vilka ord de syftar på (t.ex. att är det subjekt eller objekt som står som huvudord o.s.v.). I överföringsskedet går man igenom målspråkets struktur för att utreda om det finns en motsvarighet till källspråkets grammatiska kategori. Översättaren t.ex. observerar att svenskan inte har en motsvarande formkategori som finskans essiv och translativ, men att det ändå finns motsvarande betydelsekategorier i svenskan, vanligtvis prepositioner. I bearbetningskedet får översättningen sin slutliga konkreta form. (Ingo 1991, 91-216.)

3.3 Översättningen kontra originaltexten

Man kan inte läsa översättningslitteratur utan att konfronteras med begreppet *ekvivalens*. Jag nämnde det kort tidigare i samband med kontrastiv teori och kommer inte här att behandla saken närmare, eftersom jag inte koncentrerar mig på problematiken i motsvarighetsförhållandet av språkparen. Grundidén med översättning är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten. Därför hör frågor som anknyter till detta motsvarighetsförhållande till det centralaste i översättningsteorin.

Termen *ekvivalens* har använts i många olika betydelser beroende på vem som behandlar företeelsen. Eftersom man inte har format en enda definition som skulle passa för alla parter brukar forskarna framföra vad de personligen avser med detta begrepp. Den allmänna tanken är dock att man med *ekvivalensen* menar ett motsvarighetsförhållande som är semantiskt allra noggrannast. Den svenska termen *översättningsmotsvarighet* (på finska *käännösvastine*) är speciellt användbar därför att den syftar på ett ord eller ett uttryck som fungerar som motsvarighet, inte på själva motsvarighetsförhållandet såsom termen *ekvivalens*. (Ingo 1991, 81-82.)

I denna avhandling har jag inte tagit speciell hänsyn till *ekvivalensen* mellan källtextens satser och satser som översättaren har producerat. I lämpliga fall försöker jag nog analysera översättarens val, men om någon översättningskritik kan man inte tala. När jag syftar på översatta satser är den mest användbara termen *översättningsmotsvarighet*, för den kategoriserar inte översatta satser i goda eller dåliga. Den informerar bara om vilket uttryck som har använts i målspråket för att motsvara källspråkets uttryck. (Ingo 1991, 82.)

Lauridsen (1996, 65,67) tar upp en väsentlig synpunkt på jämförelsen av käll- och målspråken. Hon ifrågasätter översättningens lämplighet som grund för noggrann, vetenskaplig forskning. Hon påstår att när man jämför en källtext och en översättning av den kan det lika bra vara översättarens kompetens i översättandet som man forskar i, inte själva målspråket. Översättningens språkriktighet beror ju på översättarens förmåga, om översättaren har gjort fel kan det vara att forskaren inte märker det och i så fall har forskaren forskat i översättarens kompetens, inte målspråkets verkliga väsen. Hon anser att en tillförlitligare forskningsmetod är att man använder parallella korpusar, alltså att man jämför originaltexter vilkas innehåll berör samma tema.

När man talar om begränsningarna i översättningsjämförelsen nämns vanligtvis också att förekomsten av en struktur eller en företeelse som forskas i är slumpartad i materialet. Men troligen är faran i alla fall inte större än då om forskaren bara själv skulle försöka hitta på olika

exempel. En fara är dock att när man använder översättningar finner man ofta några mycket intressanta detaljfall som man dock inte borde betona för mycket. (Kemppainen 1979, 15-16.)

Det finns också många fördelar i forskningen av översättningen och originaltexten. Med denna forskningsmetod får man t.ex. material som är empiriskt besäkrat, forskarens egna hypoteser har alltså inte färgat materialet. Fördelen är också att forskarens egen kompetens blir fullständigare, man lär sig ju alltid när man sysslar med nya saker. En viktig orsak till forskningen är också att man får kunskap om frekvenserna av företeelserna. (Kemppainen 1979, 16.)

Ovanför har gjorts funderingar beträffande översättningens och originaltextens relation på abstraktare nivå, men vad forskaren märker när han jämför konkreta texter. Det sker många olika förändringar när man översätter, eftersom skillnader i käll- och målspråket tvingar översättaren att skilja sig från källspråket och söka en lösning från helheten. Med andra ord ersätts källspråkets enhet med en enhet i målspråket som inte är dess "direkta" motsvarighet. Det finns olika möjligheter t.ex. ersättning med ett under- eller överbegrepp, nivåbyte och kategoribyte.

Nivåbytet och kategoribytet är Catfords termer. Det förstnämnda betyder de förändringar som sker när något textelement i originaltexten får sin målspråkiga motsvarighet på en helt annan lingvistisk nivå. I praktiken förekommer endast byte mellan den lexikala och grammatikaliska nivån. Kategoribytet betyder alla de avvikelser från formell motsvarighet som inte är nivåbyten men som förekommer i en översättning, det finns flera sådana. (Catford 1965, 73.)

Om man sedan tänker på de konkreta texternas utseende så blir översättningarna i regel längre än originaltexterna. Detta beror på att man i översättningen vanligtvis försöker bevara källtextens alla väsentliga strukturer. I målspråket måste man ibland uttrycka explicit sådant som är implicit uttryckt i källspråket, för originaltextens läsare känner redan till bakgrundsfakta. Om man är tvungen att förklara något utförligare i översättningen, för att texten skulle vara mera förståelig blir översättningen automatiskt längre. (Sorvali 1983, 83-84.)

När man översätter från finska till svenska brukar översättningarna vara betydligt längre än originalet. Längden gäller också översättningen av Jalons roman som är nästan tio sidor längre än originalverket. Till detta finns många orsaker: det finns många satsmotsvarigheter i finskan som måste översättas med en hel sats till svenska. Finskan använder effektivt också verbalnomina som slutar på avledningen *-minen* och som ofta kräver långa bearbetningar i svenskan. Att korrekt översätta translativ till svenska vållar ibland svåra problem eftersom dess grundbetydelse 'förändring' inte har en direkt motsvarighet i svenskan. Finskan uttrycker

mycket med hjälp av morfologi, svenskan däremot använder syntax för att säga detsamma. (Forsgren 1986, 23-24.)

3.4 Språk, värld och tänkande

Teoretiska funderingar kring översättning har funnits redan under antikens tid, och många problemfall iaktogs redan då. En av frågorna som har diskuterats mycket är fortfarande aktuell: hur noggrant skall man översätta. Bör översättningen vara en exakt kopia av originaltexten eller får man förändra den för att bättre motsvara t.ex. målspråkets struktur. (Sorvali 1983, 13.) Några forskare har haft den strikta åsikten att översättningen överhuvudtaget inte är möjlig. Den här tanken har att göra med större teman och frågor: är det möjligt att människor som lever i olika kulturer och talar olika modersmål fullkomligt skulle kunna förstå varandra? Verkar språket på människans tänkande och varseblivning? Om det gör det har människorna från olika språkmiljöer olika världsbilder?

Uppfattningen om språkets inverkan på varseblivning och tänkande för tanken i regel till lingvisterna Edward Sapir och Benjamin Lee Whorf, fast likadana åsikter har presenterats redan före dem. Deras teori om språket brukar kallas för *den språkliga relativitetshypotesen* enligt vilken språken kan skilja sig från varandra gränslöst. Till denna uppfattning hör vanligtvis också *den språkliga determinismen* som betyder att modersmålet styr, t.o.m. fångslar, människans varseblivning och tänkande. Anhängare av en annan åsikt anser att varseblivningen och tänkandet följer en allmänmänsklig klassificering som är obunden av språket. De här uppfattningarna representerar inte hela skalan, utan det finns många variationer om dem. (Kangasniemi 1997, 87.)

Whorf försvarade sin uppfattning om språkets maktställning med bevis från indianspråken som inte har likadana klassificeringar som de västerländska språken. Whorf ansåg då att indianernas språk beskrev deras tänkande. Om man tänker på översättningen skulle det här betyda att texterna från olika kulturer inte kan översättas eftersom översättarna inte kan förstå andra folkets tankesätt. Vi vet dock att översättningarna används varje dag och i regel fungerar de bra i sina uppgifter. Andra argument mot Whorfs uppfattning har varit t.ex. att samma sak kan uttryckas på olika sätt också i samma språk och att om språket inte har någon viss klassificering i sitt system betyder det inte nödvändigtvis att talarna av det ifrågavarande språket inte skulle kunna göra en sådan skillnad i sitt tänkande. (Kangasniemi 1997, 88.)

Det kan dock inte förnekas att språken granskar världen på olika sätt. T.ex. inlärare av ett nytt språk blir vanligtvis häpnad i början av inläringen eftersom t.ex. olika språks

ordbetydelser inte noggrant motsvarar varandra och språket A innehåller varelser och saker som språket B inte känner till som etablerade entiteter. Naturligtvis är detta också översättarnas problem, men oftast kan man dock använda olika omvägar. Man kan således anta att språket i viss mån försöker kontrollera varseblivningen av världen och att det utsätter människan att tänka på visst sätt, men man kan frigöra sig från denna makt om så behövs. Språksamfundet kan ju t.ex. skapa nya ord och det gamla lexikonet kan bearbetas för att bättre motsvara de nya kraven. Också lärare av främmande språk försöker på bästa sätt få inlärare att förstå andra språks betänkesätt. (Seppänen 1979, 2; Kangasniemi 1997, 92.)

Itkonen (1996, 21) hävdar att alla språk i stort sett uttrycker ett likadant betydelseinnehåll (det vore ju annars olönsamt att ens försöka översätta). Betydelseerna kan indelas i konkreta (lexikala) och abstrakta (grammatiska). De lexikala betydelseerna har en viss universell kärna, m.a.o. beskriver de människokropp, vardagliga händelser, saker och ting i omgivningen osv., men de innehåller också rikligt med kulturbundet stoff. Grammatiska betydelseer är överkulturella i princip.

Det kan konstateras en principiell skillnad i hur de lexikala och grammatiska betydelseerna uttrycks. T.ex. ordet som betyder 'äiti' är på finska *äiti*, på svenska *mamma* och på tyska *Mutter*. I varje dessa språk finns det en enkel regel att just denna form bär denna betydelse och det finns ingen variation mellan dessa språk hur betydelsen 'äiti' uttrycks i dessa språk. Däremot finns det stor variation hur man uttrycker t.ex. pluralformen i språken: det kan uttryckas med suffix, prefix, reduplikation, vokalväxling inom ordet, eller det kan utelämnas helt och hållet. Den lexikala betydelsen uttrycks i princip genom den arbiträra form-betydelse-korrelationen. Däremot skiljer sig språken från varandra hur de uttrycker det grammatiska betydelsematerialet. (Itkonen 1996, 21, 26.)

Om man jämför de olika grammatiska funktionerna kan man också i dem märka skillnader. T.ex. ett typiskt drag i finskan är att språket styr finländare att ofta lägga märke till slutresultaten av händelserna i stället för själva händelserna. Detta syns t.ex. i användningen av kasus som uttrycker 'rörelse mot' och 'rörelse från' med verben som uttrycker förändring. I indoeuropeiska språk används i samband med sådana verb prepositioner som uttrycker 'befintlighet': *Jätän auton autotalliin / Jag lämnar bilen i garaget; Hän löytää tytön kadulta / Han hittar flickan på gatan*. Den finskspråkiga tänker således på att till följd av lämnandet av bilen flytts bilens plats till garaget. Den svenskspråkiga tänker däremot att lämnandet av bilen händer i garaget. Sådana skillnader betyder dock inte att översättningen skulle vara omöjlig, det gäller bara att förstå olika tänkesätt. (Kangasniemi 1997, 92-93.)

4 ESSIV OCH TRANSLATIV I FINSKANS KASUSSYSTEM

4.1 Allmänt

Det är karaktäristiskt för finskans morfologi att nomina har många kasusformer: 15 "levande" kasus. När man jämför siffran med svenskans och engelskans två kasus, tyskans fyra och ryskans sex verkar finskans kasusantal enormt. Alla finskans kasusformer härstammar från senurfinska, men omkring en tredjedel av dem har funnits redan i den finsk-ugriska urfinskan. Utforskningen av de finsk-ugriska språken har således visat en motsatt utvecklingsriktning än de indoeuropeiska språken. De förstnämnda har strävat efter att förrika sin kasusböjning, i de sistnämnda har kasusböjningen vanligtvis blivit fattigare och så har prepositionerna tagit mer och mer över. Utvecklingen har gjort de finsk-ugriska språken mera syntetiska och de indoeuropeiska språken mera analytiska. (Hakulinen 1979, 97-98.)

Ett kännetecknande drag i finskans kasussystem är rikligheten av lokalkasus. Lokalkasussystemet består av åtta kasus (tabell 1.). De klassificeras vanligtvis å andra sidan till inre, yttre och allmänna lokalkasus och å andra sidan till kasus som uttrycker plats och ställning 'vara på något ställe', kasus som uttrycker rörelse från något och kasus som uttrycker rörelse mot något. (Siro, 1964, 29-30.)

Tabell 1 Finskans lokalkasus

	a	b	c
A	inessiv	elativ	illativ
B	adessiv	ablativ	allativ
C	essiv	(partitiv)	translativ

I tabell 1 syftar bokstaven A på inre lokalkasus, bokstaven B på yttre lokalkasus och bokstaven C på allmänna lokalkasus. På motsvarande sätt syftar a på kasus som uttrycker varandet, b på kasus som uttrycker rörelse från, och c på kasus som uttrycker rörelse mot. Varje kasusformens plats i systemet kan så presenteras som bokkombination: t.ex. essiven är Ca-kasus. Den stora och lilla bokstaven representerar olika dimensioner, vilkas skärning varje kasusform ställer sig. (Siro 1964, 29-30.)

Kasusformen som uttrycker rörelse från och rörelse mot något kallas tillsammans för förändringskasus. De bildar ett systemiskt par och skiljer sig från kasus som uttrycker

varande eller ställning. Ett förändringskasus förutsätter s.k. förändringsverb, och kasus som uttrycker ställning kräver s.k. befintlighetsverb. (Siro 1964, 30-32.)

Såsom man kan se från tabell 1 hör essiv, translativ och partitiv till allmänna lokalkasus, eftersom de i början närmast har uttryckt lokalitet. Partitivet har blivit ett grammatikaliskt kasus och det har redan länge varit utanför lokalkasussystemet. Den lokala betydelsefunktionen som allmänna lokalkasus uttrycker har blivit bevarad bara i några få ord som har stelnat till partiklar t.ex. *takana - taakse - takaa = bak, baktill - bakåt - bakifrån; ulkona - (ulos) - ulkoa = ute - (ut) - utifrån*. I det moderna språket är det bara inre- och yttre lokalkasus som räknas till lokalkasus, fast de inte heller alltid uttrycker lokalitet. (Ikola 1986, 30.) Maria Viikuna (2000, 80-81) använder termen *abstrakta lokalkasus* om allmänna lokalkasus, för att poängtera dessa kasus nutida betydelse. Essiven och translativen har således nuförtiden många olika betydelser som de uttrycker.

Leino (1999, 172-173) talar om begreppet *polysemi*. Det betyder att något uttryck har många varierande betydelser, beroende av i vilken kontext det används. Leino anser att användningsfrekvensen korrelerar med antalet betydelser som uttrycket har. Väldigt många av sk. grammatiska morfemer (t.ex. kasusändelser) hör till språkets frekventaste enheter. Leino själv granskar i sin material kasusformen elativ, men han påstår att också de andra lokalkasusformerna (inklusive essiv och translativ) och vanligtvis också adpositionerna (t.ex. prepositionerna) är polysemiska.

Trots essivens och translativens många betydelser, ansågs essiven oftast vara ett s.k. "tillståndskasus", eftersom essiven ofta används för att uttrycka befintlighet. Ofta är det dessutom fråga om tillfällighet. Translativ för sin del är riktningorienterad m.a.o. är den ett förändringskasus, eftersom den vanligtvis uttrycker ett slutresultat som är en följd av en förändring.

Essivens ändelse är *-na /-nä* och den fogas alltid till vokalstammen. Som undantag finns ett par stelnade former som har konsonantstammar: *täynnä* 'full', *huomenna* 'i morgon', *avoinna* 'öppen', *läsnä* 'närvarande'. Historiskt sett har essiven klara genetiska motsvarigheter i nästan alla avlägsna släktspråk t.o.m. i samojediska, varigenom essiven kan anses härstamma från uraliskan. Essivens ursprungliga betydelse, såsom tidigare nämnts, är lokal. Redan tidigt har det antagligen utvecklats en bildlig och temporal användning, t.ex. *tänä iltana* 'i kväll', *kesäyönä* 'i sommarnatt'. Dels genom sådana temporal betydelser, dels direkt från lokala, har sedan utvecklats bl.a. de essivens bildliga betydelser som är dominerande i nyfinskan. (Ikola 1986, 29; Hakulinen 1979, 100-101.)

Translativens ändelse är *-ksi* som alltid fogas till vokalstammen. Ändelsen är dock *-kse* framför possessivsuffix, t.ex. *Luulin tätä hänen vihko-kse-en* 'Jag trodde att detta var hans häfte'. Det har ursprungligen funnits ett *e* i ändelsen, men i slutet av ordet har det länge sen blivit *i*. I några partiklar har ändelsen *e* bevarats, t.ex. *taakse* 'bakom', *luokse* 'till'. I slutet av dessa ord finns det en konsonantförlängning som representerar den tidigare konsonanten *k*. Translativ är det yngsta av alla abstrakta lokalkasus och av forskningen att döma har det redan tidigt utvecklats sådana sekundära betydelser som: (adverbala): *hijakseen* 'sakta', *itseksien* 'för sig själv'; (kausala): *miksi* 'varför', *siksi* 'därför'; osv. (Ikola 1986, 30; Hakulinen 1979, 101-102.)

4.2 Essiv och translativ i sats

Det råder oenighet om vilken roll abstrakta lokalkasus har i satsen. Några finska grammatiker anser att de hör till predikativ. Också i svenska språkläror behandlas "essiv och translativ" vanligtvis som predikativ. I finskan anses essiv och translativ dock i regel vara predikativadverbialets kasus. Predikativadverbialet uttrycker det verkliga eller tänkbara tillståndet hos någon eller något, t.ex. *Liisa on täällä kaupunginjohtajana* 'Liisa är här stadsdirektör'; *Olen aina pitänyt häntä mukavana ihmisenä* 'Jag har alltid hållit henne för en trevlig människa'; *Toivo pääsi puheenjohtajaksi* 'Toivo blev vald till ordförande'; *Anne on tullut kovin sairaaksi* 'Anne har blivit mycket sjuk'. Ofta är det likgiltigt om man använder predikativ eller predikativadverbial, t.ex. *Antti on kansanopiston rehtori* ~ *Antti on kansanopiston rehtorina*; 'Antti är rektor för folkhögskolan' ~ 'Antti fungerar som rektor för folkhögskolan'. Skillnaden är att predikativadverbialet alltid syftar på något tillfälligt tillstånd, predikativet däremot innehåller inte ett sådant betydelsemoment. (Hakulinen & Karlsson 1988, 211; Ikola 1986, 162.)

Maria Vilkuna (2000, 86, 92) har ansett det nyttigt att indela predikativadverbialet i två delar: *predikativadverbialet* (bestämningar som i princip inte är obligatoriska, kallas också för *fria predikativ*) och *predikativa oblikver* (rektionsfyllnader där verbet bestämmer sin fyllnads kasus). Enligt Holm (1999, 105) är det vanligtvis i samband med translativ fråga om rektionsfyllnader som man inte kan ta bort utan att grammatiken lider och utan att kärnsatsens betydelse förändras, t.ex. *Terttu aikoo opettajaksi* 'Terttu tänker bli lärare'; *Lasse ottaa Vilman vaimokseen* 'Lasse tar Vilma till sin fru'. I samband med essiv är det oftast fråga om en bestämning som inte är obligatorisk, t.ex. *Markku tuli kotiin surullisena* 'Markku kom sorgsen hem'; *Hän löysi pyörän rikottuna* 'Han hittade sin cykel trasig'. Också i dessa satser förändras betydelsen naturligtvis mycket om essiven lämnas bort, men en obligatorisk bestämning är den inte.

Bolander (1980, 5, 56, 64) har i sin undersökning behandlat predikativa konstruktioner från svenskans synpunkt. Hon hävdar att termerna *obligatoriska predikativ* (t.ex. *Huset står tomt*) och *fakultativa predikativ* (t.ex. *Han kom glad hem*) är mera användbara än de "gamla" termerna *predikatsfyllnader* 'nödvändiga predikativ' och *predikativa attribut* 'icke-nödvändiga predikativ'. Fakultativa predikativ kallar hon också för *fria predikativ*. Hon avser med detta begrepp att sådana predikativ "kan strykas utan att satsen blir omöjlig i sin kontext". Bolander hävdar att en sådan definition gör det lättare att bestämma om predikativet är obligatoriskt eller inte eftersom man då utgår ifrån satsbetydelse i sin kontext och det där framgår hur pass integrerat predikativet är i verbets betydelse.

Vilkuna (2000, 171) poängterar att placeringen av ett fritt predikativ medför vissa tendenser för tolkning. Förknippas ett fritt predikativ intimt med verbet i satsen dvs. med placeringen i slutfältet (satsen a), återger det ett tillstånd eller en entitet hos subjekts-/objektsreferenten. Är förknippningen inte så "intim" som t.ex. vid placeringen i fundamentet, tenderar det predikativa ledet att modifiera hela satsen (satsen b). Ett sådant fundamenterat predikativ får också lätt en kausal tolkning.

a) Mamma granskade Tiinas rum misstrogen.

b) Misstrogen granskade mamma Tiinas rum.

Essiven fungerar också som appositionsadverbialets kasus som informerar om de rådande omständigheterna som finns då något görs. Essiven kan också uttrycka villkor eller orsak till skeendet. I de båda fallen är essiven vanligtvis utbytbar med en bisats, t.ex. *Lapsena olin hyvin ujo* 'Som barn var jag mycket blyg' ~ *Kun olin lapsi olin hyvin ujo* 'När jag var barn var jag mycket blyg'. (Ikola 1986, 162.)

4.3 Verbrektion

4.3.1 Allmänt

Syntaxens kärna och också stommen i en enkel grundsats består av den s.k. *argumentstrukturen*. Med det menas verbet och tillsammans med det förekommande satsdelar, alltså bestämmningar som verbets betydelse förutsätter. Verbet liksom väljer ut bestämmningar som hör till dess argumentstruktur. Då talar man om *verbrektion*: verbet styr andra bestämmningar i satsen. (Pajunen 1999, 14.)

Verbrektionen uppfattas ofta som slumpartad; en viss bestämning förekommer i en tillfällig kasusform i samband med ett visst verb, och denna kunskap måste man lära sig utantill. Saken är dock inte så enkel. Verbrektionen är ganska sällan tillfällig och omotiverad, eller bara gällande för ett verb. Förutom detta varierar verbets rektion, alltså antalet bestämningar som verbet kräver, också bestämningarnas form kan variera. Ofta kan man finna förklaringen till rektionen i semantiken: det är fråga t.ex. om en viss likadan egenskap hos några verb som då systematiskt kräver sina bestämningar till ett visst kasus. När betydelsen förändras, förändras också rektionen. Rektionen kan också förklaras t.ex. från verbets avledningsstatus eller från verbets tidigare betydelse. (Pajunen 1999, 7.)

Eftersom verbrektionen ofta är semantiskt motiverad gäller den alla sådana bestämningar utan vilka satsen tydligt skulle vara ofullständig t.o.m. ogrammatisk. Av grammatisk funktion är sådana bestämningar vanligtvis subjekt, objekt och s.k. *predikatnominal* (predikativ och predikativadverbial). Det är således så att huvudsatsdelarna typiskt är verbets argumenter, verbets rektion styr dem. Dels är det semantiska kasusvalet klart motiverat (uttrycker en viss betydelse), dels är valet liksom redan automatiserat så att betydelsen inte klart motiverar kasusvalet från nutidstälarens synpunkt. (Pajunen 1999, 8, 16-17.) Mellan språken kan man konstatera skillnader i hur semantiskt motiverade rektionsförhållandena är i dem. T.ex. i nästa exempelserie verkar finskan vara godtycklig jämförd med svenskan:

Rakastan häntä   Jag älskar *honom*
 Pidän hänestä   Jag gillar *honom*
 Unohdan hänet   Jag glömmer *honom*

Det är dock klart att det som i dag kan verka arbiträrt kan oftast motiveras på etymologiskt sätt. Olika språks nutidssituationer kan i varje fall skilja sig från varandra och när man tänker på finskan och svenskan så är det känt att de indoeuropeiska språkens kasussystem har minskats. Följden har varit att man har varit tvungen med en kasusform uttrycka många olika slags betydelser och att användningen av prepositionerna har blivit nödvändig. (Itkonen 1996, 27-28; 130-131.)

4.3.2 Verbrekktion i samband med essiv och translativ

Såsom redan tidigare har sagts, används essiv och translativ vanligtvis som predikativadverbial. Olika grammatiker talar om samma sak med ordet *predikativnominal*, men detta ord innehåller också predikativet. När man tänker på relationerna i satsen kan man konstatera att förhållandet mellan subjekt/objekt och predikativnominal är s.k. *predikativt*. Det betyder att

predikativnominalet inte bara är verbets bestämning utan det syftar också på nominala satsdelar. Detta syns på det sättet att predikativnominalets kasus kan påverkas av såväl subjekt, objekt som verb. Om kasusformen bestäms mest från nominens sida står subjektet/objektet och predikativnominalet i samma kasus och numerus (*pojat ovat veljekset*). Om kasusformen bestäms också, eller enbart från verbet, t.ex. verbet som uttrycker ställning kräver att predikativnominalet står i befintlighetskasus (*täti piti lasta kilttinä*), och verbet som uttrycker förändring kräver att predikativnominalet står i riktningsskasus (*housut tulivat liian pieniksi*), är kasusformen essiv och translativ. (Pajunen 1999, 32-33.)

I finskan har det sedan gammalt funnits ett system där nominen bestämmer predikativnominalets kasus, men i nuspråket har detta system nästan helt ersatts med systemet att verbet mer och mer styr predikativnominalets kasus. I de indoeuropeiska språken råder däremot oftast ett system där nominen står i den centralaste platsen. (Pajunen 1999, 33.) Detta kommer tydligt fram också i mitt material där det just är verbet som styr essivens och translativens uppkomst, i de svenska motsvarigheterna har verbet inte så "synlig" roll, utan det är predikativets huvudord som bestämmer predikativets form (numerus och genus). Verbrektionen i svenskan kontrollerar således vilka ord som måste komma med i satsen för att satsen skulle vara språkriktig, kasusformerna spelar naturligtvis en minimal roll.

Om man sedan vill granska vad predikativnominalen uttrycker i satsen, så är det vanligaste fallet att de uttrycker klass- och egenskapspredikation. Ofta är det predikativ som är i frågan, och verbet är *olla*. Predikativ står då antingen i nominativ eller i partitiv (t.ex. *Lasse on lääkäri/pöytä on puuta*). I klass- och egenskapspredikation kan det ibland vara essiv och translativ som förekommer och då talar man om predikativadverbial. Detta är mycket allmänt speciellt i vissa talspråkiga fraser: *olen hulluna sinuun*; *ole nyt tarkkana*; *hän on raskaana*. Translativen är sällsynt i samband med verbet *olla* och det förekommer närmast i fraser som *olla hyväksi*, *olla ihmisiksi*. (Pajunen 1999, 31-32.)

Det har inte presenterats några klara regler om valet av essiv, men valet är delvis semantiskt betingat. I klasspredikationen är förutsättningen allmänt sagt det att man med essiv uttrycker att någon/något fungerar (möjligtvis tillfälligt) i någon uppgift, i någon roll: *hän on tällä hetkellä tarjoilijana* 'hon fungerar just nu som servitris'; *hän on tarjoilija* 'hon är servitris av utbildning, även om hon fungerar eller inte fungerar som sådan'. (Pajunen 1999, 32.)

När man uttrycker egenskap är rektionen i samband med essiv oklarare, eftersom essiven inte enbart gör skillnad med permanent och tillfällig handling. Essiven kan inte fritt användas t.ex. tillsammans med adjektiv som uttrycker humör, fast sådana adjektiv typiskt uttrycker tillstånd som snabbt kan förändras (* *olin hetken ärtyneenä*). Å andra sidan kan essiven användas om

tillstånd som varar relativt länge eller är ganska permanenta (*meri on avoinna; maisema on aukeana*). (Pajunen 1999, 32.)

Såsom redan märkts är det intressant att fundera över när man kan använda *essiv* och när inte. För en finne är det självklart att man kan säga *taivas on punaisena*, men att det inte går att säga * *talo on punaisena*, men vad är förklaringen? Svaret har troligen att göra med tillfällighet. När man talar om himlen vet man att väderleken snabbt kan förändras, tillfälligheten är alltid med. När det däremot är fråga om huset och färgen på det är situationen i regel att färgen är långvarig. I alla fall brukar färgen på huset inte variera så ofta som färgen på himlen. Likadana kontrasteringar kan föra fram intressant vetskap om språket. Om man vill göra en noggrannare analys, när *essiven* kan användas med verbet *olla*, måste man indela egenskapsuttryck i olika klasser (Pajunen 1999, 32).

Predikativadverbialen förekommer också i andra satser än i nominala (satserna som innehåller verbet *olla*). T.ex. *lapsi pysyi aina vaan kilttinä; sika muuttui vihaiseksi*. Dess typiska uppgift är då att uttrycka subjektets/objektets tillstånd, egenskap eller plats och sedan förändringen, eller tillfälligheten i dem. (Pajunen 1999, 32.) Om vi koncentrerar oss på ett par verb (tabell 2) som uttrycker egenskap, och tittar på hur dessa verb styr sina bestämmningar. Verben är *tulla* (vanligtvis *bli* i svenskan) och *muuttua* (ofta *bli*, men också *förändras till*):

Tabell 2 Verbektion i samband med verben *tulla* och *muuttua*

nominativ	verb	translativ	elativ	verb	nominativ
Maisa	tuli	punaiseksi	Maisasta	tuli	punainen
Ilpo	tuli	metsuriksi	Ilposta	tuli	metsuri
Taivas	muuttui	punaiseksi	-	-	-

Av exempelsatserna märks att verbet *muuttua* alltid kräver att subjektet står i nominativ och den andra bestämmningen i translativ. Med verbet *tulla* är situationen mer komplicerad: subjektet kan antingen stå i nominativ eller i elativ, om det är fråga om nominativ så måste den andra bestämmningen stå i translativ, om subjektet däremot står i elativ måste den andra bestämmningen stå i nominativ. Betydelsen verkar vara densamma i båda fallen. Verben som kräver translativformen av bestämmningen är mångsidiga. Några verb, t.ex. förändringsverben kan förutsätta en translativformad resultativbestämning (*maalata vene vihreäksi*), tilläggsbindnings- och ordningsverben kan utöver objektet ta en translativformad bestämning (*lisätä nauha koristeeksi*), o.s.v.

Verbrekktionen fungerar inte i samband med de predikativadverbial som är liksom "lösa" ord i satsen: *Kilttinä tyttönä tulin kotiin, kun käskettiin; vauva on ainakin mukkuvana kiltti*. Dessa essiver skulle kunna uttryckas också med bisatser.

5 FÖRFATTAREN OLLI JALONEN OCH ROMANEN *HOTELLI ELÄVILLE*

Författaren Olli Jalonen, född 1954, är kanske inte så välkänd person bland allmän publik, men i litteraturkretsarna är han berömd. Han är licentiat i samhällsvetenskapen och varit forskare t.ex. i Irland, han har också fungerat som redaktör, men heltidsanställd med skrivningen har han varit från början av 1980-talet. Han har skrivit mest prosa, men också reseskildringar, pjäser och hörspel. (Tuominen 2001)

I sina första verk var hans produktion koncentrerad med temata universitet och vetenskapsgemenskap (t.ex. romanerna *Ilo ja häpeä* (1981) och *Hotelli eläville* (1983)). Dessa områden är bekanta för Jalonen som själv har varit forskare. Därefter har han skrivit t.ex. en serie om faderns och sonens relation (t.ex. *Johan ja Johan* (1989)). Hans nyaste bok *Yhdeksän pyramidia eli kertomus yhdeksästä elementistä viidessä tai kuudessa ilmansuunnassa* (2000) innehåller drag från hans tidigare romaner. Hans stil är tät och noggrann, och vanligtvis behandlar han teman som är aktuella i nuförtiden och också i framtiden. Han avslöjar latent sanningar om samhället och om människans inre liv. Det är vanligtvis människor som lever i större städer som är hans forskningsobjekt. Det fattas inte satir och ironi i hans böcker, och dessa element gör romanerna bara mångsidigare. (Tuominen 2001)

Han har blivit belönad många gånger, t.ex. år 1979 fick han J.H. Erkos pris om sin debutroman *Unien tausta* (1979). Finska statens litteraturpris har han fått två gånger, åren 1984 (om romanen *Hotelli eläville*) och 1990. Också Eino Leinos pris och Finlandiapris har han fått. Hans verk har närmast blivit översatt till skandinaviska språk. (Tuominen 2001)

Hans roman *Hotelli eläville/Hotell för levande* publicerades år 1983. Den blev en stor succé och det gjordes t.ex. en filmatisering (*Punainen huone* 1991) utgående från denna roman. Även om *Hotelli eläville* är skriven nästan för 20 år sedan är dess teman fortfarande viktiga och aktuella. Den beskriver människornas försök att skaffa ett bättre liv för sig själva, samtidigt är egoismen hela tiden närvarande: man kan inte komma vidare om man inte är hård och använder andra människor. Självsket och likgiltighet talar samma språk.

Det finns tre huvudpersoner i boken. Kalervo Kervinen är forskare vid något universitet där det finns en ständig tävling om framgång. Kalervo försöker göra sin doktorsavhandling och samtidigt vara med i andra projekt, krafterna räcker dock inte till allt och det får han märka senare. Han är ogift och lite osäker på vad han verkligen vill ha av livet. Han undersöker sina egna val och funderar på vad är rätt och vad är fel. I många fall gör han beslut som inte egentligen skulle vara sådana som han skulle vilja göra, men det finns större makter som behärskar.

Raisa Lassila är forskare på samma institut där Kalervo arbetar. De har en fysisk relation, men Kalervo verkar vilja ha något mer, men Raisa är gift och vill inte riskera. Dessutom tänker hon inte "slösa" sitt liv åt några andra, hon vill vara vinnare. Det är bara arbetet, forskningen, som gäller. Barnen och äkta mannen kan inte hindra henne. Det är just i hennes uppförande där viljan att vara bättre än någon annan kommer fram.

Kukka-Maaria är Kalervos syster. Hon har flyttat från landet till Helsingfors (där också Kalervo bor) för att arbeta som tjänstflicka på banken. Hon har inte varit intresserad av skolor och om framgång. I hennes väsen kan man se det motsatta draget jämfört med Kalervo och speciellt med Raisa, Kukka-Maaria är uppgiven och för snäll. Hon är ensam: hennes och broderns relation är inte varm och nära. Hon motsätter sig inte mycket, när hennes hyresgivare vill börja utnyttja henne sexuellt. Hon förstår inte att denne man gör henne illa. Hon börjar höra röster på natten, och tror att hon kommer att bli galen, men det är bara hyresvärderna som skämtar med henne. Kukka-Maaria försöker få hjälp från en familj (familjen heter Nurmi) som är släkt med henne och som bor i samma stad. De försöker hjälpa henne, och till slut ser Kukka-Maaria själv hur sakerna står till.

Intrigen i romanen är inte så lätt att följa, eftersom fokuset helt plötsligt kan flytta från Kukka-Maaria till Kalervo osv. Som ett förvirrande drag kan också nämnas att här och där i texten finns stycken som är kursiverade och citerade. Först i slutet av boken blir man visare om saken. Det är frågan om en diskussion som Kalervo och fadern från familjen Nurmi går igenom. Saken handlar om Kukka-Maaria och hennes problem som familjen har lyssnat, men om vilka brodern är ovetande.

Boken i sig kändes ganska "kall", eftersom människorna verkar tänka så smalspårigt: det är bara allas egna önskningsar som är viktigaste, vad andra tycker är likgiltigt. Det finns bara vinnare och förlorare, de förstnämnda är ofta utnyttjare, de sistnämnda är för känsliga, de böjer sig. När vi nu lever i informationssamhället verkar det vara likadant: det relevantaste är att man kommer vidare och får framgång, mjuka värden får anpassa sig. Detta är förstås

tillspetsat sagt, men för överdrivet är det inte. Romanen innehåller många dialoger och på det viset kommer texten liksom närmare läsaren.

6 TIDSUTTRYCK I ESSIV

Penttilä (1963, 346-348) anger fyra olika sammanhang då man vanligtvis använder essiv i temporala uttryck i finskan: 1) essiv uttrycker 'befintlighet i tid' vid beteckningar för veckodagar och helg- och namnsdagar, 2) tidsadverbial kan kompareras i finskan och då är essiv optionell med adessiv, 3) tidsuttryck innehåller ett bestämmarattribut eller det är fråga om ett sammansatt ord, 4) några enstaka ord som alltid står i essiv och betecknar tid, t.ex. *aikana*, *huomenna*, *ikinä* osv.

I denna förstnämnda betydelse då essiv används i samband med veckodagar eller namns- och helgdagar gäller enligt Pitkänen (1999, 297) tumregeln att motsvarande tidsuttryck i svenskan bildas med prepositionen *på* eller *om*. I mitt material förekommer bara prepositionen *på*:

- (1) a. Päästessään *sunnuntaina* puolilta päivin lähtemään hän oli tyytyväinen päästessään pois (226)
- b. När hon kom i väg vid middagstid *på söndagen* var hon nöjd över att komma därifrån (232)
- (2) a. Kalervo tuli hakemaan *Maarianpäivänä* autolla töistä (38)
- b. *På Mariadagen* kom Kalervo till Kukka-Maarias arbete för att möta henne (38)
- (3) a. Hauta oli paksussa lumessa, eikä siinä ollut *jouluna* ollut kynttilää tai kanervaa (224)
- b. Graven var täckt av djup snö och *på julen* hade där inte funnits vare sig ljus eller ljung (230)

Som exempel (1) visar används *på* vanligtvis i samband med veckodagar. Namnet på veckodagen står här i bestämd form, om det skulle ha en obestämd form skulle det syfta på framtid: på söndag 'ensi sunnuntaina'. (Nikander 1979; Suomi - Ruotsi suursanakirja 1997.) Uttrycket *på söndagen* syftar i satsen på tid som gått, det är fråga om "senaste söndag" som har varit. I exempel (2) är det fråga om namnsdag, men Maariadagen är samtidigt också en helgdag, såsom är fallet också i exempel (3), där prepositionen *på* dock är en ganska sällsynt motsvarighet, eftersom ordböckerna vanligtvis anger prepositionen *om* som första alternativ. *Om julen brukar barnen komma hem* 'jouluna lapset tulevat tavallisesti kotiin' (Nikander 1979).

Också *vid* och *under* har nämnts i ordböckerna i samband med ordet *jul* och då betyder det förstnämnda att man tänker på jultid som ungefärlig tid, utan några strikta gränser. Prepositionen *under* betyder att man tänker på julen som period. I *Prepositionsboken* (Montan & Rosenqvist 1992, 32) nämns dock följande exempel: *Jag reser alltid bort på julen*. Betydelsen i satsen är att man alltid gör så och då krävs prepositionen *på* + bestämd form. I exempel (3) är det dock inte fråga om någon upprepad händelse och därför kan de här satserna inte samordnas. Andra exempel på användningen av *på* i festdagsuttryck: *Vad ska du göra på nyårsafton?*; *Vi äter alltid skinka på juldagen*. (Montan & Rosenqvist 1992, 37.)

Såsom exempel (1) visade används *på* vanligtvis med namnen på veckodagarna, en gång (exempel 4) har översättaren dock använt prepositionen *för*. I detta fall är översättningen inte exakt, eftersom *för* skulle betyda på finska 'sunnuntaille' (allativ) eller 'sunnuntaiksi' (translativ). Alla dessa betydelser ligger dock ganska nära varandra här:

- (4) a. *Sunnuntaina* ei vielä ole mitään. (117)
 b. *För söndan* finns det ännu inget program (120)

Att man utöver adjektiv kan komparera också några substantiv i finskan är väl överraskande för dem som lär sig finska som främmande språk. Vid komparativa uttryck kan man i vissa fall använda essiv i stället för adessiv, dock inte i positiv: jfr *syksyllä* 'på hösten', *illalla* 'på kvällen'. I komparativ kan det heta *syksymmällä* / *syksympänä* 'längre fram på hösten', *illemmalla* / *illempana* 'senare på kvällen'. (Pitkänen 1999, 300.) Penttilä (1963, 347) ger några andra exempel på essiven i denna betydelse: *lapsempana*, *tuonempana*.

I mitt material fann jag två belägg på komparativ användning av essiv:

- (5) a. Kares oli tullut varhain ja lähtenyt vasta *lähempänä* aamua (201)
 b. Kares hade kommit tidigt och gett sig av först *framåt* morgonen (207)
 (6) a. Sosialismiin siirtyminen *myöhempänä* kehitysvaiheena luonnollisesti täydentää tasa-arvoisuutta (129)
 b. En övergång till socialismen *i ett senare* utvecklingskede gör naturligtvis jämlikheten ännu mer fullkomlig (133)

I de båda fallen är det dock inte fråga om substantiv som kompareras utan i exempel (5) är det adverbialiet *lähellä* och i exempel (6) är det adjektivet *myöhäinen*. Båda essiver står som attribut framför sina huvudord, de s.a.s. preciserar betydelsen hos huvudorden. Också svenska motsvarigheter står framför sina huvudord. Märkvärdigt är att huvudordet inte böjs enligt essivattributet i exempel (5): *lähempänä aamua*; däremot i exempel (6) böjs huvudordet:

myöhempänä kehitysvaiheena. Detta beror på att ordet *lähempänä* grundar sig på adverbiallet *lähellä*, ordet *myöhempänä* på adjektivet *myöhäinen* och vanligtvis kongruerar huvudordet med adjektivet, men inte med adverbiallet. Som svensk motsvarighet fungerar i exempel (5) ett prepositionsuttryck *framåt morgonen* 'aamupuolella'. En ordagrant översättning av ordet *lähempänä* vore ordet *närmare*, men det sistnämnda används vanligtvis i samband med platsuttryck. I exempel (6) har komparativuttrycket *senare* använts i samband med prepositionen *i* som närmast motsvaras av finskans *inessiv*, men som ligger mycket nära *essivens* betydelse i detta sammanhang:

Nästa kategori innehåller de tidsuttryck som är allra frekventast i mitt material. Det är fråga om uttryck som består av huvudord och attribut eller av sammansatta ord. Pitkänen (1999, 297) säger att om ett bestämmarattribut ingår i det tidsbetecknande NP:t i fråga, blir trenden att böja NP:et i fråga i *essiv* starkare. Företeelsen tycks också ha ett tydligt korrelat i svenskan: tendensen att slopa preposition.

I samband med demonstrativa pronominella attribut (t.ex. *tämä* 'den här', *tuo* 'den där', *se* 'den/det', *sama* 'samma'.) böjs huvudorden och attributen i *essiv* i finskan och i svenskan används inte någon preposition:

- (7) a. *Samana iltana se jo tuli* (83)
- b. Hon kom redan *samma kväll* (84)
- (8) a. *Sinä iltapäivänä hän soitti neljän ja viiden välissä* (211)
- b. *Den eftermiddagen* ringde han mellan fyra och fem (217)

Vid indefinita tidsuttryck (t.ex. *yhtenä* 'en/ett', *monena* 'många') gäller samma princip:

- (9) a. *Yhtenä yönä kaikki valot sammuiivat* (214)
- b. *En natt* slocknade ljuset helt (220)
- (10) a. *Joinakin päivinä siitä tuntui pääsevän yli* (101)
- b. *Vissa dagar* kändes det möjligt att komma vidare (103)
- (11) a. Kukka-Maaria, hän oli kuullut *monena yönä* (146)
- b. Kukka-Maaria, hade hon hört *många nätter* (150)

Några gånger har i finskan ett bestämmarattribut använts som står före huvudordet, men den svenska motsvarigheten består av ett prepositionsuttryck som står efter huvudordet (exempel 12). Ett annat belägg från materialet är: *Edellisenä iltapäivänä emmen poislähtöään hän oli kirjoittanut tilapiirrosarkin täyteen / Eftermiddagen innan hade han fått planritningen färdig*.

- (12) a. Kares pyysi *seuraavana päivänä* syömään ravintolaan (233)
 b. Kares sa att han skulle bjuda henne på restaurang *dagen därpå* (239)

Men det har också använts ett attribut som står framför sitt huvudord:

- (13) a. Mutta *seuraavanakin päivänä* hän löysi tarkalleen samanlaisen kortin (150-151)
 b. Men *nästa dag* låg det ett precis likadant kort där (154)

Prepositionen *vid* har använts om ungefärlig tid:

- (14) a. . . . että Katjaraisa sittenkin olisi saanut alkunsa *suotuisimpana hetkenä* (165)
 b. . . . att Katjaraisa ändå skulle ha kommit till *vid en lämpligare tidpunkt* (169)

Om det är fråga om ett sammansatt ord används vanligtvis prepositionen *på*:

- (15) a. Kukka-Maaria oli vastannut, että yli puoli vuotta aikaisemmin, *nimipäivänään* (220)
 b. Kukka-Maaria hade svarat att det var för mer än ett halvår sedan, *på hennes namnsdag* (226)
 (16) a. *Perjantai-iltana* soi ovikello (176)
 b. *På fredagskvällen* ringde det på dörren (181)

Ett sammansatt ord som står i essiv i finskan har också översatts med en motsvarighet på satsnivå. Motsvarigheten består då av en hel sats. Detta beror troligen på att den första delen av det sammansatta ordet i finskan är ett s.k. verbalsubstantiv och i översättningen har översättaren bevarat verbet:

- (17) a. Paikkaa oli käynyt katsomassa toistakymmentä ihmistä heti *löytämispäivänä* (36)
 b. Över tjugo personer hade åkt och tittat på platsen *samma dag fyndet gjordes* (36)
 (18) a. Samalla tavoin kuin *tulopäivänä* Vasilin kirkon vierestä käveli joukko sotilaita (143)
 b. På samma sätt som *den dag de anlät* kom en grupp soldater gående vid Vasilijkatedralen (148)

Också prepositionen *under* används ibland i sammansatta ord (exempel 19 och 20), då tänker man på tiden närmast som period under vilken något händer:

- (19) a. *Päivävuoroina* työäänät alhaalta olivat kovempia (215)
 b. *Under dagskiftet* var ljuden från arbetet därnere mycket starkare (221)
 (20) a. Se pyysi Kalervoa tulemaan *viikonloppuna* Gåshagaan (200)

b. Hon bad Kalervo följa med ut till Gåshaga *under helgen* (206)

Prepositionen *i* är mycket mångsidig vad gäller om dess användningsområde i tidsuttrycken. Den kan syfta såväl på gången tid (21) som på nutid (22) och på framtid (23):

(21) a. *Ei viime yönä ollut ääniä* (208)

b. *I natt* hördes det inga röster (214)

(22) a. *Tänä vuonna on vaikempaa kuin viime vuonna* (141)

b. *I år* är det värre än förra året (146)

(23) a. *Huomenaamuna voit ryhtyä puskemaan taas uudella innolla* (190)

b. *I morgon bitti* kan du hugga i med nya krafter igen (196)

Till den fjärde gruppen som betecknar tid och står i essiv räknar Penttilä (1963, 348) några enstaka ord som många människor troligen inte ens betraktar som essiver, så stelnade uttryck är de. I svenskan får de mångfasetterade motsvarigheter. Ordet *aina* motsvaras i materialet av uttrycken *hela tiden* och *varje gång*: *Aina jotain jäi / Det var hela tiden nåt som blev kvar; Aina / Varje gång*. Dessa svenska uttryck skulle kunna uttryckas på finska *koko ajan* och *joka kerta*, och deras betydelse står ju mycket nära ordet *aina*. Den allmännaste motsvarigheten adverbet *alltid* har inte alls använts.

Ordet *ikinä* motsvaras av *aldrig* (exempel 24) och *aldrig någonsin* (exempel 25). Ordet *aldrig* 'ei koskaan' används i nekande satser och ofta kan ordet *någonsin* vara förenat med det. *Någonsin* kan också stå ensamt i icke-nekande satser och då är betydelsen 'koskaan': *parempi kuin koskaan / bättre än någonsin*.

(24) a. *Ei niin ikinä tulisi olemaan* (218)

b. Så skulle det *aldrig* bli (224)

(25) a. *Mutta ikinä hän ei ääneen sanoisi* (56)

b. Men *aldrig någonsin* skulle hon säga högt (57)

Orden *huomenna* och *ylihuomenna* syftar på framtiden och översätts med hjälp av prepositionen *i* till svenska:

(26) a. *Sinä voit muuttaa tänne vaikka jo huomenna* (186)

b. Du kan flytta in *i morgon* om du vill (191)

(27) a. *Ylihuomenna* on kokous (76)

b. Sammanträdet blir *i övermorgon* (77)

Ordet *aikana* får många olika översättningsmotsvarigheter i svenskan. Det allmännaste översättningssättet är användningen av prepositionen *under* som betecknar period:

- (28) a. Vain sen hän oli uskaltanut *koko pitkän kesän aikana* itselleen myöntää (75)
 b. Det hade han *under hela långa sommaren* till slut vågat erkänna för sig själv (77)
- (29) a. *Sen projektin aikana* hän oli oppinut ymmärtämään sanomat ja mainokset syvemmin (166)
 b. *Under sitt projekt* hade hon skaffat sig en djupare förståelse för budskap och annonser (170)

Utöver prepositionen *under* har översättaren använt olika enstaka översättningsmotsvarigheter, t.ex. en *när*-bisats:

- (30) a. Näkyisikö raskaus silmistä samalla tavoin kuin hän oli osannut nähdä sen *Katrielinan ja Artomikon ja Aripertin aikoina* (159)
 b. Om det syntes på ögonen att hon var gravid, på samma sätt som hon hade kunnat se det *när hon väntade Katrielina och Artomikko och Ariperti* (163)

Prepositionen *på* används också. I exempel (31) är det fråga om ett fast uttryck *på den tiden* 'siihen aikaan', som är en singularform även om det ursprungliga uttrycket står i pluralis *niinä aikoina*. Betydelsen är dock densamma i båda uttrycken. *På* syftar här på förgången tid, andra likadana uttryck skulle vara *på sista tiden*, *på min tid*, osv. I exempel (32 b) har det använts uttrycket *på utsatt tid* som är idiomatiskt och betyder 'sovittuun aikaan'. Översättningen är således inte en ord för ord-översättning, men båda uttrycken betyder detsamma. I romanen är situationen den att byggarna gör treskiftsarbete för att hinna få finputsingarna färdigt på utsatt tid. I det finska originalet har det alltså använts ordet *urakka-aikana* som motsvarar bra den svenska översättningen.

- (31) a. *Niinä aikoina* hän tiesi olleensa vielä Laita (164)
 b. Hon visste att hon *på den tiden* ännu var Blyger (168)
- (32) a. *urakka-aikana* (213)
 b. *på utsatt tid* (219)

Ett intressant fall är ett genitivuttryck som innehåller ordet *aikana* och som har blivit översatt med ett adverb som inte exakt motsvarar det finska uttrycket men som står betydelsemässigt ganska nära:

- (33) a. *Tutustumiskierroksen aikana* tarjottiin juomia (141)
 b. *Inledningsvis* bjöds det på drycker (145)

7 RUMSUTTRYCK I ESSIV

Även om denna betydelse anses vara den ursprungligaste hos *essiv* är den inte längre vanlig i nufinskan. De *essiver* som kommer i fråga är relativt sällsynta och alla av dem är adverb. Penttilä (1963, 348-349) delar in de *essiva* rumsuttrycken i två kategorier: lexikaliserade adverb (t.ex. *kotona* 'hemma') och komparerade adverb (t.ex. *edempänä*, 'längre fram').

De finska lexikaliserade uttrycken får varierande motsvarigheter i svenskan. Speciellt iögonenfallande är att översättaren ofta använder verb som svenska motsvarigheter till finska adverb. Ett utmärkt exempel på detta är ordet *mukana* som är översatt med tre olika verb:

- (34) a. Tämän on kokonaan perustuttava tieteelle ja sinä olet siinä *mukana* (167)
 b. Allt det här bör bygga på vetenskap och det är där du *kommer in* (172)
- (35) a. Siinä on *mukana* tuhansia tuotteita (167)
 b. Det är tusentals produkter som *ingår* (171)
- (36) a. Yritetään olla aina *mukana* (117)
 b. Vi bör försöka *delta i* så mycket som möjligt (120)

Översättaren har inte tagit någon ord för ord-översättningsattityd i dessa exempel, utan han har fäst uppmärksamheten mera på ordens betydelser. Ett ord kan översättas på olika sätt, det viktigaste är att betydelsen inte förändras för mycket och att textens dynamik bevaras. I exempel (34) är situationen i romanen sådan att en kvinna får ett nytt arbete i ett stort projekt och arbetsgivaren förklarar arbetsuppgifterna för henne. Kvinnan är forskare till yrket och en del av det kommande projektet måste innehålla vetenskaplig forskning och det är där hon "kommer in", kommer med till projektet. I exempel (35) har man använt verbet *ingå* som skulle kunna översättas till finska med orden *kuulua / sisältyä*. I exempel (36) finns verbet *delta i* som på finska betyder 'osallistua'. Även om de svenska motsvarigheterna är olika till utseendet ligger betydelsen nära det finska ordet *mukana*.

Det sistnämnda ordet *delta i* är välrepresenterat i andra former (andra ordklasser) som alltså alla hör till samma "ordfamilj". I exempel (37) har det använts ett substantiv och i exempel (38) ett adjektiv. Båda uttrycker betydelsen väl:

- (37) a. Hän oli tuntenut olevansa *mukana* toivossa (103)
 b. Han hade fått en stark känsla av *delaktighet i* hoppet (105)
- (38) a. Kalervo oli hetken tuntenut olevansa *mukana* tulevaisuuden työssä (101)
 b. Kalervo hade ett ögonblick känt sig *delaktig i* arbetet för en framtid (104)

Den vanligaste motsvarigheten i materialet till ordet *mukana* är prepositionen *med* som också vanligtvis nämns i ordböckerna som första alternativ:

- (39) a. Vuodet virtaavat pois sen raskaan veden *mukana* (55)
 b. *Med* dess tunga vatten rinner åren bort (56)
- (40) a. Hän meni muiden *mukana* (75)
 b. Han gick in tillsammans *med* de andra (76)

Också adverbet *takana* får olika slags motsvarigheter i svenskan. Ordet *bakom* är frekventast. Såsom exemplen (41) och (42) visar kan ordet *bakom* användas både i konkreta och abstrakta sammanhang:

- (41) a. Kalervo jäi sänkyyn kädet pään *takana* (136)
 b. Kalervo låg kvar i sängen med händerna *bakom* huvudet (140)
- (42) a. Hetkittäin hän oli sanojensa *takana* (110)
 b. Alltemellanåt stod han *bakom* sina ord (113)

Prepositionen *bortom* och adverbet *bortanför* representerar andra översättningsmotsvarigheter. Norsteds svenska ordbok (1992) ger dessa två prepositionsuttryck samma betydelse 'på andra sidan av viss angiven plats'.

- (43) a. Eebenholtsia oli koko linna, syvässä kurussa putousten *takana* (63)
 b. Hela slottet var av ebenholts, i en djup ravin *bortom* vattenfallen (64)
- (44) a. Jossain sen *takana* hän tiesi virtaavan joen (134)
 b. Någonstans *bortanför* det visste han att floden rann fram (138)

En gång har finskans *takana* blivit översatt med verbets perfektparticipform. På det viset betonas verbhandlingens betydelse:

- (45) a. 75 työviikkoa oli *takana* (75)
 b. 75 arbetsveckor var *avverkade* (77)

Några gånger har prepositionen *vid* använts som svensk motsvarighet. Vanligtvis betyder *vid* 'luona, vieressä' på finska och den betydelsen ligger nog ganska nära det finska ordet *takana* också i exempel (46). Man kan säga att *takana* och *vid* uttrycker ett oliket synsätt som finns i dessa språk:

- (46) a. Kalervo valitsi kortin, jossa tyttö istui pöydän *takana* (124)
 b. Kalervo valde ut ett kort där en flicka satt *vid* ett bord (128)

Andra lexikaliserade finska uttryck som förekommer i materialet är: *kaukana* 'långt borta/fjärran', *kotona* 'hemma', *ulkona* 'ute, utanför'.

Utöver de enstaka lokala essivuttrycken finns det komparerade adverb som står i essiv. Deras svenska motsvarigheter översättes vanligtvis med hjälp av ett speciellt analytiskt distanselement (*långt/längre/längst*) och en riktningspartikel (t.ex. *fram, in* osv.):

(47) a. Ere istui *edempänä* (125)

b. Ere satt *längre fram* (129)

(48) a. Sokaistuminen oli inhottava ja kirveltävä tunne sisällä silmissä ja myös silmiä *sisempänä* (215)

b. Det var en obehaglig känsla att förblindas och det högg till i ögonen och *längre in* också (221)

(49) a. Se jatkoi pysähtymättä ohi, *kauempana* nojasi mieheensä (70)

b. Hon fortsatte förbi, stödde sig mot sin man *längre bort* (71)

Översättaren har också använt ett annat översättningssätt: genom att använda verbuttryck får han fram komparativens betydelse i abstrakta sammanhang:

(50) a. Itsensä Raisa tiesi olevan *ylempänä* (163)

b. Själv visste Raisa att hon *stod över* det där (167)

(51) a. Hän halusi olla *ylempänä* (166)

b. Hon ville *ha övertaget* (170)

Till de komparerade essiverna hör också beteckningarna för väderstreck. I mitt material finns inga sådana, men Pitkänen (1999, 296) räknar upp t.ex. följande: *etelämpänä* 'längre söderut', *pohjoisempänä* 'längre norrut'. Därtill spelar den aktuella observationspunkten in: *etelässä* 'nere i söder'/ *etelämpänä* 'längre nere i söder (sett norrifrån) - - *pohjoisessa* 'högt uppe i norr'/ *pohjoisempänä* 'högre uppe i norr' (sett söderifrån). Pitkänen anser att aspekten "väderstreck på kartan" av språkriktighetsskäl inte kan tillämpas vid dylika riktningsangivelser i finskan.

Observationspunkten spelar in också vid komparerade rumsuttryck i form av NP i finskan, t.ex. *rannalla/rannempänä/rannimpänä*. Observeringsperspektivet avgör då uttrycksvalet, jfr: *Båten hittades närmare stranden än polisen antagit* (sett från landsidan). / *Båten hittades längre in mot stranden än sjöbevakningen antagit* (sett från sjösidan). (Pitkänen 1999, 296-297.)

8 ESSIV SOM UTTRYCKER SÄTT

Essiv är ganska sällsynt vid sättsuttryck och i mitt material fann jag bara ett belägg på denna essiv. Penttilä (1963, 349) konstaterar att essiven ofta i dylika sammanhang förstärker det intryck som skapas med hjälp av ifrågavarande verbhandling. Pitkänen (1999, 302) påpekar att man bakom ett sådant förstärkande uttryck ibland kan märka en jämförande aspekt ("likt x"). Det verkar vara frågan om jämförelse i exempel (52) och speciellt då i översättningen:

- (52) a. Hiki valui *pisaroina* ihoa myöten (52)
 b. Svetten *blev till rämmilar* över huden (52)

Det finska ordet *pisaroina* kan sägas vara ganska idiomatiskt och det beskriver bra hur svetten rann längs huden. Det svenska ordet *rämmilar* är inte idiomatiskt. Det vanligaste fallet är att man använder ordet *droppar*. Man talar t.ex. om svett droppar (Norstedts svenska ordbok 1992). Varför har då översättaren använt här pluralformen av ordet *rännil* som betyder en liten bäck? Troligen har han velat skapa ett nyare och fräschare uttryck. Jämförelseaspekten kommer väl fram med det ordet, svetten rann alltså såsom små bäckar längs huden.

I Pitkänens material (1999, 302) förekommer bl.a. följande essiver: *Veri valui virtanaan - Blodet rann i strömmar*; *Metsä oli puolukoita punaisenaan - Skogen lyste röd av lingon*; *Oletko unohtanut minut kokonaan - Har du glömt mig helt och hållet*. På grund av de här exemplen kan man säga att det inte finns något bestämt sätt hur man bildar "essiver" som uttrycker sätt i svenskan, sättet är olikt i olika sammanhang.

9 ESSIV I SAMBAND MED VERBET OLLA

I satser där det finns essiv och verbet *olla* refererar essiven vanligtvis till verbens andra fyllnader och uttrycker deras ställning, tillstånd och uppgift. Ofta vill man genom att använda essiv framföra den uppfattning att ställningen, tillståndet och uppgiften som essiven uttrycker är tillfälliga. T.ex. satsen *Veljeni on sairaana* jämförd med satsen *Veljeni on sairas* uttrycker att min bror just nu är sjuk, men att han tidigare har varit frisk. Den senare satsen kan däremot betyda att brodern hela tiden har varit sjuk (redan från födelsen t.ex.)

9.1 Ställning

När *essiven* uttrycker ställning syftar den vanligtvis på satsens subjekt. *Essiven* är då ett predikativadverbial i de finska satserna, om man ser saken från finska satslärans synpunkt. I svenskan motsvaras *essivorden* av predikativ:

- (53) a. Hän soitti Erikssonille, joka oli *johtajana* mainostoimistossa (84)
 b. Hon ringde till Eriksson, som var *chef* på reklambyrån (85)
- (54) a. Kalervo joutui puheisiin suomalaisen tytön kanssa, se oli *aspiranttina* Friedrichin laitoksella (141)
 b. Kalervo råkade i samspråk med en finsk flicka, hon var *aspirant* vid institutet (145)
- (55) a. Hän nautti tietäessään, että kirjoitti kaikista muista, mutta itse oli vain *kirjoittajana* (86)
 b. Hon njöt av att skriva om alla andra medan hon själv bara var *författaren* (87)

I exemplen (53 b) och (54 b) står predikativet utan artikel. Enligt Svenska Akademiens grammatik (SAG) (1999, 331) beror detta på att "indefinita nominalfras som predikativ saknar i singularis oftast obestämd artikel el. annat kvantitetsattribut också vid individuativa substantiv. Predikativet har då normalt klassificerande innebörd och anger för animat predikationsbas ofta yrke, ras osv." I exempel (55 b) står predikativet i bestämd form. SAG (1999, 333) säger att "definit nominalfras används särskilt när predikativet är identifierande dvs. när satsen säger att predikationsbasen och predikativets referent är en och densamma". Exempel (55 b) uttrycker alltså inte yrke, utan att det då har varit just hon som har fungerat som författare.

I översättningen har en *som*-konstruktion använts två gånger. I det första fallet följs den av en obestämd artikel + ett substantiv (exempel 56 b). Thorell (1973, 34) konstaterar att en obestämd form i ett sådant sammanhang betyder 'i likhet med', det karakteriserar subjektets referent. Också SAG (1999, 332) säger att predikativet skall uppfattas som mera karakteriserande än klassificerande med obestämd artikel. Dessa definitioner verkar dock vara lite otydliga. I det andra fallet (exempel 57 b) beror *som*-konstruktion på verbet *jobba* med vilket man ofta använder ordet *som* + en artikellös form av substantivet:

- (56) a. Kalervo oli hetken tuntenut olevansa mukana tulevaisuuden työssä, tulevaisuuden *turvaajana* (101)
 b. Kalervo hade ett ögonblick känt sig delaktig i arbetet för en framtid, känt sig *som en garant* för framtiden (104)
- (57) a. Se kertoi tutustaan, joka oli ollut *tarjoilijana* Ruotsinlaivalla (33)
 b. Hon berättade om en bekant som hade jobbat *som servitris* på sverigebåten (33)

En gång har översättaren ersatt essiven med hjälp av verbet. Ibland kan ett verbettryck ge en klarare bild av saken än ett motsvarande, ofta längre, substantivuttryck. I finskan används vanligtvis långa genitivuttryck som ofta måste översättas på något annat sätt till svenska.

- (58) a. Olin laitoksen *edustajana* kollokviossa (156)
 b. Jag *representerade* institutionen på ett kollokvium (160)

9.2 Uppgift

En sådan essiv uttrycker uppgift som ordets referent har, något fungerar i en viss avsikt. Alla finska essiver är substantiv, men i översättningarna har de ofta blivit verb, och en sådan lösning verkar fungera bra. Översättaren kan också ha påverkats av den orsak som tidigare nämnts: finskan använder väldigt ofta en genitivstruktur och i svenskan är man då ofta tvungen att använda något annat uttryckssätt:

- (59) a. Alastomien ruumiiden *suojana* oli louhitulla kivipermannolla vaatteita ja rääsytä (175)
 b. På stengolvet skulle det ligga klädesplagg och paltor att *skyla* de nakna kropparna med (180)
- (60) a. *Ruokana* oli paistettua ankaa ja sieniä (128)
 b. *Det bjöds* på stekt anka med svamp (132)

Finskans ord *tapana* är intressant eftersom det har översatts på olika sätt, två gånger med olika verb och i exempel (63 b) med ett passande adjektiv:

- (61) a. Niin ei ole tyttöjen *tapana* (89)
 b. Flickor *gör* inte så (90)
- (62) a. Tai sitten sen nuoruudessa ei vielä ollut *tapana* laulaa sitä (91)
 b. Eller så hade man inte *börjat* sjunga den, när han var ung (92)
- (63) a. Se ajatteli, että piti ja oli *tapana* (125)
 b. Han tyckte att det var *lämpligt* (129)

I översättningarna har man också använt motsvarande substantiv som i finska satser, men ibland har det hänt några förändringar på satsnivån och ofta på grund av språkens olika strukturer. Alla dessa olika översättningssätt fungerar väl i sin kontext och det viktigaste är att översättningsmotsvarigheterna ger samma intryck som de ursprungliga finska uttrycken. I exempel (64 b) har finskans predikativadverbial blivit predikativ i svenskan:

- (64) a. . . . olla perheen erilaisten jäsenten *yhdistävänä keskuksena* (85)
 b. . . . kunna vara *sammanhållande länk* i familjen (86)

I exempel (65 b) har finskans genitiv översatts med ett prepositionsuttryck som står som predikativ:

- (65) a. Sen *testinä* olisi ohjailtavissa olevan kurinalaisuuden toimivuus (103)
 b. Effektivitesgraden hos styrmekanismerna för disciplinen skulle vara *ett mått på dess kvalitet* (105)

I exempel (66 b) har finskans genitivstruktur ersatts så att översättaren har förändrat placeringen av verbet, då har finskans essiv som står som predikativadverbial blivit objekt i den svenska satsen:

- (66) a. Kappaleen *otsikkona* oli "Ihmisen sovitus" (46)
 b. Stycket hade *rubriken* "Människans frälsning" (46)

I exempel (67 b) har finskans predikativadverbial blivit subjekt:

- (67) a. Ja vielä silloin *koodina* olisi: Palava pensas (144)
 b. Och även då skulle *koden* vara: Brinnande busken (149)

9.3 Tillstånd

Nästan alla essiver som uttrycker tillstånd hos någon/något är adjektiv. Tillståndet har sålunda en beskrivande (adjektivisk) funktion. I denna betydelseuppgift formas de svenska motsvarigheterna huvudsakligen så att essivorden har gjorts till predikativ, och då böjs adjektivet efter sitt huvudords genus och numerus:

- (68) a. Pöytä oli *puhtaana* papereista (25)
 b. Bordet var *rent* från papper (25)
 (69) a. Aamulla vartalo oli *jäykkänä* jännittämisestä (151)
 b. På morgonen var hennes kropp *stel* av spänningen (155)
 (70) a. Vaihtoehdot olivat *selvinä* ja *kirkkaina* (73)
 b. Alternativen var *klara* och *tydliga* (74)

Ett intressant fall är ordet *valmiina* som har fått tre olika motsvarigheter i svenskan. I exempel (71 b) har det inte alls blivit översatt, utan översättaren har troligen ansett att ordet *redan* som

motsvarar det finska ordet *jo* redan i sig självt bär tillräcklig information om att en resväska har packats färdig:

- (71) a. Yksi laukku oli *jo valmiina* eteisessä (107)
 b. En resväska stod redan i hallen (110)

Två gånger har ordet blivit översatt med ett vanligt predikativ, i exempel (72 b) är det fråga om det "exakt" motsvarande adjektivet *färdigt* 'valmiina' (Suomi-ruotsi suursanakirja 1997). I exempel (73 b) har översättaren velat lägga fram ett adjektiv (perfektparticip) som berättar mera om processen: att remissen är färdig när läkaren har skrivit ut en sådan:

- (72) a. Hän yritti muistella, oliko mitään kohtia *valmiina* (157)
 b. Han försökte komma på om han hade något *färdigt* (161)
 (73) a. Silloin lähete olisi *jo valmiina* (165)
 b. Då skulle remissen redan vara *utskrivnen* (169)

En gång har *essiven* översatts med en *som*-konstruktion som består av ordet *som* + adjektivet *tokig*. Satsen betyder att arkitekten tycker väldigt mycket om något, han är inte tokig på riktigt, utan man beskriver, karakteriserar hans starka gillande:

- (74) a. . . . niistä espanjalaisista yksityiskohdista, joihin arkkitehti oli *hulluna* (60)
 b. . . . de spanska detaljer som arkitekten var *som tokig* i (61)

10 ESSIV I SAMBAND MED ANDRA VERB ÄN *OLLA*

Denna *essiv* har likadana betydelser (ställning, tillstånd, uppgift) som den föregående gruppen "essiv i samband med verbet *olla*", men verbet är alltså något annat än *olla*. I mitt material fann jag nog bara ett exempel som uttrycker ställning och detsamma gäller *essiver* som uttrycker uppgift. Det sistnämnda beror troligen på att *essiver* som uttrycker uppgift vanligen är substantiv, och nästan alla av *essiver* som hör till denna grupp 10 är adjektiv. Antalet *essiver* som hör till de som uttrycker tillstånd är däremot enormt och därför har jag indelat dem i mindre klasser. Indelningen har gjorts på grund av verbets betydelse. Penttilä (1963) har inte själv gjort en sådan vidare gruppering, men jag anser att man med hjälp av den kan avslöja några intressanta fall i svenska motsvarigheter.

Först har jag alltså grupperat *essiver* med utgångspunkt i om de uttrycker ställning, tillstånd eller uppgift. Sedan har betydelsen hos verbet avgjort till vilken klass *essiven* hör. När verbet

kräver att dess bestämmingar står i ett visst kasus eller har en viss form talar man om verbrektion (Ikola 1986, 170). I finskan kräver alla de följande verben att ordet står i essiv, i några fall kunde man använda adverb, alltså ett-formen av adjektivet (t.ex. *säärat*), men det har inte gjorts. I de svenska motsvarigheterna har man använt både adjektiv och adverb och andra motsvarigheter. I många exempelsatser kan man se att en viss verbklass liksom gynnar antingen ett adjektiv eller ett adverb. Verben har indelats på basis av hurdan handling de uttrycker. De fyra verbklasserna är a) kommunikativa verb (t.ex. *säga, fråga, tänka*), b) förnimmelseverb som har att göra med sinnen (t.ex. *se, höra, känna*), c) befintlighetsverb som uttrycker ett skeende som inte är så aktivt (t.ex. *sitta, ligga*), d) rörelseverb som uttrycker ett mera aktivt skeende (t.ex. *gå, gunga*).

10.1 Ställning och uppgift

Eftersom det finns så få belägg på essiver som uttrycker ställning och uppgift behandlar jag de båda fallen här under samma stycke. Essiven som uttrycker ställning förekommer bara en gång, därför kan man inte dra några slutsatser på basis av den. Den svenska motsvarigheten består av ordet *som* och substantivet som står i en obestämd form. Med konstruktionen karakteriserar man ett föremål som liknar en husgud:

- (75) a. *Kotijumalana työpöydän kulmalla kurkki Engelsin pronssinen pää* (58)
 b. Bronsbysten av Engels blickade *som en husgud* vid ena bordsändan (59)

Den enda exempelsats (76) som uttrycker uppgift ger inte heller några riktlinjer om det skulle finnas något visst bildningssätt i svenskan i en dylik betydelseuppgift. Dessutom är den svenska motsvarigheten ett stående uttryck (Norstedts svenska ordbok 1992) som har en viss vedertagen form och betydelse 'åstadkomma ett direkt hinder för ngn el. ngt':

- (76) a. *Minä roikun kiusallani stallarien aitana* (71)
 b. *Jag är käppen i hjulet för stalinisterna* (72)

10.2 Tillstånd

Denna grupp är såsom tidigare sagts den största av essiver som förekommer i samband med andra verb än *olla*. Jag har indelat den i fyra mindre grupper. Ibland har det varit svårt att bestämma till vilken grupp något verb hör. Det kan ju vara så att ett verb skulle kunna höra till två grupper (t.ex. verbet *nyökätä* 'nicka' uttrycker å ena sidan kommunikation, men å andra

sidan är det ett rörelseverb). Jag skulle ha kunnat göra en noggrannare indelning, men då hade det blivit några så små enstaka grupper att jag valde att göra indelningen på ett lite allmännare plan. Gränserna är således inte helt exakta, men situationen är ofta den, när man sysslar med språkets semantik.

10.2.1 Kommunikativa verb

Denna grupp uttrycker verbal och non-verbal kommunikation. Ett iögonenfallande drag i svenska motsvarigheter är att det mycket ofta används sättsadverbial i stället för predikativ. SAG (1999, 382) säger att "i vissa fall kan en adjektiv- eller participfras *utan påtaglig betydelseskilnad* hänföra sig antingen till subjektsreferenten (som fritt predikativ) eller till verbfrasens aktion (som sättsadverbial)".

Bolander (1980, 154, 163) som har forskat i relationen mellan predikativen och sättsadverbialen säger att skillnaden mellan dessa två ofta är svårt att förklara. En skillnad torde dock i vissa fall ligga i sändarperspektivet. Om man använder ett sättsadverbial iakhtar man händelsen liksom utifrån, men om man beskriver inre egenskaper med predikativ har man tillträde till subjektets inre, dvs man är en allvetande författare. Bolander påängterar också (såsom SAG) att predikativen semantiskt sett beskriver egenskap/tillstånd hos subjektet, medan sättsadverbialen skildrar verbhandlingen. I exemplen (77 b), (78 b) och (79 b) är det fråga om sättsadverbial och man kan troligen säga att sättsadverbialen här beskriver just händelsen som någon betraktar utifrån och att adverbialen beror på det.

- (77) a. No onhan siitä puhuttu, se vastasi *hämmästyneenä* (231)
 b. Det har ju varit tal om det tidigare, svarade han *förvånat* (237)
- (78) a. Mitä nyt? se kysyi *loukkaantuneena* (199)
 b. Men vad är det? frågade han *sårat* (205)
- (79) a. Se selitti *tyytyväisenä* (57)
 b. Han förklarade *belåtet* (58)

Det finns några svenska satser där man inte kan veta om det är fråga om ett predikativ eller ett sättsadverbial eftersom adjektivets en och ett-form ser likadana ut (t.ex. *stolt/stolt/stolta*). Om man tänker på dessa två olika möjligheter så ligger de dock betydelsemässigt så nära varandra att det inte spelar någon roll vilket alternativ som är det riktiga:

- (80) a. *Ylpeänä* se sanoi (92)
 b. Han sa det *stolt* (93)

- (81) a. Jaa, Raisa vastasi *väsyneenä* (83)
 b. Jaså, svarade Raisa *trött* (84)

Översättningsmotsvarigheter som är predikativ (exemplen 82 b och 83 b) står i samordnade satser (*och*-sats). I de finska exemplen finns inga samordnade satser. I grammatiken (Thorell 1973, 190) kallas fenomenet för *paratax-hypotax -förhållande* vilket betyder att "en sats kan innehålla två finita verb, förbundna med varandra genom *och*. I de till synes parataktiska förbindelserna fungerar förra verbet som ett slags hjälpverb med försvagad betydelse och det senare verbet som huvudverb." Översättaren har således velat betona det andra verbets betydelse och samtidigt har också predikativet blivit betonat:

- (82) a. Sitten hän soitti *tyytyväisenä* Kalervolle (59)
 b. Sedan ringde hon till Kalervo och kände sig *tillfreds* (60)
 (83) a. Kiitokset olivat tärkeät, hän ajatteli, *tyytyväisenä* jo (111)
 b. Det är viktigt att få ett tack, tänkte han och var *nöjd* (114)

10.2.2 Förnimmelsetverb

Förnimmelsetverben har att göra med våra sinnen. Det är inte bara verb som *se* och *höra* utan också sådana som "indirekt" uttrycker att verbhandlingen sker genom synsinne, hörselsinne eller känselsinne (t.ex. verben *glänsa*, *speglas*). Materialet visar en klar distinktion mellan verb som anknyter till synsinne och verb som anknyter till hörselsinne. De förra är oftast predikativ, de senare sättsadverbial. I exemplen (84 b) och (85 b) är det fråga om predikativ. Detta är mycket sannolikt fallet också i exempel (86 b), även om adjektivets form inte avslöjar det. Sättsadverbialet skulle också låta konstigt på finska 'se kiilteli mustasti kuin muste'.

- (84) a. Sen iho erottui *valkoisena* (10)
 b. Hans hud avtecknade sig *vit* (10)
 (85) a. Hän näki itsensä *alastomana* pimeästä ikkunalasista (123)
 b. Hon såg sig själv *naken* i det mörka fönsterglasat (126)
 (86) a. Se kiilteli *mustana* kuin muste (80)
 b. Den glänste *svart* som bläck (81)

Exemplen (87 b) och (88 b) representerar sättsadverbial:

- (87) a. Yskäisyt ja kolinat kuuluivat *kovina* (69)
 b. Hostningar och buller hördes *starkt* (70)

- (88) a. Askeleet kuuluivat hyvin *hiljaisina* (179)
 b. Steg hördes väldigt *svagt* (184)

I exempel (89 b) där det är fråga om känselsinne har översättaren inte översatt *essiv*, men i stället har han använt ett verb som kan sägas ha *essivens* betydelse inkorporerad i sig. Alltså verbet redan ensamt ger samma intryck som verbet och *essiven* tillsammans:

- (89) a. Valo rävähti silmiin *äkinäisenä* (28)
 b. Ljuset *stack* i ögonen (28)

I två exempel (90 b) och (91 b) har översättaren använt en *som*-struktur och i dem är det fråga om karakteriserandet: t.ex. i exempel (90) är det inte fråga om verkliga skulpturer, utan i boken är kontexten den att Kukka-Maaria leker med sina händer och gör s.k. skuggbilder mot väggen, dessa bilder liknar skulpturer och hakkors.

- (90) a. Ne heijastuivat *veistoksina* ja *hakaristeinä* (31)
 b. De speglades *som skulpturer* och *hakkors* (31)
 (91) a. Se kiiksi *tummana laikkuna* seinästä (80)
 b. Den glänste *som en svart fläck* på ryggen (81)

10.2.3 Befintlighetsverb

Denna grupp verkar vara mycket entydig och verben är inte så många, utan samma verb har upprepats flera gånger i romanen. I de flesta fall är *essiv* ersatt med predikativ i de svenska satserna. Lösningen är logisk och motsvarar väl de finska uttrycken:

- (92) a. Kalervo istui *synkkänä* (45)
 b. Kalervo satt *dyster* (45)
 (93) a. Ne vähät lehdet, jotka vielä rimpuilivat kiinni, nuojuivat *ruskeina* ja *kuolleina* (116)
 b. De få löv som ännu hängde kvar, vajade *bruna* och *livlösa* (119)

En gång har översättaren förändrat lite betydelsen i den svenska motsvarigheten. I den ursprungliga satsen, exempel (94 a), är betydelsen att flickan satt slö och tittade ut. I den berättas ingenting om hur hon tittade ut, författaren har bara beskrivit hennes sittande. I översättningen, exempel (94 b), betonas att det är just tittandet som händer slött, det är också då fråga om ett sättsadverbial. Betydelserna ligger dock nära varandra:

- (94) a. Pitkään hän istuskeli *tylsänä* ja tuijotti pellolle (45)
 b. Hon satt länge och tittade *slött* ut mot åkern (45)

Två gånger i svenska översättningar förekommer tidigare nämnt fenomenet paratax-hypotax - förhållande. Översättaren har troligen velat betona det sista verbets betydelse och också predikativet. I exempel (96 b) har översättaren också velat ta med förstärkningsordet *helt* som saknas i den finska satsen:

- (95) a. Jos nukkuisitkin aina *alastomana* (178)
 b. Om du alltid skulle ta och sova *naken* (183)
 (96) a. Äiti nukkuu kuumasta *hikisenä* (98)
 b. Mamma sov och var helt *svettig* av hettan (101)

Ett intressant verb är finskans *pysyä* som får många olika motsvarigheter i svenskan. Essiverna som alltid är adjektiv i de finska satserna är oftast översatta med adjektiv eller med substantiv. I exempel (97 b) har verbet *hålla sig* använts och i exempel (98 b) verbet *förbli*:

- (97) a. Vanhuksetkin pysyivät *virkeinä* ja *iloisina* ja kuin *muorina* (92)
 b. Även de gamla höll sig *pigga* och *glada* och *unga* (93)
 (98) a. Vartitunti kului, ovet pysyivät *suljettuina* (138)
 b. Det gick en kvart och dörrarna förblev *stängda* (142)

Exempel (99 b) är intressant eftersom finskans essiv kräver en längre översättning, det behövs ett verb och ett prepositionsuttryck. Verbet *pysyä* motsvaras närmast av adverbet *aldrig*:

- (99) a. Se pysyi *tyhjentyttömä* (63)
 b. Den tömdes aldrig på innehåll (64-65)

I exemplen (100 b) och (101 b) har verbet *vara* fått motsvara finskans verb. I det förra exemplet är essiven ersatt med ett adjektiv, i det senare med ett substantiv:

- (100) a. Koko yön oli ilma pysynyt *lämpimänä* ja *pehmeänä* (31)
 b. Hela natten hade det varit *milt* (32)
 (101) a. Hän alkoi ajatella, miten ne pysyisivät *tyytyväisinä* (189)
 b. Han började fundera på, vilket sätt som skulle vara mest till deras *belåtenhet* (194)

I exempel (102 b) motsvarar adverbet *fortfarande* finskans verb. Essiven är översatt med predikativet. I exempel (103 b) är det finska verbets betydelse inkorporerad i adverbialet *hela tiden*. Essiven är ersatt med verbet + substantivet:

- (102) a. Sen ääni jaksoi pysyä *tyytyväisenä* (78)
 b. Han lät fortfarande mycket *belåten* (80)
 (103) a. Se pysyi samalla lailla *hymyilevänä* koko ajan (112)
 b. Hon *log* hela tiden *samma leende* (115)

10.2.4 Rörelseverb

I denna grupp är det svårt att finna någon bestämd riktlinje hur essiverna blir översatta. Detta beror troligen på att verben som hör till denna grupp är ganska olikartade även om de alla innehåller rörelsens betydelse. Det är viktigt att märka att essiverna även i samband med samma verb kan bli översatta med predikativ (exempel 104 b), sättsadverbial (exempel 105 b) eller verb (exempel 106 b). Detta visar att det inte alls alltid beror på verbet vilken form det kräver av sina bestämningar, men att bestämmningens egen roll kan vara mycket avgörande. I vissa fall kan man inte använda alternativt predikativ och sättsadverbial. Så är fallet t.ex. i exempel (104 b). Man kan inte säga * *hon gick tillbaka in tomt på tankar*, predikativet är således obligatoriskt. Däremot i exempel (105 b) kan man använda antingen sättsadverbial *entusiastiskt* eller predikativet *entusiastisk*.

- (104) a. Hän käveli takaisin ajatuksista *tyhjänä* (79)
 b. Hon gick tillbaka in *tomt* på tankar (80)
 (105) a. Työnjohtaja lähti kävelemään toiseen suuntaan, *innostuneena* (211)
 b. Arbetsledaren började gå åt andra hållet, *entusiastiskt* (217)
 (106) a. Silloin harvoin kun kävi, käveli ympäriinsä *nyreänä* (181)
 b. De få gånger han kom och hälsade på gick han omkring och *tjurade* (186)

I materialet förekommer också *som*-strukturen som svensk motsvarighet. I exemplen (107 b) och (108 b) har *som* använts med en obestämd artikel och betydelsen är karakteriserande. I exempel (109 b) finns *som* och ett substantiv utan någon artikel, då är betydelsen 'i form av' (Pitkänen 1999, 318.):

- (107) a. Lintu loukkaisi siipensä ja putoaisi *myttynä* kivilattialle (187)
 b. Fågeln skulle skada vingarna och falla ner *som ett bylte* på stengolvet (193)
 (108) a. Älä nyt *hulluna* heitä, Kalervo puuskutti (41)

- b. Håll inte på och kasta vatten *som en vettvilling*, pustade Kalervo (41)
 (109) a. Talven paksut lumet satoivat niinä päivinä *vetenä* (66)
 b. Vinterns rikliga snö regnade de här dagarna ner *som vatten* (67)

11 ESSIV SOM APPOSITIONSADVERBIAL

Penttilä (1963, 351) framhäver att essiv som appositionsadverbial inte är så knuten till verbet såsom till exempel de tidigare nämnda grupperna i kapitlen 9 och 10. Man kan säga att appositionsadverbialet är en bestämning som lika väl fogas till verbet som till substantivet. Appositionsadverbialet uttrycker omständigheter som finns när det sker något. Det kan också uttrycka orsaken till eller villkoret för handlingen. Ofta kan man ersätta appositionsadverbialet med en bisats. I materialet finns det gott om exempel på appositionsadverbialen. Som dess svenska motsvarigheter fungerar *som*-struktur och *när*-bisats. Det märkvärdiga är att *som*-strukturen kan uttrycka både temporala och kausala omständigheter. *När*-bisatsen däremot uttrycker bara tid. *När*-bisatsen är representerad i exemplen (110 b), (111 b) och (112 b):

- (110) a. Itsensä näköinen *muorena* se ei niissä ollut (40)
 b. Han såg inte ut som han hade gjort, *när han var ung* (40)
 (111) a. Hän tiesi osanneensa *pienenä* kirkkohistorian hyvin (140)
 b. *När han var liten*, hade han varit bra på kyrkohistoria (144)
 (112) a. Jos jonkun kohdan olisi tehnyt falskimmin, samat virheet toistuisivat myös *käännettyinä* (166)
 b. Om det fanns brister på någon punkt skulle samma svagheter uppträda även *när de översattes* (170)

När-bisats har också använts för att ersätta en temporal satsmotsvarighet:

- (113) a. *Assistenttina ollessaan* Raisa oli salaa matkinnut sitä (54)
 b. *När Raisa var assistent* hade hon i hemlighet tagit efter henne (55)

I exemplen (114b) och (115 b) har *som*-strukturen använts som temporal motsvarighet:

- (114) a. Se kertoi, miten oli *poikana* satuttanut jalkansa (51)
 b. Han berättade om hur han *som pojke* hade gjort illa sig i foten (52)
 (115) a. Tuli ikävä Katrielinaa, mutta Katrielinaa *yhden ikäisenä* (62)
 b. Hon kände saknad efter Katrielina, men sådan hon varit *som ettåring* (62)

Det verkar inte vara någon betydlig skillnad i användningen av en *som*-struktur eller en *när*-bisats i tidsuttrycken. De kan således sägas vara lika sannolika båda. När man vill uttrycka orsak eller villkor, exemplen (116) och (117), är det bara *som*-strukturen som kan komma i fråga. *Som*-strukturen kan i sin tur ersättas med en *eftersom*-bisats.

- (116) a. *Yksityispotilaana* hän pääsi ohittamaan jonoja ja pääsi sairaalaan nopeasti (170)
 b. *Som privatpatient* gick hon förbi kön och las in snabbt (174)
- (117) a. Tietysti ymmärrät, että *me simun työnantajansi* myös päätämme, kuka näitä tietoja saa kuulla (156)
 b. Du inser förstås att *vi som uppdragsgivare åt dig* avgör vem som kan få tillgång till de här uppgifterna (160)

11.1 Essiv som syftar på objekt

Penttilä (1963, 352) nämner essiven som syftar på satsens objekt såsom underkategori inom appositionsadverbialiet. Han behandlar gruppen i detta sammanhang därför att också denna essiv lika väl fogas till verbet som till objektet. Jämförd med appositionsadverbialiet kan denna essiv bara ibland ersättas med en bisats. Penttilä talar speciellt om objektet som står i en passivsats *Keitto nautitaan kuumana*. Han säger också att när det är fråga om en aktiv sats som innehåller både ett subjekt och ett objekt kan det ibland vara svårt att veta om essiven syftar på subjektet eller på objektet, t.ex. *Kyllä minä hänet täällä pikku tyttönä näin*. I sådana fall avslöjar ofta talsammanhangets andra drag vad man menar med uttrycket. Också logik och encyklopedisk kunskap hjälper en när det är fråga om ett dubbeltydigt uttryck.

I materialet finns det många exempel på essiver som syftar på objekt. Bara två av dem, exemplen (118) och (119), står i passiva satser och deras svenska motsvarigheter är inte översatta på samma sätt, så det är omöjligt att säga något bestämt om användningssättet. I exempel (118 b) är det fråga om sättsadverbialiet och i exempel (119 b) har det använts en satsförkortning:

- (118) a. Se merkitsee arvovaltaa, arvovalta lasketaan *numeroina* (109)
 b. Det ger auktoritet och auktoritet mäts *med siffror* (112)
- (119) a. Hän ihmetteli, miten se oli saatu *ehjänä* pois (223)
 b. Hon förundrade sig över hur man hade fått bort det sedan *utan att ha sönder det* (229)

När det är fråga om aktiva satser kan man märka att det är en *som*-konstruktion som oftast används på olika sätt som svensk motsvarighet. Det allmännaste sättet är *som* i samband med en obestämd artikel. Betydelsen är karakteriserande och beskrivande:

- (120) a. Hän olisi tahtonut pitää sitä päällään *suojana* (135-136)
 b. Han skulle ha velat ha henne över sig *som ett skydd* (139)
- (121) a. Aukeilla kohdilla lumi heijasti sen verran, että talon pystyi näkemään *mustana möykkynä* (221)
 b. I gläntorna återkastade snön så pass mycket ljus, att hon kunde urskilja huset *som en svart klump* (227)

Som i samband med ett substantiv utan någon artikel betyder 'i egenskap av; i form av'. Då är det inte fråga om någon beskrivning utan mera om konstaterandet, såsom i exempel (122). Pitkänen (1999, 319) hävdar att obestämd artikel tydligt tenderar att slopas om objektets referent betraktas som en funktionstyp eller som innehavare av en standardroll i sin grupp som kollektiv. I exempel (123) kan det sägas vara just en sådan situation att de kvinnliga egenskaperna som nämns representerar alla kvinnors gemensamma egenskaper.

- (122) a. Olen tutkinut asioita, joiden toivoisin *tutkimuskohteina* poistuvan tyystin (129)
 b. Jag har studerat företeelser, som jag hoppas helt och hållet kommer att försvinna *som forskningsobjekt* (133)
- (123) a. Ja istutti luonto häneen veikistelyhalua ja turhamaisuutta, keimailua ja mustasukkaista halua kilpailemiseen muiden samaa sukupuolta olevien kanssa - ei *paheina*, vaan normaalit taipumukset omaavan naisen *ominaisuuksina* (86)
 b. Och naturen inplanterade behagsjukan och fäfangan i henne, koketteri och en svartsjuk drift att tävla med alla andra av samma kön - inte *som olater*, utan *som egenskaper* hos en kvinna med normala böjelser (87)

Som har också använts i bisatsens roll, exemplen (124 b) och (125 b). I de motsvarande finska satserna finns inte någon bisats, men den troligen förtydligar och framhäver betydelsen i de svenska satserna. En gång har en *medan*-bisats använts, exempel (126 b):

- (124) a. Hän laski veden juoksemaan niin *kuumana* kuin iho kesti (74)
 b. Han tappade upp vatten *som var så varmt* att han nätt och jämnt uthärdade det (75)
- (125) a. Minä sain runon joihinkin toritavaroihin *kaiverrettuna* (63)
 b. Jag fick en dikt *som var ingraverad* i en sak som jag köpte på torget (64)
- (126) a. Raisa kaatoi toisen kupillisen kahvia ja nieleskeli sitä *kuumana* (88)

- b. Raisa hällde upp en kopp kaffe till och drack upp det *medan det ännu var hett* (89)

Det finns också belägg på essiver som har översatts med predikativ, t.ex. *Näet käsiesi luut mustina kirkasta vasten/Benen i din hand kommer att framträda svarta mot den ljusstarka bakgrunden.*

11.2 Typen *pitää jotakin jonakin*

Penttilä (1963, 352) nämner uttrycket *pitää jotakin jonakin* som alltid kräver att bestämningen som syftar på objektet står i essiv. Frågan är om verbrektion och det finns många andra motsvarande uttryck i finskan, men jag betraktar bara detta verb, eftersom det ofta förekommer i materialet och eftersom det får olika verbmotsvarigheter i svenskan. Verben som här kommer i frågan är: *vara, tycka, betrakta som, anse, se som.*

I exempel (127 b) har *pitää* ersatts med verbet *vara*, i exempel (128 b) har översättaren använt verbet *tycka*, men själva adjektivet står i en *att*-bisats där *vara* fungerar som verb. Det finns också andra belägg i materialet på ordet *tycka* i motsvarande kontext (*att*-sats). Så det verkar vara så att om man använder verbet *tycka* i betydelsen 'pitää jotakin jonakin' så måste man använda också en bisats där finskans objekt har blivit subjekt och essiven motsvaras av predikativet.

- (127) a. Siinä hän vasta tajusi, miten *tärkeänä* poispääsyään piti (174)
 b. Först nu insåg han hur *viktigt* det *var* för honom med en förändring (179)
 (128) a. Nurmi ei tuntunut pitävän yksityiskohtia mitenkään *tärkeinä* (203)
 b. Nurmi verkade inte *tycka* att detaljerna var särskilt *viktiga* (209)

I samband med några verb skall man alltid använda ordet *som*, ett sådant verb är *betrakta* som kräver *som* både med substantiv (ex. 129 b) och adjektiv (ex. 130 b). Däremot kräver verbet *anse* vanligtvis *som* i samband med substantiv (t.ex. *Vi anser Miia som ett geni*), men inte med adjektiv (t.ex. *Vi anser Miia intelligent*). (Olsson 1999, 120-121). I exempel (131) är det fråga om ett adjektiv.

- (129) a. Hän tajusi kaikkien *pitävän* häntä vain *yhtenä samanlaisena* (171)
 b. Hon förstod att alla *betraktade* henne *som en bland alla andra* (175)
 (130) a. . . . joiden ajatuksia ja lainauksia hän ei voinut *pitää oikeina* ja hyväksyä (190)
 b. . . . att han inte kunde *betrakta* tankegångarna och citaten på de sidorna *som*

riktiga och acceptabla (195)

- (131) a. Edes projektisopimuksessa ei *pidetty tärkeänä* mainita ajasta mitään (173)
 b. I projektavtalet hade man inte *ansett* det *viktigt* att ens nämna den tiden (178)

Också verbet *se* kräver här *som* efter sig:

- (132) a. Raisa tajusi lääkärin *pitävän* häntä vain *yhtenä tapauksena* (170)
 b. Raisa förstod att läkarna bara *såg* henne *som ett fall* (174)

11.3 Essiv i participkonstruktion

Penttilä konstaterar (1963, 352) att denna essiv ofta syftar på en genitiv som fungerar som subjekt i en participkonstruktion, eller essiven kan också förekomma i opersonliga participsatser. Det finns mycket få exempel på en sådan essiv i materialet, men ändå kan man märka ett klart drag att finskans opersonliga satser (ex. 133 a och 134 a) måste ha ett obligatoriskt subjekt i svenskan. I exempel (133 b) fungerar *man*-konstruktion som subjekt. Av den finska satsen i exempel (134 a) kan man inte veta vem är det som är gravid, talaren kan själv vara det eller sedan någon närvarande. Den svenska satsen (134 b) däremot informerar genast att det inte är fråga om talaren, utan "du". Essiverna har blivit predikativ i de svenska satserna:

- (133) a. Olisi juostava *suojattomana* ruohikoiden yli Lappkärrsbergetin metsiin (194-195)
 b. Man skulle springa *oskyddad* över gräsmattorna till skogarna på Lappkärrsberget (200)
- (134) a. Hyvä ettei tarvitse koko kesää olla *raskaana* (161)
 b. Bra att du inte behöver vara *gravid* hela sommaren (165)

Genitiven som står som subjekt i en participkonstruktion översätts inte med en genitiv utan med ett vanligt pronomen i nominativ. Detta subjekt står då i en bisats och verbet står i infinitivform, inte i någon participform:

- (135) a. . . . joka kerta hän oli unohtanut ja odottanut sen tulevan *erilaisena* (182)
 b. . . . hade hon varje gång glömt och trott att han skulle komma tillbaka *förändrad* (187)

I exempel (136 a) är det också genitiven som står som subjekt i participkonstruktionen, men översättningen har inte blivit så ordagrann och det är mera frågan om ett stående uttryck:

- (136) a. Jo alle kahdenkymmenenikäisestä Kukka-Maaria oli päättänyt itse päättää, koska lähtisi, edes sen, ettei tarvitsisi olla toisten *käänneltävänä* (36)
- b. Redan innan Kukka-Maaria hade fyllt tjugo hade hon bestämt att hon själv skulle besluta när hon ville dö, om inte annat så i varje fall för att slippa *ligga andra till last* (36)

12 ADNOMINAL ESSIV

Med adnominal essiv avser Penttilä (1963, 353) essiver som endast syftar på nominalord. Verbet spelar ingen roll här. Penttilä har indelat adnominal essiv i tre grupper. Den första heter: essiv i samband med nominativus och partitivus absolutus -strukturen. Termen *nominativus och partitivus absolutus* betyder att ordet på vilket essiven syftar antingen står i nominativ eller i partitiv. Det här uttrycket som består av ordet i nominativ/partitiv + essiven bildar ett adverbial i satsen och detta adverbial är en ganska fast bindelse. Därför kallas nominativus och partitivus absolutus -strukturer också för lösa nominativ och partitiv, de bildar såsom en egen enhet i satsen.

Den andra adnominala essiven heter *verbider*. Verbider är inte verb, utan det är fråga om nomina som har verbens syntaktiska egenskaper. Den viktigaste likheten med verben är att också verbider kan få olika slags bestämningar som är jämförbara med objektet. Penttilä anser att t.ex. particip och de ord som har bildats av verb, sk. verbalsubstantiv (t.ex. ändelserna *-minen* och *-ma* i finskan) hör till verbider. (Penttilä 1963, 540).

Den tredje adnominala essiven är ganska sällsynt. Den heter bara: andra adnominala fall. I dessa fall är essiven en bestämning till adjektivet + substantivet. Den liksom beskriver substantivet, ger extrainformation. Penttilä anger t.ex. följande exempel: *säveltäjänä kuuluisa maanmiehemme; apulaisena hankala, mutta itsenäisenä yrittäjänä mainio toveri; opettajana oivallinen mies*.

12.1 Essiv i samband med nominativus och partitivus absolutus -struktur

Denna essiv är rikligt representerad i materialet. Den syftar såsom tidigare sagt på ett substantiv som står i nominativ eller i partitiv. I materialet är de flesta nominativ, det finns bara två partitiv, men ordet *täynnä* 'full/fylld' är ett undantag och kräver alltid att substantivet står i partitiv, det finns gott om exempel på detta fall som jag behandlar för sig. Substantivet står

alltid före essiven i finskan, men i svenskan kan essiven någon gång bli adjektivattribut som således står före sitt huvudord som i exemplen (137 b) och (138 b):

- (137) a. Nainen istui jalat harallaan, sukat *revenmeinä* (34)
 b. Kvinnan satt med särade ben, *sönderrivna* strumpor (34)
- (138) a. Ja avasi silmänsä ja katsoi omaa kuvaansa läheltä, edestäpäin, kasvot *vääntyneinä* ja rinnat *suurina* (64)
 b. Och slog upp ögonen och såg sin egen bild helt nära, framifrån, med *förvridet* ansikte och *stora* bröst (65)

Det allmännaste sättet att bilda nominativus och partitivus absolutus -struktur i svenskan är likadant som i finskan: substantivet som essiven syftar på står före essiven. Essiven är ett adjektiv som följer sitt huvudords genus och numerus. Såsom exempel (140) visar kan det ibland vara några bestämningar mellan essiven och ordet som den syftar på:

- (139) a. Kun jääkukkia katseli suihkuveden läpi, oli kuin olisi juossut jäätyneelle verannalle silmät *epäselvinä* kyynelistä (60)
 b. När man tittade mot iskristallerna genom duschvattnet var det som att vara på en utkyld veranda med ögonen *skumma* av tårar (61)
- (140) a. Lasin toisella puolella valaistussa huoneessa nainen ja mies makasivat toisiaan, kädet ja jalat turvallisesti *kietoutuneina* (224)
 b. På andra sidan i ett upplyst rum låg en kvinna och en man med varandra, med armarna och benen tätt och tryggt *hopslingrade* (224)

Om essivens huvudord är ett partitiv gör det ingen skillnad i svenskan som inte har ett sådant kasus. Det finska ordet i partitiv står således i nominativ i svenskan:

- (141) a. Toisilla oli neljäkin matkalaukkua *sidottuna* hamppuköydellä niskan takaa (118)
 b. En del hade fyra resväskor *hopknutna* med rep som de bar på (121)

Två gånger har finskans essiv blivit översatt med verb. I exempel (142 b) passar verbet bra och finskans genitiv *selän peittona* blir lättare uttryckt. I exempel (143 b) kommer satsens grundbetydelse nog fram: att pojken har finnar som påverkar färgen på ansiktet, men verbet *rodna* som används i satsen uttrycker en händelse som är mycket tillfällig (Norstedts svenska ordbok 1992). Finskans essiv *punertavina* betyder här ett stadigare begrepp: att ansiktet hela tiden är lite rött. Översättaren skulle kanske ha kunnat använda adjektivet *rödaktigt*.

- (142) a. . . . Mies seisoi selin, valkoinen verkkopaita selän *peittona* (72)

- b. . . . En man stod med ryggen åt, en vit nätundertröja *skylde* ryggen (73)
- (143) a. Se oli nuori poika, kasvot *punertavina* finneistä (220)
- b. Det var en ung pojke, ansiktet *rodnade* av finnar (227)

Två gånger har en *som*-bisats använts som motsvarighet till finskans *essiv*. Det finska exemplet (144 a) är inte så flytande text i sig, en bisats där skulle inte heller göra någon skada. Det svenska exemplet är tydligare just därför att bisatsen har använts. I exempel (145 a) finns det många bestämmingar utan något verb i samband med *essiv*, den svenska översättningen (ex. 145 b) vill tydligen göra saken klarare och använder därför en *som*-sats.

- (144) a. Wenner-Gren Centerin korkeimmassa kerroksessa istuisti oma Ogarjovinsa ja katselisi alas puistoon ja lintuja *pieninä täplinä* (205)
- b. Högst upp i Wenner-Gren Center skulle en Ogarjov sitta och blicka ner över parken och fåglarna, *som var som små prickar* (211)
- (145) a. Sen pohjassa oli marmorilaatoista yhdistelty kuvio, kuin suuri kellontaulu *murtuneena* moniksi kasvoiksi (139)
- b. Bottnen utgjordes av en marmormosaik, som var som en urtavla *som fallit sönder* i många ansikten (143)

Ett *essivord* i finskan som bara förekommer i *partitivus absolutus* -struktur är *täynnä*. Ordet förekommer ofta i romanen och får olika svenska motsvarigheter. Ordet översätts till svenska antingen med ordet *full* eller *fylld*. De är varandras synonymer och betyder i hög grad detsamma 'vars utrymme helt upptas av innehåll', och de kan användas både i konkreta och abstrakta sammanhang. Prepositionen efter dem är antingen *av* eller *med*. I exemplen (146) och (147) är det fråga om en abstrakt kontext och i båda exemplen finns prepositionen *av*:

- (146) a. Kalervo oli yhtä aikaa ylpeyttä ja vihaa *täynnä* (129)
- b. Kalervo var på samma gång *fylld av* stolthet och avsky (133)
- (147) a. Konekirjoittaja oli juoruja *täynnä* olevan näköinen (172)
- b. Maskinskriverskan såg ut som om hon var *full av* intriger (177)

I exemplen (148) och (149) är det annars samma situation men kontexten är konkret. Exempel (148) är taget från ordboken (Norstedts svenska ordbok 1992) eftersom det inte finns exempel på detta fall i mitt material:

- (148) a. Sali on *täynnä* ihmisiä.
- b. Salen är *fylld av* folk.
- (149) a. Valvomo oli *täynnä* sähköjohtoja (105)

b. Kontrollrummet var *fullt av* elsladdar (107)

Prepositionen *med* i samband med ordet *full* finns i exempel (150 b) där kontexten är konkret:

(150) a. Kurkku oli *täynnä* paksua limaa (198)

b. Hon hade halsen *full med* slem (204)

På prepositionen *med* i samband med ordet *fylld* var det inga exempel i mitt material, men t.ex. ordboken Suomi-ruotsi suursanakirja (1997) ger ett exempel på ett uttryck som passar ganska bra för detta sammanhang: "Vene tuli vettä täyteen / Båten blev fylld (fylldes) med vatten." Om man skulle därigenom bilda "ett nästan motsvarande essivuttryck" skulle det heta: *båten var fylld med vatten*. Detta uttryck har dock en lite annan betydelse än 'vene oli vettä täynnä', eftersom det är verbhandlingen som blir betonad här. Formen "var fylld" informerar att det har varit något, kanske en storm, eller någon människa, som har fyllt båten med vatten.

Om vi jämför satsen *glaset är fullt med vatten* med satsen *glaset är fyllt med vatten* så informerar den senare satsen att det har varit någon aktiv person som har fyllt glaset, den förra satsen innehåller inte en sådan betydelse, den bara säger att glaset är fullt och det är vatten som finns där. Det verkar således vara så att man inte kan använda ordet *fylld + med* i betydelsen 'täynnä jotakin' utan den där betydelsen att någon har fyllt något.

I materialet finns det inte något exempel på satsen som skulle innehålla ordet *full + med* i ett abstrakt sammanhang. Av exemplen i ordböckerna och eget material att bedöma så används bara *full + av*, inte *full + med* i abstrakta fall. Det finns inte heller något exempel på uttrycket *fylld + med* i abstrakta sammanhang, så i sådana abstrakta kontexter används troligen uttrycket *fylld + av*.

12.2 Essiv i samband med verbider

I mitt material finns det bara sex belegg på essiv som förekommer i samband med verbider. Essiven står alltid före verbiden i satsen. I de finska satserna har verbiderna presensparticipens form i fem exempel, bara i ett fall (ex. 151 a) har det använts ett verbalsubstantiv som slutar på *-minen*. Den svenska motsvarigheten, exempel (151 b), är inte en noggrann översättning, men välpassande. I översättningen har verbiden och essiven blivit substantivet *plats* som är tydligare än det längre ursprungliga uttrycket:

(151) a. Kaikki riippuu kokonaisuudesta ja kokonaisuuteen *osana* sijoittumisesta (130)

b. Allt står i relation till helheten och till *sin plats* i helheten (134)

Finskans verbider blir vanligen översatta till svenska med finita verb och ofta står de i bisatser. Essiven har då antingen blivit sättsadverbial (152 b), adjektivattribut (153 b) eller predikativ (154 b):

- (152) a. Yhdellä puolella aukeni iso puisto, jossa kasvoi mustarunkoisia *tyhjinä* havisevia puita (14)
 b. På ena sidan öppnade sig en stor park där det växte träd med svarta stammar som det ven *ödsligt* om (14)
- (153) a. Taksissa hän toivoi, että osaisi muistaa Moskovasta muutakin: lasisen talon, *verenpunaisena* ilmassa virtaavan lipun (157)
 b. I taxin önskade han att han hade kommit ihåg annat också: glashuset, den *blodröda* fanan som liksom flöt ut i luften (161)
- (154) a. Sillä oli selässään lavasta lapaan *vaaleana* erottuva arpi (61)
 b. På ryggen hade han ett ärr som avtecknade sig *ljust* från ena skuldran till den andra (62)

Två gånger har finskans verbider, i första particip, blivit översatta med en likadan form till svenskan. Essiven har i exempel (155 b) blivit adverbet. I exempel (156 b) representerar förledet i ett sammansatt ord essiv och efterledet verbid:

- (155) a. *Raskaana* valuvaa sulavaa lunta (67)
 b. *Tungt* fallande blötsnö (68)
- (156) a. Akryylihalot olivat *punertavina* hehkuvia takkapuita (95)
 b. Akrylklabbarna var *rödskimrande* vedklabbar (97)

Något mycket enhetligt bildningssätt i svenskan i relation till finskans essiv i samband med verbider är det svårt att framlägga. Redan i ett sådant här begränsat material blev det olika slags motsvarigheter, men några allmänna riktlinjer kan man nog se.

12.3 Essiv i samband med andra adnominala fall

Essiven är relativt sällsynt i andra slags adnominala fall än i samband med nominativus och partitivus absolutus -struktur eller med verbider. Såsom det tidigare har nämnts ger essiven i samband med andra adnominala fall mera information om substantivet, den liksom preciserar

betydelsen hos det. I mitt material förekommer bara ett exempel på en sådan användning av *essiv*:

(157) a. *Raisa miehensä repsikkana kantamassa tiiliä* (49)

b. *Raisa som sin mans hjälpreda*, bärandes tegel (49)

På grund av detta enda exempel kan man inte dra exakta slutsatser, men konstruktionen *som* som används där kan anses vara en sannolik motsvarighet, eftersom om man jämför exempel (157) med exempelsatser som jag redan tidigare nämnde och som är tagna från Penttiläs grammatik är likheten märkvärdig. Penttiläs finska exempel (1963, 353) skulle kunna få följande svenska översättningar: *apulaisena hankala, mutta itsenäisenä yrittäjänä mainio toverini / som medhjälpare besvärlig, men som självständig företagare min ypperliga kamrat*. Exemplet *opettajana oivallinen mies*, skulle kunna heta på svenska: *en utmärkt man som lärare*. De svenska motsvarigheterna visar att konstruktionen *som* troligen kan användas som allmän svensk motsvarighet i samband med andra adnominala fall.

Penttilä (1963, 353) påpekar att man måste vara noggrann när man använder *essiv* i samband med andra adnominala fall. Ibland kan en sats bli förstådd på två sätt, t.ex. satsen *Mitä pidätte hänestä tuomarina? / Vad tycker ni om honom som domare?* kan antingen betyda att den frågande vill veta vad den andra personen tycker om en tredje person som är domare, eller den kan betyda att den frågande vill veta vad den andra som är domare tycker om någon tredje person.

13 TIDSUTTRYCK I TRANSLATIV

Penttilä (1963, 354) anger fyra tidsuttryck där translativen kan förekomma. Translativen uttrycker 1) den tidpunkt till vilken en verbhandling uppskjuts, 2) en tidpunkt som den yttersta gränsen för den aktuella handlingen, 3) en tidrymd som en verbhandling tar, 4) ordet *viimeksi*. I materialet hör majoriteten av tidsuttrycken till grupp 3. Grupp 2 är den näst största, i grupp 4 finns bara två exempelsatser och den minsta gruppen är grupp 1 på vilket finns bara ett exempel.

Eftersom det finns bara ett exempel (158) i mitt material på translativen som uttrycker en tidpunkt till vilken en verbhandling uppskjuts har jag tagit med ett exempel (159) från Pitkänens (1999, 300) material. Exempel (160) är taget från ordboken (Suomi-ruotsi suursanakirja 1997). Alla de här exemplen visar att prepositionen *till* används i sådana tidsuttryck. Även om det inte är direkt fråga om en tidpunkt till vilken någon uppskjuts i

exempel (158), det handlar ju om en nekande sats, att man inte kan uppskjuta någon handling till någon annan dag, så gäller satsens grundbetydelse uppskjutandet:

- (158) a. Ei tätä voi *huomiseksi* säästää (87)
 b. Det är ingenting att spara *till i morgon* (88)
- (159) a. ATK - kurssi siirrettiin *lokakuuksi*.
 b. Kursen i adb sköts upp *till oktober*.
- (160) a. Kokous on siirretty *toiseksi päiväksi*.
 b. Mötet har framskjutits *till en annan dag*.

När translativen uttrycker en tidsgräns före vilken någonting sker är det prepositionen *till* som är allra frekventast:

- (161) a. Hän teki ruuan *viideksi* (26)
 b. Hon gjorde i ordning mat *till klockan fem* (26)
- (162) a. Siellä odottaisi äiti pilkkomassa lampaanlihaa *pääsiäiseksi* (221)
 b. Mamma väntade därinne och höll på att stycka lammkött *till påsken* (227-228)

En gång har prepositionen *vid* använts. Denna preposition anger ungefärlig tid och den betydelsen kommer väl fram från exempel (163). En gång har också prepositionen *för* använts, exempel (164), den skulle här kunna heta på finska 'varten'.

- (163) a. Minä pyysin, että se tulisi *kolmeksi* tai kolmen jälkeen (184)
 b. Jag bad henne komma *vid tre* eller efter tre (189)
- (164) a. Raisa teki itselleen ohjelman *aamuksi* (9)
 b. Hon gjorde upp ett program *för morgondagen* (9)

Penttilä (1963, 354) påpekar att det inte alltid är så lätt att veta vad ett uttryck egentligen betyder. Om man närmare granskar t.ex. satserna *Olavi matkustaa aina kotiin pääsiäiseksi / Olavi reser alltid hem till påsk(en)* är det inte exakt säkert om han reser på det viset att han är framme före påsk, men stannar inte hela lovet där, eller om satsen betyder att han ska fira hela påsken därhemma. Det är således betydelseerna från grupp 2 (en tidsgräns före något sker) och grupp 3 (en tidrymd som en verbhandling tar) som båda kan komma i fråga. Vanligtvis är betydelsen dock implicit: man antar att Olavi också stannar hemma över påsken (Pitkänen 1999, 300).

Translativen som uttrycker en tidrymd som en verbhandling tar är ganska brokig vad gäller prepositioner. Det kommer ingen preposition om det är fråga om ett tidsuttryck där det finns räkneordet *ett/en* eller dess betydelse:

- (165) a. Hän toivoi, että Raisa vielä silloin tulisi *yhdeksi yöksi* (144)
 b. Han hoppades att Raisa skulle komma till honom ännu *en natt* (149)
 (166) a. Ostaisi nuoren naisen *yhdeksi illaksi* (188)
 b. Man skulle köpa sig en ung flicka *en kväll* (194)

I andra kontexter är prepositionerna *på*, *för*, *i* och *under* representerade. Finskans ord *hetkeksi* har fått två olika prepositioner med ordet *ögonblick*. I exempel (167 b) är prepositionen *på* och i exempel (168 b) *för*. En sådan variation kan bero på hur ordagrant översättaren översätter, t.ex. exempel (167 b) verkar inte vara en exakt motsvarighet, det kunde betyda 'yhtenä hetkenä' (essiv) eller 'yhdessä hetkessä' (inessiv). Det senare exemplet verkar däremot ha translativens betydelse:

- (167) a. Ukkonen kävi *hetkeksi* melkein päälle (48)
 b. *På ett ögonblick* var åskvädret nästan rakt över honom (48)
 (168) a. Kasvot viilenivät *hetkeksi* (41)
 b. Ansiktet svalnade *för ett ögonblick* (41)

Prepositionen *för* har också använts i följande exempel:

- (169) a. Ovet olivat lukitut *yöksi* (218)
 b. Dörrarna var låsta *för natten* (224)

Prepositionen *i* förekommer i exemplen (170 b) och (171 b). I förra exemplet är betydelsen närmast 'hur länge' och uttrycket *i åratal* kunde således sägas på finska med partitivordet *vuosia*. Translativens betydelse kommer inte tydligt fram, men det beror på finskans uttrycket *jäädä roikkumaan*+translativ som inte är lätt att översätta på likadant vis. Uttrycket *i kväll* i exempel (171 b) skulle kunna låta på finska *tänä iltana* (essiv) eller *illalla* (adessiv), och därför är translativens betydelse inte heller tydlig i detta exempel.

- (170) a. . . . olivat jääneet roikkumaan naulaan *vuosiksi* (40)
 b. . . . som hade hängt på en knagg *i åratal* (40)
 (171) a. Meidät kaikki kutsuttiin *illaksi* Vlasovin kotiin (127)
 b. Vi är alla bjudna hem till Vlasov *i kväll* (131)

Prepositionen *på* förekommer i dylika fall som exemplen (172 b) och (173 b), där translativens betydelse är bevarad. Pitkänen (1999, 301) säger att man också kan använda prepositionen *för* i ett likadant exempel som (172), t.ex. *Pappa reste bort på (för) ett par veckor*.

- (172) a. Minä lähden *kymmeneksi päiväksi* Moskovaan (107)
 b. Jag ska åka till Moskva *på tio dagar* (110)
 (173) a. Hän oli sopinut tapaamisesta *iltapäiväksi* (156)
 b. Han hade avtalat om ett sammanträffande *på eftermiddagen* (160)

Prepositionen *under* har använts i exemplen (174 b) och (175 b) för att ange ett område i tiden inom vilket något äger rum:

- (174) a. Koko yön pimeyden juna heilahteli ja aina välillä pysähtyi *pitkiksi ajoiksi* (117)
 b. Tåget skakade fram hela natten och stannade emellanåt till *under långa stunder* (120)
 (175) a. Äiti muutti keittiöön pukkisängylle joskus silloin *loppukuukausiksi* (98)
 b. Mamma flyttade in i köket *under de sista månaderna* (100)

Penttilä nämner för sig ordet *viimeksi* som är ett tidsuttryck det också. Det syftar på en närmast liggande händelse i det förflutna som äger rum på nytt eller som tas upp till diskussion vid talögonblicket. Det finns bara två belägg på det i materialet och som svenska motsvarigheter fungerar ordet *senast* som är ett adverb (176 b) och ordet *senaste* som är ett adjektivattribut (177 b):

- (176) a. Kukka-Maaria koetti muistaa, koska Kalervo oli *viimeksi* kotona kahta yötä kauempaa viihtynyt (39)
 b. Kukka-Maaria försökte komma ihåg när Kalervo *senast* hade stannat hemma mer än två nätter (38)
 (177) a. . . . *viimeksi* oltuaan kotimaassaan lomalla (141)
 b. . . . efter sin *senaste* resa till hemlandet (146)

14 RUMSUTTRYCK I TRANSLATIV

Translativ uttrycker i detta sammanhang en plats i vars riktning något rör sig. Denna translativens ursprungliga betydelse är inte längre så allmän och mestadels är det fråga om komparativa eller superlativa uttryck inklusive några stelnade adverb (t.ex. *taakse* 'bakom'). När jag behandlade rumsuttryck i essiv konstaterade jag att det ofta används ett distanselement

(*långt/längre/längst*) med dem och en preposition som pekar på någon riktning. Ett par exempel på likadana uttryck i translativ finns i materialet:

- (178) a. *Edemmäksi* hän ei halunnut nähdä (175)
- b. Ännu *längre fram* ville han inte tänka (180)
- (179) a. Kalastaja-alukset puksuttivat niemen ohi *etäämmäksi* Itämerta (31-32)
- b. Fiskebåtarna tuffade förbi utanför viken på väg *längre ut* på Östersjön (32)
- (180) a. *Perimmäiseksi* olisi asennettu kuparilta hohtavat urut (103)
- b. Man borde ha installerat en orgel av koppar *längst bort* (105)

I materialet finns det translativer som står i komparativ form, men som inte översätts med komparativ form till svenska utan det räcker med en preposition eller med ett adverb. I dylika fall behövs det inga extra ord, utan själva prepositionen/adverbet uttrycker betydelsen:

- (181) a. Sitten hän kiirehti portaita *alemmäksi* (179)
- b. Sedan skyndade hon *nerför* trapporna (184)
- (182) a. Hän käveli *lähemmäksi* juttelemaan (50)
- b. Han gick *fram* för att prata (50)

Det finns också belägg där finskans translativ i alla former (superlativ, komparativ, positiv), översätts med likadana former och utan ett distanselement till svenska. I exempel (185 a) har rörelseverbet *kävellä* använts och i översättningen verbet *ställa sig* som inte exakt motsvarar varandra, eftersom förra verbet uttrycker aktiv rörelse, senare verbet uttrycker mera stabil verksamhet.

- (183) a. Sen kasan *päällimmäiseksi* hän jätti kirkuvanpunaisen (34)
- b. *Överst* lade han den illröda (34)
- (184) a. Hän jäi odottamaan, että valkotukkainen tyttö olisi ehtinyt kävellä *lähemmäksi* (14)
- b. Hon väntade på att den blonda flickan skulle hinna *närmare* (14)
- (185) a. Hän näki ikkunalasista Kalervon kävelevän *taakse* (123)
- b. I fönsterglaslet såg hon hur Kalervo ställde sig *bakom* henne (127)

En gång har översättaren använt ett lämpligt verbuttryck som svensk motsvarighet till translativ:

- (186) a. Mitä *sisemmäksi* aineiston keskustaa pääsi, sitä selvemmin näki kaikkien muiden vajavaisuuden (85)
- b. Ju mer hon *trängde in i* materialet, desto tydligare såg hon var det brast hos de

andra (86)

Rumsuttryck i essiv som betecknade väderstreck kunde förekomma i komparativ och i superlativ, detsamma gäller rumsuttryck i translativ t.ex. *etelämmäksi* 'längre mot söder'. Man kan också komparera några rumsuttryck i form av NP i samband med translativ. Ett "egentligt" riktningskasus, t.ex. allativ, prefereras vid positiv: *rannalle* 'till stranden' - *rannemäksi* 'komma närmare stranden' - *rannimmäksi* 'närmast stranden'. Därtill spelar den aktuella observationspunkten in, t.ex. *rannimmäksi* 'närmast stranden' betyder att man ser saken från landsidan. Om man ser saken från sjösidan kan det heta: "Med gummibåt kommer man *längst in mot stranden*". (Pitkänen 1999, 296-297).

15 TRANSLATIV SOM UTTRYCKER SÄTT

I romanen *Hotelli elävälle* finns ofta translativer som uttrycker sätt, men nästan alltid är det konstruktionen *sanoa jotakin joksikin kieleksi* 'säga något på något språk' som förekommer. Då används vanligtvis prepositionen *på* (187 b), eller bara namnet på språket (188 b). Översättningen (188 b) skulle kunna heta *på* finska *Jos suomenruotsalaisen kanssa puhui ruotsia...*, alltså partitivets betydelse ligger nära. Penttilä (1963, 355) påpekar att translativer vid beteckningar för språk ursprungligen bygger på funktion 'tala likt medborgare av nationalitet i fråga', t.ex. *puhua suomalaisittain/ruotsalaisittain* 'tala såsom finnarna/svenskarna gör', men att translativen så småningom hade blivit vanligare. Translativen kan dock inte användas om det finns en bestämning som kräver böjning i samband med den: *esittää tervehdys suomeksi*, men *esittää tervehdys sujuvalla suomen kielellä*.

(187) a. Se näytti paperipinoa, jonka jokaiselle sivulle oli kirjoitettu huomautuksia
suomeksi (23)

b. Hon visade honom en pappersbunt där hon på varje sida skrivit kommentarer *på*
finska (23)

(188) a. Jos suomenruotsalaisen kanssa puhui *ruotsiksi*, oli moukka (85)

b. Pratade man *svenska* med en finlandssvensk var man en klant (86)

Utöver språkbeteckningar finns det bara två belägg på translativ som uttrycker sätt i mitt material. Som svenska motsvarigheter står ett adjektivattribut i exempel (189 b) och ett adverb i exempel (190 b). I exempel (189 b) beror användningen av adjektivattributet på att det finska verbet *vastailta* motsvaras av ett verb och ett motsvarande substantiv i den svenska satsen. Om översättaren hade velat använda en exakt motsvarighet skulle den kunna heta: *Hon svarade*

långsamt. Men någon ord för ord-översättning är sällan mycket fungerande, och översättarens val är välpassande här.

- (189) a. Se vastaili *harvakseen* (153)
 b. Hon gav *dröjande* svar (157)
 (190) a. Kalervo ajoi *hiljakseen* (21)
 b. Kalervo körde *sakta* (20)

Pitkänen (1999, 302) anger exemplen (191) och (192) som också, såsom de ursprungliga beteckningarna för språk, tycks ha grundbetydelsen 'likt x'. Det verkar vara så att det inte finns många sättsuttryck i translativ, och t.ex. i följande exempel är det mera fråga om stående uttryck:

- (191) a. olla ihmisiksi
 b. vara (bära sig åt) som folk
 (192) a. elää herroiksi ('likt ståndspersoner')
 b. leva flott, slå på stort

16 TRANSLATIVUS RESPECTUS

Translativus respectus (Penttilä 1963, 355) uttrycker att någonting är oväntat angående omständigheterna. Denna translativ förekommer vanligtvis med verbet *olla* 'vara'. Strukturen är inte så frekvent och i mitt material förekommer den bara en gång:

- (193) a. Ne olivat kauniit tukevat pilarit, niinkin *halvoiksi* yksinkertaiset (96)
 b. Bägarna var vackra och stadiga, rena i formen *för att vara så billiga* (98)

Som läsare anser jag att det svenska exemplet uttrycker budskapet tydligare än den ursprungliga satsen, nämligen ordet *yksinkertaiset* avslöjar inte direkt att det är fråga om en bra egenskap, det motsvarande uttrycket *rena i formen* förklarar situationen bättre. Beträffande formsidan så motsvarar *att* + infinitiv, anknutet med *för*, finskans translativ. Denna konstruktion kan anses vara en satsförkortning. Den motsvarar närmast en s.k. koncessiv bisats (Thorell 1973, 257-258) som inleds av en koncessiv subjunktion (*även om/fast*) och anger ett, ur den talandes synpunkt, faktiskt förhållande, som utgör otillräckligt hinder för giltigheten av huvudsatsens utsaga. Exempel (193 b) skulle således kunna ersättas med en koncessiv bisats: *Bägarna var vackra och stadiga, rena i formen fast de var så billiga*.

På grund av ett så begränsat exempelmaterial stödde jag mig på Maarit Rosenbergs (1992) pro gradu-avhandling om translativ. Därav fick jag bekräftelse att translativus respectus ofta uttrycks med konstruktionen *för att* + infinitiv på svenska. Ett exempel från hennes material:

- (194) a. Siis todella vanhus *koiraksi*.
 b. Alltså en verklig åldring *för att vara hund*.

I Pitkänens (1999, 303) material förekommer också motsvarande konstruktion och därtill ger han två exempel på andra bildningssätt. I exempel (195 b) har man använt idiommet *med tanke på* + substantiv och i exempel (196 b) prepositionen *för* + substantiv:

- (195) a. Armas kulki *ikäisekseen* reippain askelin.
 b. Armas gick raskt *med tanke på hans ålder*.
 (196) a. Mummo on pirteä *ikäisekseen*.
 b. Mormor är pigg *för sin ålder*.

17 FORTUITIV SATSFÖRKORTNING

Ordet *fortuitiv* kommer från latinets *fortuitus* som betyder 'satunnainen'. Denna konstruktion består av verbet *tulla* och det aktiva eller passiva perfektparticipet i translativ. Betydelsen är att någonting händer tillfälligtvis, liksom av misstag och oavsiktligt. Fortuitiv satsförkortning är inte frekvent. (Penttilä 1963, 355.) Det kommer fram också från mitt material, där det finns bara ett belägg på den:

- (197) a. Katri sanoj, ettei edes muistanut, koska *oli* niin *tullut ajatelleeksi* (184)
 b. Katri sa att hon inte ens kunde minnas precis, när *hon hade fått iden* (190)

Översättningen är inte direkt, utan där finns ett annat verb (*få*) än i den ursprungliga satsen. Dessutom finns där ett subjekt (*iden*) som saknas i den finska satsen. På grund av sådana förändringar kan man inte dra några slutsatser i frågan om fortuitiv satsförkortning i svenskan, men själva översättningen är bra och passar in i situationen. I romanen behandlas nämligen vid denna textpunkt en situation där en person som heter Katri har skrivit en novell till en damtidning om Kukka-Maarias förskräckliga händelse, utan att Kukka-Maaria har vetat om novellskrivningen. Kukka-Maarias bror försöker utreda saken och han alltså frågar Katri när hon hade bestämt sig att skriva om Kukka-Maaria. Till svaret säger Katri såsom sagt i exempel (197 b) att hon inte minns när hon fick iden att göra det och svaret är ju lämpligt i detta sammanhang, vanligtvis finns det ju en ide från vilken händelserna får sin början.

På grund av bristen på exemplen i mitt material har jag tagit med ett par exempel från Rosenbergs (1992, 31) pro gradu-avhandling där det finns några svenska satser som mera direkt motsvarar finskans struktur. Dessa exempel representerar samma uttryck som mitt eget: *tulla ajatelleeksi*, och som svenska motsvarigheter fungerar uttrycken: *komma på den tanken/komma att tänka på*:

- (198) a. Hän ei ollut koskaan *tullut* edes *ajatelleeksi* sitä.
 b. Själv hade han aldrig ens *kommit på den tanken*.
- (199) a. . . . jota kertoja ei koskaan *tullut ajatelleeksi*.
 b. . . . som berätterskan aldrig *kom att tänka på*.

Uttrycket *tulla ajatelleeksi* verkar ha som direkta motsvarigheter de uttryck som presenteras i exemplen (198 b) och (199 b). Rosenberg (1992, 32) påpekar också att det ovannämnda uttrycket *komma att göra något* ofta förekommer i samband med andra verb än *tänka* (t.ex. *tuli kirjoittaneeksi/kom att skriva*). Detta visar att uttrycket verkar vara den allmännaste svenska motsvarigheten. Rosenberg nämner också uttrycket *råka att göra något* som förekommer i hennes material. Ordboken (Suomi-ruotsi suursanakirja 1997) förstärker dessa analyser. I den nämns följande uttryck: *tulin sen sanoneeksi/jag kom att säga det, jag råkade säga det*.

18 TRANSLATIV SOM UTTRYCKER FÖLJD ELLER RESULTAT

Denna translativ uttrycker vad som är resultatet eller följden av handlingen. Hakulinen (1979, 102) talar om samma sak med namnet *translativus resultativus*. Som svenska motsvarigheter fungerar oftast prepositionen *i* + substantiv, eller verb + preposition, ibland kan också verbet ensamt stå som motsvarighet. I exemplen (200 b), (201 b) och (202 b) förekommer prepositionen *i*:

- (200) a. Lehmusten juurille oli lunta paakkuuntunut tuulesta *kasoiksi* (221)
 b. Vinden hade lagt snön *i drivor* kring lindarna (227)
- (201) a. Ere kantai lihapiirakkalevyn, ja Eeva leikkasi sen *neliöiksi* (13)
 b. Ere bar fram brickan med köttprogen, och Eeva skar upp den *i fyrkanter* (13)
- (202) a. Kirjan hän oli repinyt *paloiksi* (155)
 b. Boken hade han rivit *i bitar* (159)

Två gånger har motsvarigheten varit ett substantiv, utan någon preposition, men detta kan bero på att det har använts ett annat verb än det ursprungliga i exempel (203 b) och också ett annat substantiv. Detta betyder att översättningen inte innehåller translativens betydelse. I exempel (204) är situationen densamma, eftersom man också där har använt ett annat verb, och av detta följer att betydelsen ligger nära vad partitivet skulle uttrycka på finska.

(203) a. *Ikä painaisi vielä eniten eduksi* (85)

b. Hennes ålder var fortfarande *ett plus* (86)

(204) a. *Yhteenvedonmaisesti voi todeta kaikenlaisten vapaareittitilojen muodostuvan ongelmaks* (102)

b. Sammanfattningsvis kan konstateras att utrymmen med fri cirkulation skapar *problem* (104)

Ibland motsvaras finskans längre uttryck verb + translativ av svenskans verb. Verbet kan sägas bära translativens betydelse i sig och därför behövs translativen inte nämnas för sig. Sådan är situation i exemplen (205 b) och (206 b):

(205) a. *Kukka-Maaria leikkeli kiinankaalia silpuksi* (98)

b. *Kukka-Maaria hackade kinakål* (100)

(206) a. *Eiväthän siellä nämä tutkimukset tulleet puheenaiheeksi* (156)

b. Du *nämnde* naturligtvis ingenting om den här undersökningen där (160)

Verb + preposition förekommer ofta i materialet och ibland kan man i detta samband tala om rektion så att ett visst verb kräver en viss preposition efter sig i ifrågavarande kontext. Om några verb + preposition uttryck kan man säga att de har blivit idiomatiska. Ett exempel på det är t.ex. uttrycket *ottaa huolekseen / ta på sig* (ex. 209). Det svenska uttrycket är mera transparent 'ottaa päälle/harteilleen vastuun'. Andra exempel på verb + preposition finns i exemplen (207 b) och (208 b):

(207) a. *Pala palalta Ekman antoi periksi* (195)

b. Steg för steg *gav* Ekman *efter* (201)

(208) a. *Kävellessään kansliaan hän mietti valmiiksi, mitä vastaisi* (153)

b. När han gick till expeditionen hade han redan *tänkt ut* vad han skulle svara (157)

(209) a. *Mutta minä otin koko asian huolekseni* (208)

b. Men jag *tog på mig* alltsammans (214)

Såsom de presenterade exemplen visar kan translativ som uttrycker följd eller resultat inte sägas ha någon viss motsvarighet i svenskan, utan beroende på fallet kan den få olika slags motsvarigheter.

19 TRANSLATIV SOM UTTRYCKER ÄNDAMÅL

Denna translativ uttrycker varför någonting händer eller varför någon gör något. Dessutom uttrycker den till vilket ändamål någonting duger. Det finns gott om exempel på denna translativ i materialet. Som svensk motsvarighet fungerar ofta strukturen *som* + ett substantiv utan någon artikel:

- (210) a. Brander istui saunan kuistilla ja nosti kätensä ylös *merkiksi*, että oli kuullut (8)
 b. Brander satt på bastuverandan och höjde armen *som tecken* på att han hade hört (8)
- (211) a. Ere antoi Budapestin paperinsa *iltalukemiseksi* (109)
 b. Ere gav honom sina papper från Budapest *som kvällslektyr* (112)

I exemplen (210) och (211) kommer ändamålet av handlingen väl fram. I det förra exemplet höjde Brander armen upp därför att den andra personen i omgivningen skulle veta att Brander hade hört vad den andra hade sagt. I det senare exemplet gav Ere sina papper till den andra personen för att den skulle läsa dem på kvällen.

I några exempel verkar strukturen *som* + ett substantiv och sedan prepositionen *till* + ett substantiv vara varandras synonymer:

- (212) a. Raisa halasi *kiitokseksi* (9)
 b. Raisa gav honom en kram *som tack* (9)
- (213) a. Hyvä ruoka ja syöminen kuuluvat tajunnallis-esteettisistä tiloista tärkeimpiin, Brander sanoi *kiitokseksi* (13)
 b. Kulinariska sensationer tillhör de viktigaste bland estetiska upplevelser, sa Brander *till tack* (13)

Med ordet *tack* kan man således antingen använda *som* eller prepositionen *till* i sådana kontexter (i translativens betydelse), eftersom det verkar vara likgiltigt vilket av orden *som/till* man väljer. Också med ordet *hyvästiksi* har uttrycken *som avsked* och *till avsked* använts. Med ordet *lahjaksi* har däremot prepositionen *i* förekommit som synonym till *som*: *Hän oli sen*

lahjaksi saanut/Hon fick den i present; Lahjaksi se toi neljänneksen ropposellisen mansikoita/Han hade med sig en ask jordgubbar som present.

I ett par översättningar har finskans translativ förlorat sin betydelse. Det beror på ordföljden som är olik i den ursprungliga texten och i översättningen:

(214) a. Mutta sen alla kakkukerrostien väliin oli *täytteeksi* aseteltu kurkkuja (87)

b. Men *fyllningen* därunder, mellan tårtbottnarna, bestod av gurkor (88)

(215) a. Oven lähelle oli yksi jätetty *ikkunaksi* (75)

b. *Ett fönster* nära dörren hade fått vara kvar (76)

I båda exemplen (214 b) och (215 b) behövs inga prepositioner eftersom finskans translativ som i exemplen (214 a) och (215 a) syftar på satsens objekt har i de svenska exemplen blivit ett subjekt. Samtidigt har finskans passiva satser blivit aktiva i svenskan.

Satsförkortningsstrukturen *för att* + infinitiv förekommer några gånger som svensk motsvarighet. Vanligtvis används den ofta som motsvarighet till finskans finala struktur där det är fråga om verb t.ex.: *saadakseen, ehtiäkseen* o.s.v. men *för att* + infinitiv, såsom nästa exempel visar, kan också förekomma som motsvarighet till finskans translativ som består av ett substantiv:

(216) a. Olivat tämänkin muistaneet, vuokrasopimuksen *vahvistukseksi*, hän sanoi (185)

b. De kom ihåg den här också, *för att bekräfta* hyreskontraktet, sa han (191)

(217) a. Ehkä hän ei ole vielä aivan kypsä, *apulaisprofessoriksi* (12)

b. Han är kanske ännu inte riktigt mogen *för att bli biträdande professor* (12)

I exempel (216 b) har finskans genitivstruktur ersatts med satsförkortningen, eftersom satsen skulle ha blivit "tung" om man hade använt en prepositionkonstruktion som motsvarighet till finskans genitiv. I exempel (217) skulle man kunna använda en satsförkortning i finskan också *tullakseen apulaisprofessoriksi*, men det har inte använts, eftersom redan själva substantivet säger samma sak. Däremot i svenskan förklarar satsförkortningen satsen bra. Den andra satsförkortningen som har använts i översättningen är strukturen *att* + infinitiv: *Se oli käynyt ostamassa Tukholmasta kullanväristä ohutta peltiä Karitsankasvoisen sädekehäksi/Hon hade åkt till Stockholm för att köpa guldfärgad tunn plåt att ha till Lammansiktets gloria.* Den finska satsen innehåller många bestämmingar innan translative, i svenskan har man använt satsförkortningen för att göra satsen klarare.

Ibland motsvarar ett verb finskans translativ i översättningen:

(218) a. Vasta jälkiruuan jälkeen se otti *puheeksi* palkkauksen (168)

b. Först efter desserten *tog* han *upp* lönen (172)

(219) a. *Autolla viejäksi* ei siitä ollut (46)

b. Han skulle inte kunna *köra bil* (46)

I exempel (218 b) skulle man ha kunnat använda uttrycket *bringa på tal* eller *taga till tals* som är synonyma till *ta upp*, men de förstnämnda är stelare och högtidligare och därför passar *ta upp* bättre in i kontexten eftersom boken inte har skrivits på mycket högtidligt sätt. I exempel (219 b) motsvarar infinitivfrasen *köra bil* finskans substantiv *autolla viejäksi* och en sådan översättning är förståelig för om man hade översatt substantivet ordagrant så skulle översättningen möjligen ha blivit längre och komplicerad, så varför inte säga saken med lite olika ord, men nästan likadan betydelse.

20 TRANSLATIV UTTRYCKER STÄLLNING, UPPGIFT OCH TILLSTÅND

Denna translativ uttrycker ställning, uppgift eller tillstånd som någon hamnar i. Det är således fråga om resultatet av förändringen. Denna translativ är frekventast i mitt material och därför har jag indelat den i fyra mindre grupper. För det första har grundindelningen skett på basis av verbet, om det är fråga om ett intransitivt eller ett transitivt verb. Till den första gruppen som heter "tulla, muuttua joksikin" hör bara intransitiva verb och därför syftar translativen alltid på satsens subjekt. De andra grupperna är transitiva och den första av dem heter "tehdä, muuttaa joksikin", där iden är att någon gör något till något. Den andra transitiva gruppen heter "luulla, kutsua joksikin" och den innehåller verb som uttrycker verbal kommunikation. Den tredje transitiva gruppen behandlar Penttilä (1963, 358) som specialfall eftersom den innehåller en viss struktur: verbet *saada* + den passiva/aktiva formen av perfektparticipet. Gruppen heter "saitko sanotuksi".

20.1 Gruppen "tulla, muuttua joksikin"

I den här gruppen är det ett subjekt som translativen syftar på. Det allmännaste verbet som förekommer är finskans *tulla* och svenskans *bli* som båda tydligt anger förändring. Märkvärdigt är dock att finskan också använder många andra verb, men oftast är den svenska motsvarigheten verbet *bli*. På grund av finskans olika verb blir den ursprungliga texten mångsidigare och nyansrikare. T. ex. följande uttrycken har översatts med verbet *bli* + substantivet/adjektivet i frågan: *kulua lyhyeksi*, *mennä kummalliseksi*, *lätistä märäksi*, *käydä*

totiseksi, vaihtua pelloksi, muuttua siedettäväksi, valua violetiksi, siletä sileiksi, paimua hysteeriseksi, o.s.v.

Translativen i de finska satserna är antingen ett adjektiv eller ett substantiv och står som predikatiadverbial i satsen. I de svenska satserna står samma adjektiv/substantiv som predikativ:

- (220) a. Hän ajatteli vielä kaiken läpi ja tuli *varmaksi* (163)
 b. Hon tänkte igenom allt ännu en gång och blev helt *säker* (166)
- (221) a. Toinen tuli *maallikkosaarnaajaksi* (36)
 b. Den ene blev *lekamannapredikant* (36)

Av exemplen (220) och (221) kan man se att finskan ofta måste använda två medel för att uttrycka förändring: ett verb och kasusändelsen *-ksi*. I svenskan räcker verbet som uttrycker förändring. Man skulle kanske kunna säga att svenskan använder språket mer "ekonomiskt".

Svenskan använder dock inte alltid verbet *bli* i samband med satser som uttrycker förändring, såsom följande exemplen visar:

- (222) a. Koko suuri huussi *pieneni komeroksi* (75)
 b. Hela det stora dasset *krympte ihop till en skrub* (76)
- (223) a. Siemenen jäähdyytyä ennen hieno tuoksu *muuttuu kirpeäksi ja pistäväksi* (61)
 b. Sedan sperman svalnat *ändras* den förut fina doften *till en skarp och stickande*(62)

Såsom i exemplen (222) och (223) finns det också i många andra kontexter prepositionen *till* som förekommer i samband med verbet som uttrycker förändring, i sådana fall kan man anse att translativen måste uttryckas med två medel i svenskan också: med verbet + prepositionen. I exempel (223 b) har man använt verbet *ändras* som har *s*-ändelse, som inte betyder här att det är fråga om passiv, utan som informerar att det är fråga om en intransitiv sats.

Ett annat verb utöver *bli* som oftare förekommer i texten är *förvandlas till*:

- (224) a. Metroasemat *muuttuisivat syviksi ja siisteiksi kuoleman kuopiksi* (194)
 b. Stationerna skulle *förvandlas till djupa och prydliga dödsgrötter* (200)

Såsom exempel (224) visar är det också här *s*-formen av predikatet som förekommer och prepositionen *till*, adjektivattributen har samma plats som i den finska satsen. Överhuvudtaget

verkar alltså denna grupp "muuttua, tulla joksikin" vara ganska enhetlig, det finns en klar linje hur man uttrycker saken i svenskan.

En marginalgrupp i denna translativ måste ändå presenteras. I den är det fråga om translativer som har blivit översatta till svenska med hjälp av bara verbet, ofta är någon preposition med:

(225) a. Mainokset *kertyivät yhä röykyiksi* asti (53)

b. Reklamen *tornade upp sig* (54)

(226) a. Sade *ehi* hetkessä *rankaksi* (48)

b. Regnet *började snabbt ösa ner* (48)

(227) a. Ne *menivät hiljaiseksi* (142)

b. De *tystnade* (146)

I exempel (225 b) har man använt verbet *torna upp sig* som är intransitivt och som här har translativens betydelse inkorporerad i sig. I exempel (227 b) är det också själva verbet *tystna* som i sig uttrycker att det är fråga om förändring 'bli tyst'. I exempel (226 b) har också verbet använts som translativens motsvarighet, men utöver det förekommer där verbet *börja* som motsvarar finskans verb *ehiä*, eftersom översättaren har velat föra fram betydelsen att händelsen (regnet) började snabbt, inte bara betydelsen att regnet öste ner.

20.2 Gruppen "tehdä, muuttaa joksikin"

I föregående gruppen 20.1 var det verbet *bli* som "dominerade", var allmännast. I den här gruppen finns inte ett sådant enstaka verb som skulle vara frekventast, utan det finns flera som ofta förekommer. Gemensamt för alla verb som finns i materialet är att de uttrycker att någon gör någonting åt något. Prepositionen som nästan enbart har använts är *till*. Några ofta förekommande verb är: *förvandla till*, *förändra till*, *byta till*, *göra till*, *inreda till*. Prepositionen *till* används dock bara i samband med substantiv:

(228) a. Jano *kuivasi* äänen *käheäksi* (171)

b. Törsten *gjorde* hennes röst *till ett kraxande* (175)

(229) a. Nyt äänettömyys vain *teki rauhalliseksi* (221)

b. Nu *gjorde* ljudlösheten henne bara *lugn* (227)

I exempel (228 a) finns ordet *käheä* som är ett adjektiv, men i den svenska motsvarigheten används substantivet *kraxande* som är mera beskrivande än det finska ursprungliga ordet. Kraxandet för tankarna till vissa djur, kråkfåglarna, vilkas röst vanligtvis beskrivs med samma

ord. Översättaren skulle ha kunnat använda ett direkt motsvarande ord *hes*, men han har troligen velat göra sin text mera levande. I exempel (229) har samma adjektiv använts i båda satserna, och utan någon preposition eftersom det är fråga om ett adjektiv. I den finska satsen nämns inte något objekt, men läsaren vet genom allmän kunskap att det måste vara någon som blir lugn på grund av ljudlösheten. I den svenska satsen har objektet lagts fram.

Finskans translativer som är predikativadverbial har ofta blivit adjektivattribut i svenska satser:

(230) a. Minä kastelin käteni *kylmäksi* vedellä (203)

b. Jag fuktade händerna med lite *kallt* vatten (209)

(231) a. Suurimmat salit, jotka oli ruiskumaalattu rauhoittavan *vihreiksi* (105)

b. De största salarna som var sprutmålade med rogivande *grön* färg (108)

Om man vill vara mycket noggrann så kan man säga om exempel (230) att den finska satsen betyder att händerna blev kalla, förstås var vattnet kallt då, men det nämns inte. I översättningen blir satsens betydelse lite annan eftersom adjektivet har placerats olikt. Också adverbet *lite* ger intryck att kanske vatten inte var så kallt, och kanske händerna inte blev så kalla. I alla fall ligger betydelsena nära varandra, men exakt desamma är de inte. I exempel (231 b) har översättaren velat lägga fram substantivet *färg* och därigenom blir *grön* adjektivattributet. Betydelsen är dock densamma i båda satserna.

Ibland står verbet som svensk motsvarighet till finskans translativ:

(232) a. Tautia, joka runnoi jäsenet *rujoiksi* (35)

b. En sjukdom som *förvred* lemmarna (35-36)

(233) a. . . . joka teki kaikki erot *näkymättömiksi* (216)

b. . . . som *eliminerade* alla skillnader (222)

I dessa exempel representerar verben *förvrída* och *eliminera* både finska verb och translativer. Översättaren har ansett det oviktigt att använda något längre uttryck eftersom dessa båda svenska verb är tillräckligt uttrycksfulla.

20.3 Gruppen "luulla, kutsua joksikin"

Den här gruppen består av verb som betecknar sägande, åsikt, förnimmelse, förmodan eller liknande + adjektiv eller substantiv i translativ. Märkvärdigt är att någon preposition inte alls

används i svenska motsvarigheter, utan det vanligaste fallet är att ett adjektiv eller ett substantiv direkt kommer efter verbet:

- (234) a. Tätä me *kutsumme Palavaksi pensaaksi* (104)
 b. Detta *benämner* vi *Brimande Busken* (106)
 (235) a. . . . jotka hän itse oli nimittänyt *saleiksi ja laivoiksi* (172)
 b. . . . de som hon själv hade börjat *kalla salar och skepp* (177)

Det har ofta använts en *att*-bisats i svenska satser. I *att*-satsen finns vanligtvis verbet *vara* och "translativen" som är predikativ:

- (236) a. Ne *luulevat mielenosoitukseksi* (154)
 b. De *tror att det är nåt slags demonstration* (158)
 (237) a. Niin *hijaiseksi ja tyhjäksi* hän ei ollut osannut taloa *arvata* (175)
 b. Hon hade inte kunnat *föreställa sig att huset var så tyst och tomt* (180-181)

Man kunde ha använt en motsvarande bisats (*että*) också i dessa finska satser t.ex. *Ne luulevat, että se on jonkinlainen mielenosoitus*, men kanske eftersom satsen kan sägas på kortare sätt på finska har författaren valt det sättet. Betydelsen är dock densamma både på finska och svenska, fast translativens betydelse fattas i de svenska satserna. I exempel (237 a) ligger translativen i början av satsen, och på så vis får den liksom en tyngre vikt än i den svenska satsen där motsvarande adjektiv ligger i slutet av satsen.

Utöver *att*-sats används några gånger också satsförkortningen *för att* i de svenska satserna. Ett exempel på det: *Isä oli haukkunut mummua henkihaikaksi/Pappa hade beskyllt mormor för att vara en lömsk djävul*. Översättaren skulle ha kunnat säga på kortare sätt *Pappa hade beskyllt mormor för en lömsk djävul*, men han har velat använda ett längre och kanske smidigare uttryck. Det finska ordet *henkihaikka* låter konstigt och det är säkert inte lätt att hitta en riktig motsvarighet på svenska, eftersom redan det ursprungliga ordet är så oklart. Översättaren har dock lyckats bra, även om översättningen *en lömsk djävul* är ett starkare uttryck än det finska ordet. I romanen gäller denna punkt en händelse där mormor hade behandlat farfar illa och familjens son tyckte inte om det.

20.4 Gruppen "saitko sanotuksi"

Denna struktur, verbet *saada* + aktiv/passiv perfektparticip, uttrycker vanligtvis att man lyckas göra något trots hinder. Penttilä (1963, 358) påpekar att om det är fråga om passiv

perfektparticip, t.ex. *sai sanotuksi* är betydelsen (att man lyckas trots hinder) kraftigare än i fråga om aktiv perfektparticip, t.ex. *sai sanoneeksi*. Som svenska motsvarigheter till verbet *saada* fungerar verben: *lyckas*, *få* och *bli*. Ett exempel på verbet *lyckas*:

(238) a. Kun ne olivat inhottavia, hän *sai sanotuksi* (19)

b. De var så otrevliga, *lyckades* hon *säga* (19)

Såsom i detta exempel (238 b) också i andra där verbet *lyckas* förekommer använder man en lämplig tempusform av det verbet och finskans translativ motsvaras alltid av infinitivformen av det följande verbet, t.ex. *hade lyckats burra upp*.

Verbet *få* förekommer i en annorlunda konstruktion än verbet *lyckas*:

(239) a. Särkee mahaa, Kalervo vastasi ja kun sen *sai sanoiksi*, sattui vielä enemmän (199)

b. Jag har ont i magen, sa Kalervo och när han *fått* det *sagt* gjorde det ännu mer ont (205)

Såsom exempel (239 b) visar använder man en lämplig tempusform av verbet *få* och supinformen av följande verbet, ett annat exempel från materialet: *få något gjort*. I exempel (239 a) har substantivet *sanoiksi* använts, men i översättningen har det blivit verb, men betydelsen är densamma trots förändringen.

Såsom man kan se från exemplen (240) och (241) kan ibland adjektiven förekomma i stället för verbets supinform. Det är verben *få* och *bli*, inte *lyckas*, som kan komma i fråga i sådana fall utan att det skulle behövas något annat verb med:

(240) a. Oli sellaista puhetta, että jos tässä kokouksessa jo *saadaan* jotain *selväksi* (78)

b. Det var tal om att man kanske kunde *få* någonting *klart* redan i dag (79)

(241) a. Hän oli joka kerta *saanut* itsensä *tyyneksi* ja *rauhalliseksi* (171)

b. Hon hade varje gång *blivit lugn* och *harmonisk* (176)

I båda dessa exempel kommer fram att något inte är så lätt, men att man kan lyckas trots hinder. Exempel (241) syftar på en situation där en kvinna har gjort abort och hon försöker lugna ner sig på ett visst sätt, men denna gång lyckas hon inte. Den finska satsen uttrycker bättre den där ansträngningen som kvinnan alltid har gått igenom för att kunna bli lugn igen. Den svenska satsen uttrycker däremot inte den där aktiva processen, utan bara konstaterar att hon alltid hade blivit lugn. Samma lilla betydelseskilnad finns i nästa exempel: *Turun paperin saa tänään melkein valmiiksi/Åborapporten kommer att bli nästan klar i dag*.

21 ADNOMINAL TRANSLATIV

Adnominal translativ syftar bara på nominalord, verbet har inte någon betydelse. I samband med adnominal essiv (kapitel 12) behandlade jag några grupper som är adnominala, men det är bara gruppen *verbider* som är gemensam för adnominala translativer och essiver, och också i den finns skillnader. Translativen är adnominal också som postposition (t.ex. *luokse, hyväksi* o.s.v.). Adnominalt förekommer translativ också i några specialfall, då är det fråga om några enstaka ord som står i translativ (t.ex. *tarpeeksi, puoliksi*).

21.1 Translativ i samband med verbider

Verbider är ord som inte är verb, men som liknar verb. Verbider kan t.ex. få likadana bestämmingar som verb, den viktigaste av dem är bestämningen som är mycket lik objekt. Penttilä (1963, 540) säger att t.ex. particip och verbalsubstantiv hör till verbider. Om man jämför translativ och essiv som båda förekommer med verbider är frekvensen mycket större i den förstnämnda. Med essiv använder man vanligtvis presensparticipformen av verbiden (t.ex. *vaaleana erottuva arpi*), med translativ är det däremot perfektparticipformen (t.ex. *harmaaksi haalistuneita maalaismökkejä*) som är allmännast.

Det finns olika sätt hur man bildar en konstruktion som innehåller en verbid och en translativ. Ett sätt är att verbiden och translativen fungerar tillsammans som adjektivattribut:

- (242) a. Lieden eteen oli karissut *mustaksi palaneita* paperin riekaleita (45)
 b. Framför spisen låg *svartbrända* pappersflagor (45)
 (243) a. Ne kaikki lepattivat alas *vihreäksi maalatulle* kivilattialle (219)
 b. De fladdrade alla ner mot det *grönmålade* stengolvet (225)

I de båda exemplen är adjektivattributen perfektparticip av formen såsom också de finska verbiderna. I dessa adjektivattribut bildar "translativen" förledet av adjektivet och verbiden efterledet. Andra likadant formade adjektivattribut är t.ex. följande uttryck: *pieniksi käyneissä pojan vaatteissaan/i sina urvuxna pojkläder; tasaiseksi louhitun lattian yli/över det planslipade golvet*.

Det finns också några belägg i materialet där translativen och verbiden har blivit översatta med bara ett ord som ensamt står som adjektivattribut:

- (244) a. *kellertäviksi käyneitä* kuoria (42)
 b. *gulnade* kuvert (42)
- (245) a. *ihanaa makeaksi maustettua* kuohukermaa (87)
 b. underbar *sötad* vispgrädde (88)

I dessa svenska exempel (244 b) och (245 b) behövs inte flera ord, eftersom adjektivattributet *gulnade* redan ensamt avslöjar förändringsprocessen. Också ordet *sötad* redan i sig innehåller både finskans translativ och verbid.

Verbiden och translativen kan också förekomma i en sådan konstruktion att de båda är adjektivattribut, men två lösa adjektivattribut:

- (246) a. Unohti ajatukset linnan *valkoisiksi valaistuihin* saleihin (63)
 b. Glömde man sina tankar i slottets *vita, upplysta* salar (64)
- (247) a. *harmaaksi haalistuneita* maalaismökkejä (117)
 b. *bleknade grå* stugor (120)

I exempel (246) betyder den finska och svenska satsen inte exakt detsamma. Skillnaden beror på att den svenska satsen innehåller ett kommatecken och då är betydelsen att det finns också salar i slottet som är olikfärgade och kanske inte upplysta, men att man glömmer sina tankar bara i vita, upplysta salar. Den finska satsen uttrycker däremot att det finns bara vita salar som är upplysta i slottet och att man glömmer sina tankar i dem. I exempel (247) är ordföljden inte densamma i den finska och svenska satsen, men betydelsen är.

Ett sätt att översätta verbid och translativ till svenska är att man använder en bisats där verbiden fungerar som ett vanligt verb och translativen står i olika positioner beroende av fallet:

- (248) a. *harmahtaviksi keitettyjä* turvonneita rusinoita (13)
 b. uppsvällda russin *som hade kokats gråa* (13)
- (249) a. *pakoiksi järjestetyt* mainoskopioid (59)
 b. reklamurklippen *som hon lagt i buntar* (60)

I exempel (248 b) är det fråga om *s*-passiv och adjektivet *gråa* står som predikativ i satsen. Betydelsen är densamma i båda satserna. I exempel (249 a) har det inte sagts vem som har ordnat reklamurklippen, men i den svenska satsen avslöjar bisatsen att det är fråga om en kvinna och därför används den aktiva formen av verbet. Translativen står som adverbial i den

svenska satsen. Ett annat belägg på konstruktionen är: *hän luki positiiviseksi rastitun kohdan uudelleen/hon tittade än en gång på rutan där "ja" var förkryssat*. I den svenska översättningen står orden som motsvarar translativ och verbid också i bisatsen. Translativen *positiiviseksi* har översatts med interjektionen *ja*, som beskriver väl situationen. I romanen behandlas nämligen vid denna textpunkt en händelse där en kvinna har fått veta att hon är gravid. Interjektionen står som objekt i satsen och verbidet består av *vara*-passiv.

21.2 Translativ som postposition

I denna konstruktion fungerar translativ som postposition. Den placeras således efter sitt huvudord som oftast står i genitiv. Penttilä (1963, 360) nämner t.ex. följande postpositioner: *eduksi, huoleksi, mieliksi, varaksi, osaksi* o.s.v. I svenskan motsvaras finskans postposition vanligtvis av preposition.

Det finns få postpositioner som förekommer i mitt material. En av dem är postpositionen *vuoksi* som har fått tre olika motsvarigheter i svenskan:

- (250) a. Jokainen kohta oli tehty tarkoituksen *vuoksi* (63)
  - b. Varje bit hade gjorts *för* ett särskilt ändamål (64)
- (251) a. työn *vuoksi*, joskus huvin *vuoksi* (50)
  - b. *för* arbetets *skull*, någon gång *för* nöjes *skull* (50)
- (252) a. laitoksen arvovallan *vuoksi* (108)
  - b. *med tanke på* institutionens auktoritet (111)

I exempel (250 b) har man använt prepositionen *för* som kan ha många olika slags betydelser, men i detta sammanhang uttrycker den orsak. Prepositionen *för* informerar varför varje bit hade gjorts. I exempel (251 b) har man använt en preposition som består av två delar: *för - skull*. Mellan dessa delar placeras ett substantiv som står i genitiv. Prepositionen uttrycker också orsak, varför någonting händer. Prepositionen som ligger i exempel (252 b) består också av flera delar *med tanke på*, men hela uttrycket kommer före huvudordet. Denna preposition har samma betydelse som uttrycket *med hänsyn till*, och betydelsen ligger nära finskans postposition *vuoksi*. Om prepositionen *vuoksi* används med genitiven *sen* är den svenska motsvarigheten adverbet *därför*: *En minä shamppanjaa sen vuoksi ostanut/Det var inte därför jag köpte champagne*.

Andra enstaka postpositioner som förekommer i materialet är: *luokse; hyväksi; lisäksi*.

- (253) a. . . . soittanut naiselle tai miehelle ja mennyt sen *luokse* (163)
 b. . . . ringt till någon vän, kvinnlig eller manlig, och gått *hem till* honom eller henne (167)
- (254) a. Ei ollut itselle eikä laitokselle *hyväksi* (154)
 b. Det var *en belastning* både för honom själv och för institutionen (158)
- (255) a. . . . hän oli kaiken ansainnut, palkan *lisäksi* luontaisetuna (190)
 b. . . . han hade förtjänat det, som en naturaförmån *utöver* lönen (195-196)

Ordböckerna visar att finskans postposition *luokse* motsvaras av svenskans preposition *till* såsom kommer fram också från exempel (253 b) där det som ett förstärkningsord finns också ordet *hem* som betonar att det är fråga om en lägenhet där träffandet sker. I exempel (254) motsvarar orden *hyväksi* och *en belastning* varandra, även om de betyder det motsatta. Det är ett vanligt sätt att man översätter ett ord med dess negativa/positiva motsvarighet. I detta exempel är lösningen välpassande. Ordet *hyväksi* skulle också kunna översättas med uttrycken: *till fromma; till förmån för; göra gott för; vara bra för; o.s.v.* I exempel (255) motsvaras postpositionen *lisäksi* av den direkta motsvarigheten, prepositionen *utöver*.

21.3 Translativ som specialfall

Denna translativ står ganska nära den följande gruppen *speciella uttryck* (kapitlet 22) där man behandlar translativer som är svåra att placera till någon annan grupp. Det finns t.o.m. ord som kan höra till båda grupperna. Skillnaden är att translativer som specialfall alltid är adnominala, dvs. de fungerar som bestämmingar till adjektiv och till substantiv som förekommer i samband med dem. Adnominala är också translativer som förekommer med partikel (t.ex. *kylliksi kauas*). Adnominala translativer ger således extrainformation om deras huvudord. I mitt material förekommer två translativer som är specialfall, orden *tarpeeksi* och *puoliksi*.

Ordet *tarpeeksi* förekommer ofta i materialet och det kan syfta på adjektiv, adverb, adverbial, pronomina och substantiv. Som svensk motsvarighet fungerar oftast adverbet *tillräckligt*. Detta adverb står direkt framför sitt huvudord: *He toivoivat kaiken tapahtuvan tarpeeksi nopeasti/De hoppades att allting skulle gå tillräckligt snabbt*. Om adverbet *tillräckligt* syftar på ett substantiv används med det prepositionen *med*. I mitt material förekommer inte ett belägg på det, men ordböckerna ger t.ex. följande exempel: *De hade inte tillräckligt med bensin för att ta sig hem*. I romanen finns dock ett exempel där substantivet förekommer i samband med ett pronomen:

- (256) a. *tarpeeksi* monta autoa (142)

b. *tillräckligt* många bilar (146)

Prepositionen *med* fattas därför att ordet *tillräckligt* syftar på pronomenet, inte på substantivet. Om pronomenet *många* inte fanns där, skulle satsen låta: *tillräckligt med bilar*.

Ordet *tarpeeksi* har fått också två andra motsvarigheter, uttrycken *lagom* och *så pass*:

(257) a. Pieni vanhanaikainen lavuaari, joka oli *tarpeeksi* korkealla virtsaamiseen (194)

b. Ett litet gammaldags handfat som satt *lagom* högt upp för att man skulle kunna pissa i det (200)

(258) a. Hän laski kuukausia, koska oma työ etenisi *tarpeeksi* pitkälle, että voisi olla vahvoilla (78)

b. Han räknade månaderna fram till att hans eget arbete skulle ha framskridit *så pass* långt att att han skulle sitta säker (79)

I exempel (257 b) har ordet *lagom* använts som betyder att "något har lämplig utsträckning", och i exemplet är det detta handfat som har den krävda egenskapen att det satt *lagom* högt upp. På finska skulle det heta: *sopivan korkealla*. I exempel (258 b) har uttrycket *så pass* använts som här betyder att 'den angivna egenskapen förekommer i gott och väl tillräcklig utsträckning'. I exemplet är det fråga om en mans arbete som borde framskrida tillräckligt väl för att han skulle känna sig säker. I sina kontexter motsvarar alla dessa uttryck *tillräckligt*, *lagom* och *så pass* väl det finska ordet *tarpeeksi*.

Ordet *puoliksi* har fått två motsvarigheter i svenskan, adverbena *halvt* och *till hälften*:

(259) a. Se kysyi *puoliksi* koneen, *puoliksi* ihmisen äänellä (27)

b. Det hördes en *halvt* mänsklig, *halvt* maskinmässig röst (27)

(260) a. Hän hyräili *puoliksi* iloisesti ja surullisesti, haaveellista venäläistä sävelmää (156)

b. Han gnolade *till hälften* glatt, *till hälften* sorgmodigt den svärmiska ryska melodin (159)

I exempel (259 b) har man använt adverbet *halvt* som bestämning till adjektiven *mänsklig* och *maskinmässig*. I exempel (260 b) fungerar adverbet *till hälften* som bestämning till adverbena *glatt* och *sorgmodigt*. Även om adverbena *halvt* och *till hälften* är varandras synonymer, så är deras användningsomgivning lite annorlunda: *till hälften* kan fungera som bestämning till adverbena och adjektiven (*till hälften glad*, *till hälften sorgsen*), *halvt* är däremot bestämningen till bara adjektiven. (* *halvt glatt*, *halvt sorgmodigt*).

22 SPECIELLA UTTRYCK

Penttilä (1963, 356) konstaterar såsom egen grupp olika slags translativer som inte tycks höra till någon viss grupp. De där orden verkar vara på ett sätt "lösa" i satsen, även om de har en viss egen roll där. Penttilä listar t.ex. följande translativer: *anteeksi*, *kerrakseen*, *kuolemakseni*, *ilmaiseksi*, *nimeksi*, *yksikseni* o.s.v.

I mitt material är det ordet *tarpeeksi* som redan delvis har behandlats i förra kapitlet, men som förekommer ett par gånger också i denna grupp:

- (261) a. Terve sade, enkö ole jo tehnyt *tarpeeksi* (63)
 b. Var hälsat regn, har jag ännu inte gjort *nog* (64)
 (262) a. Brander sanoi kuulleensa puheita jo *tarpeeksi* (87)
 b. Brander sa att han hade hört *nog med* tal (88)

I båda exemplen är det ordet *nog* som fungerar som svensk motsvarighet till ordet *tarpeeksi*. I exempel (261) syftar ordet inte på något visst huvudord, i exempel (262 a) tycks ordet *nog* syfta närmare på satsens objekt, men det är inte fastbundet med objektet. Däremot i översättningen (262 b) har uttrycket *nog med* direkt förts tillsammans med objektet. Det är därför man har varit tvungen att lägga prepositionen *med* före objektet. Situationen skulle vara densamma med ordet *tillräckligt*: *tillräckligt med tal*.

Translativen *anteeksi* förekommer ett par gånger och motsvarigheterna är *förlåt* och *ursäkta*. Translativen *itseksseen* får två motsvarigheter:

- (263) a. Hän hyräili *itseksseen* (155)
 b. Han gnolade *för sig själv* (159)
 (264) a. Sitten valot vain sammuiivat *itseksseen* (175)
 b. Sedan slocknade ljuset *av sig självt* (181)

I exempel (263) är det fråga om en människa som håller på med en aktiv handling (gnolande) därför är den svenska motsvarigheten *för sig själv*. I exempel (264) är det däremot fråga om en sak, ljuset, som inte är någon levande och aktiv aktör. Händelsen (ljuset slocknar) sker utan någon aktiv handling och därför förekommer prepositionen *av* där. Den direkta finska motsvarigheten till uttrycket *av sig självt* skulle vara *itsestään*.

23 DEN LÄNGRE FORMEN AV FÖRSTA INFINITIVEN

Den s.k. längre formen av första infinitiven innehåller en ordstam som är första infinitivens kortare form (t.ex. *ehitiä*) och en ändelse som är translativens kasusändelse *-kse*. Formen har också alltid ett possessivsuffix för den subjektsperson det är fråga om (t.ex. *ehitiäkseni*). Den längre formen av första infinitiven används i olika betydelser, men den allmännaste betydelsen är att den uttrycker ändamålet av handlingen. I en sådan uppgift kallas den för *final konstruktion* och då motsvarar den vanligtvis den finala *että/jotta*-satsen. Jag har redan tidigare behandlat translativ som uttrycker ändamål, men då var det substantiv saken handlade om, här är det fråga om verb.

Det finns många belegg på den längre formen av infinitiven i materialet, och som svensk motsvarighet fungerar nästan enbart *för att*-satsförkortning. Användningen av den längre formen av första infinitiven och svenskans *för att*-struktur möjliggör att man inte behöver upprepa subjektet eftersom det redan är känt från huvudsatsen: *Han spelade gitarr för att (han skulle) tjäna lite pengar*. De flesta exemplen i materialet handlar om den tredje personen i singularis:

- (265) a. Raisa keskeytti työnsä *vastatakseen* puhelimeen (93)
 b. Hon avbröt sig *för att svara* i telefonen (95)

Från exempel (265 b) kan man se *för att*-strukturens uppbyggnad: *för att* + infinitivformen av verbet i frågan. Strukturen är densamma i samband med andra personer än den tredje i singularis, och såvis behövs subjektet bara nämnas en gång i svenskan, i finskan är det både subjektet och possessivsuffixet som avslöjar personen i frågan: *Elätkö syödäksesi?/Lever du för att äta?; Matkustitte Espanjaan pelastaaksenne lapsenne/Ni reste till Spanien för att rädda era barn*. (Karlsson 1978, 183.)

Det finns bara ett exempel i materialet som handlar om någon annan person än den tredje singularis:

- (266) a. Minä kysyin niitä *nähdäkseni* myös (229)
 b. Jag bad också om *att få se* dem (235)

I exempel (266 b) har man inte använt en *för att*-struktur utan en *att*-infinitivfras. Betydelsen skulle vara likadan med *för att*: *Jag bad om dem för att också se*. Översättningen (266 b) verkar dock vara naturligare och mera flytande.

En gång i översättningen har man använt en konstruktion där själva ordet *avsikt* avslöjar att det är fråga om ändamålet:

(267) a. Hän aloitti *lukeakseen* vain lauseen, mutta jatkoi ääneen koko kirjeen (43)

b. Hon började *i avsikt att läsa* bara en mening, men läste upp hela brevet (43)

Konstruktionen *i* (prepositionen kan också vara *med*) *avsikt att* + infinitiv är mycket användbar och gör texten mera varierande, så att man inte hela tiden behöver upprepa det allmännaste alternativet: *för att*-struktur.

Utöver den finala konstruktionen har den längre formen av infinitivet också andra uppgifter (Penttilä 1963, 492-495). Jag kommer inte att specificera dem alla, eftersom de är ganska sällsynta. Det finns bara en konstruktion som verkar vara allmännare och som förekommer en gång i mitt material. Denna konstruktion kallas för *kvantum konstruktion*. Den motsvarar en komparativ-konditional *mikäli*-sats (*såvitt*-sats) (lat. *quantum* 'mikäli'). Kvantumkonstruktionen fungerar som satsbestämning i satser och den uttrycker talarens uppfattning om det sagdas kompetens.

Mitt enda exempel kan inte ge någon bra uppfattning om svenska motsvarigheter och därför har jag använt ordböcker som hjälpmaterial. Därifrån har jag samlat följande exempel: *muistaakseni/enligt vad jag kan påminna mig/såvitt jag minns; tietääkseni/enligt vad jag vet/såvitt jag vet; luullakseni/enligt vad jag tror*. Orden *enligt* och *såvitt* verkar vara allmänna i början av konstruktionen. Om man använder ordet *enligt* tycks det omedelbart följas av *vad* + subjekt + verb. I exempelsatsen från materialet används inte dessa två ord *enligt/såvitt* i början av satsen, men konstruktionen *vad* + subjekt + verb finns där:

(268) a. *Uskoakseni* me suomalaiset ainakin tulemme käsittelemään sitä eri

järjestöissä vakavasti (128)

b. *Vad jag kan förstå* kommer vi finländare att seriöst ta ställning till den i olika organ (132)

Man kan tänka sig att det egentligen är fråga om en *enligt*-konstruktion (*enligt vad jag kan förstå*), men att översättaren inte har ansett det nödvändigt att sätta hela konstruktionen i satsen, eftersom samma betydelse kommer fram redan i *vad*-konstruktion. Utelämnningen av *enligt* kan också bero på att det är här fråga om talspråk som inte är så strikt som skriftspråk.

24 TRANSLATIVER SOM LÖSA ORD I SATSEN

Satserna innehåller ofta sådana, i regel obetonade, ord som fungerar som bestämmingar till hela satsen och som således inte syftar på något enstaka ord. Den ovannämnda *kvantum*-konstruktionen står också som bestämning till hela satsen, men i den är det fråga om verbet, till denna grupp *translativer som lösa ord i satsen* hör inte verb. I materialet är translativen som bestämmer hela satsen vanlig, men det är ofta ett par samma ord som upprepas. Ett av de frekventaste orden är finskans *lopuksi*:

- (269) a. *Lopuksi* silkin väreistä muodostui ruutuun nimi (23)
 b. *Till sist* blev färgerna ett namn (23)
- (270) a. Kun Raisa *lopuksi* kääntyi irti, se veti mainokset lattialle (34)
 b. När Raisa *till slut* vred sig loss drog hon ner urklippen på golvet (34)
- (271) a. Jos koko teidän aine on yhtä mieltä niin turha siihen on vierahan mitään jatkaa, Lehtimäki sanoi *lopuksi* (77)
 b. Om hela institutionen är av samma mening, är det inte lönt för en utomstående att tillägga något, sa Lehtimäki *avslutningsvis* (79)

De svenska motsvarigheterna *till sist/till slut* i exemplen (269 b) och (270 b) är varandras synonymer och skulle vara utbytbara med varandra. I exempel (271 b) är finskans translativ översatt med adverbet *avslutningsvis* som betyder detsamma som de andra motsvarigheterna, men ordet kan också översättas till finska med ordet *päätökseksi* och detta ord skulle passa bra till detta exempel (271), men inte till de tidigare exemplen. Det finska uttrycket *loppujen lopuksi* förekommer också i romanen och det har översatts med uttrycket *till slut*. Det skulle ha kunnat användas också uttrycken *sist och slutligen*, eller *när allt kommer omkring*.

Ordet *aluksi* har också fått olika slags motsvarigheter: *till en början/börja med/först*:

- (272) a. Hän katseli, kuinka *aluksi* vain silloilla meren yli erotti aamun nousun (9)
 b. Hon betraktade soluppgången, som man *till en början* bara såg när man åkte över någon bro (9)
- (273) a. Neljäs kertoili *aluksi* pitkään huoneistostaan (18)
 b. Den fjärde *började med* att beskriva sin lägenhet ingående (18)
- (274) a. Hän tuns *aluksi* haluavansa pois (122)
 b. Hon kände *först* hur hon ville bort (126)

I exempel (272 b) är det fråga om en prepositionsfras där prepositionen *till* uttrycker translativens betydelse. I exempel (273 b) fungerar ett verbuttryck som motsvarighet och bär en likadan betydelse som *till en början*. I exempel (274 b) har man använt adverbet *först* som

också har samma betydelse, men som också förekommer i texten som översättning till ordet *ensin*. Orden *aluksi* och *ensin* ligger dock betydelsemässigt mycket nära varandra, och ett och samma ord kan representera dem båda. Andra translativer som förekommer som lösa ord i texten är t.ex. *onneksi/till all lycka/som tur var*; *esimerkiksi/till exempel*.

25 SAMMANFATTNING

Jag har i denna avhandling granskat hur finskans allmänna lokalkasus essiv och translativ har översatts till svenska. Som källmaterial har jag använt Olli Jalons roman *Hotelli eläville* och dess översättning *Hotell för levande*. Denna roman har varit ett lämpligt forskningsobjekt eftersom den innehåller essiver och translativer i stort antal, sammanlagt över tusen belägg.

Avhandlingens teoridel utgjordes av en definition och beskrivning av kontrastiv lingvistik som är väsentligt att känna till för att förstå förutsättningar för jämförelsen samt olika sätt att kontrastera språk. Vidare redogjordes det för översättning eftersom det ofta är just översättningar och originalverk som kontrasteras med varandra. Det är viktigt att veta om förhållandet mellan originalverket och översättningen, hur översättningarna kan klassificeras och om det finns några skillnader på hur mottagarna av originalverket och mottagarna av översättningen ser på världen. Det är ju något som översättaren måste ge akt på när han översätter.

Ytterligare har jag behandlat essivens och translativens placering i det finska kasussystemet samt hurdan roll dessa kasus spelar i satsen. Själva satsdynamiken påverkas ofta av verben, sk. verbektion dvs. det är verbet som bestämmer om det t.ex. behövs en translativ eller en essiv med i satsen. Verbektionen har granskats mest med utgångspunkt i finskan. Teoridelen avslutades med beskrivningen om författaren och hans verk. Romanens intrig berättades kort bl.a. för att det skulle vara lättare för läsaren att förstå exemplen och förklaringarna angående exemplen i analysdelen.

I analysdelen har kategoriseringen av essiverna och translativerna baserat sig på Aarni Penttiläs (1963) *Suomen kielioppi*. I några fall har det gjorts extragrupperingar för att bättre belysa ifrågavarande ställen. Utgångspunkten för analysen har varit finskan, men avsikten har varit att finna några regelbundenheter i hur betydelsen av essiv och translativ uttrycks i svenskan. Ordningen har varit att essiven har behandlats först därefter translativ.

Det sjätte kapitlet påbörjade analysdelen. Där behandlades tidsuttryck i essiv. Prepositionerna i hela gruppen är varierande, men likformighet kan dock märkas. I samband med beteckningar

för veckodagar och helg- och namnsdagar användes nästan alltid prepositionen *på* (*på söndagen; på julen; på Mariadagen*). Substantiven som har komparerats vid tidsuttryck är ganska sällsynta i finskan och de måste vanligtvis sägas med olika formuleringar på svenska (*syksympänä/längre fram på hösten; illempänä/senare på kvällen*).

Tidsuttryck som är mycket frekventa i materialet består av huvudord och attribut eller av sammansatta ord. Om bestämmarattributet ingår i uttrycket finns tendensen att slopa prepositionen i svenskan (*samana iltana/samma kväll; joinakin päivinä/vissa dagar*). Sammansatta tidsuttryck bildas på olika sätt i svenskan, t.ex. används prepositionen *på* (*nimipäivänä/på hennes namnsdag*) eller om förledet av det finska sammansatta ordet består av ett verbalsubstantiv har ordet översatts med en hel sats till svenska (*tulopäivänä/den dag de anlänt*). Också prepositionen *under* förekommer med sammansatta ord och då tänker man vanligtvis på tiden som period (*viikonloppuna/under helgen*). Prepositionen *i* är mycket mångsidig vad gäller dess användningsområde. Den kan motsvara uttryck med bestämmarattribut och sammansatta ord (*viime yönä/i natt, huomanaamuna/i morgon bitti*).

Enstaka tidsuttryck som t.ex. *aina, ikinä, huomenna* har i regel entydiga motsvarigheter i svenskan. Ordet *aikana* har blivit översatt med olika konstruktioner därav dock prepositionen *under* är allmännast (*koko pitkän kesän aikana/under hela långa sommaren*), också prepositionen *på* används vid vissa ganska idiomatiska uttryck (*niinä aikoina/på den tiden*).

I kapitel sju behandlades rumsuttryck i essiv. De anses vara den ursprungligaste essivgruppen, men nuförtiden är de ganska sällsynta. De delas in i lexikaliserade adverb och komparerade adverb. De förstnämnda översattes till svenska antingen med ett liknande adverb eller preposition (*kotona/hemma; ulkona/ute; takana/bakom, bortom*). Översättaren har dessutom använt ofta en intressant lösning där olika verb motsvarar ett och samma finska ord (*mukana/ingå i, delta i, komma in*). De finska komparerade adverbena översattes vanligtvis med hjälp av ett distanselement och en riktningsspartikel (*sisempänä/längre in*).

I det åttonde kapitlet redogjordes det för essiv som uttrycker sätt. Essiv är inte frekvent i denna grupp och mitt material visade också det resultatet, eftersom det förekom bara ett belegg där. Exempelen i andras material bevisade att det inte finns något visst sätt i svenskan att uttrycka denna essiv.

Det nionde kapitlet innehöll belegg på essiv som förekommer i samband med verbet *olla*. Essiven refererar då till verbens andra fyllnader och uttrycker deras ställning, uppgift och tillstånd. Ofta uttrycker essiven jämfört med nominativen att situationen är tillfällig. När essiven uttrycker ställning motsvaras den oftast av predikativ i svenskan (...*joka oli johtajana*

mainostoimistossa/...som var chef på reklambyrån). När essiven uttrycker uppgift är det alltid fråga om substantiv i de finska satserna, men i översättningen har substantiven ofta blivit verb (*ruokana oli.../det bjöds på...*).

Andra sätt att uttrycka uppgift är predikativ och olika förändringar på satsnivån, t.ex. finskans predikativadverbial har gjorts subjekt (*Ja vielä silloin koodina olisi: Palava pensas/Och även då skulle koden vara: Brinnande busken*). Essiver som uttrycker tillstånd är adjektiv och har sålunda en beskrivande funktion. De svenska motsvarigheterna utgörs närmast av predikativ (*pöytä oli puhtaana papereista/bordet var rent från papper*) som böjs efter sitt huvudords genus och numerus.

I det tionde kapitlet behandlades essiver i samband med andra verb än *olla*. Också dessa essiver indelades först i dem som uttrycker ställning, uppgift och tillstånd. Eftersom essiver som uttrycker tillstånd hade så hög frekvens bestämde jag mig för att indela dem vidare i mindre grupper på grund av verbets betydelse. Essiver som uttrycker ställning och uppgift har jag behandlat tillsammans eftersom det finns bara ett belägg på båda och de är också på ett sätt specialfall. Det ena exemplet (75) är karakteriserande och det andra exemplet (76) är ett stående uttryck, och därför kan man inte dra några slutsatser om de svenska bildningssätten.

Essiver som uttrycker tillstånd är indelade på grund av vad verbet i satsen uttrycker. Som en följd fick jag fyra grupper. Den första innehåller verb som är kommunikativa. Märkbart är att man mycket ofta använder sättsadverbial i stället för predikativ i översättningen (*Mitä nyt se kysyi loukkaantuneena/Men vad är det? frågade han sårat*). Det finns bara ett par predikativ och de står i samordnade satser (ex. 82 & 83). I samband med den andra gruppen, förnimmelseven, visade materialet en klar distinktion: verb som anknyter till synsinne är oftast predikativ (*Hans hud avtecknade sig vit*), verb som anknyter till hörselsinne är oftast sättsadverbial (*Hostningar och buller hördes starkt*). Ett par gånger har översättaren använt en *som*-struktur och i dem är det fråga om karakteriserande (ex. 90 & 91).

Den tredje gruppen bestod av befintlighetsverb och denna grupp verkade vara mycket entydig. I de flesta fall är essiven ersatt med predikativ i svenskan (*Kalervo istui synkkänä/Kalervo satt dyster*). Ett par gånger har översättaren placerat predikativen i samordnade satser och har troligen då velat betona predikativen (*Äiti nukkui kuumasta hikisenä/Mamma sov och var helt svettig av hettan*). Den fjärde gruppen bestod av rörelseverb. I denna grupp var det svårt att finna någon bestämd riktlinje hur essiverna blev översatta. En orsak kan vara att dessa verb var mycket olikartade. Som svenska motsvarigheter fungerade såväl predikativ, sättsadverbial som verb. Också *som*-struktur har använts och betydelsen är då antingen karakteriserande eller konstaterande.

I det elfte kapitlet behandlades essiv som appositionsadverbial. Appositionsadverbialen är en bestämning som lika väl fogas till verbet som till substantivet. Kapitlet innehåller fyra olika slags konstruktioner. Den första av dem kallas bara för appositionsadverbial och den uttrycker orsaken till eller villkoret för handlingen, ofta kan den ersättas med en bisats (*lapsena/kun olin lapsi*). Svenska motsvarigheter är klara och det är både *som*-struktur och *när*-bisats som förekommer. Den förstnämnda kan uttrycka både temporala och kausala omständigheter, den sistnämnda bara temporala. Den andra appositionsgruppen är essiver som syftar på objekt. De svenska motsvarigheterna är mycket varierande, men *som*-konstruktion med eller utan artikel förekommer ofta. Också bisatser har använts som motsvarighet. På grund av en sådan mångfaldighet kan man inte dra några pålitliga slutsatser.

Den tredje appositionsgruppen är ganska marginal och innehåller uttrycket *pitää jotakin jonakin* som fick t.ex. följande motsvarigheter i svenskan: *betrakta som, anse, se som, vara, tycka*. Dessa verb förekommer sedan i olika omgivningar och essiven motsvaras vanligtvis av predikativ. Den fjärde gruppen som gäller essiv i participkonstruktion är sällsynt. Det finska participformade verbet står oftast i finit/infinitform i svenskan och själva essiven har blivit predikativ.

I tolfte kapitlet behandlades adnominal essiv som betyder essiver som endast syftar på nominalord. De indelades i tre grupper: nominativus och partitivus absolutus-konstruktion, verbider och andra adnominala fall. Essiven i nominativus och absolutus-konstruktion syftar på substantivet som står antingen i nominativ eller i partitiv. Det allmännaste sättet att bilda denna struktur är likadan i finskan och svenskan. Då står substantivet före "essiven" som följer sitt huvudords genus och numerus (*silmät epäselvinä kyynelistä/ögonen skumma av tårar*). Några gånger har essiven som står efter sitt huvudord i finskan blivit adjektivattribut i svenskan och ett par gånger har översättaren använt verben och *som*-bisats som motsvarigheter.

När det gäller verbider som oftast är presensparticip står essiven alltid före dem i finskan. I översättningen har verbider vanligtvis blivit finita verb och de står ofta i bisatser. Essiven har antingen blivit sättsadverbial, adjektivattribut eller predikativ. Något enhetligt sätt att bilda denna essiv verkar alltså inte finnas i svenskan. Essiven är mycket sällsynt i andra slags adnominala fall som ger extrainformation om substantivet. På grund av materialet och egna analyser verkar en *som*-struktur fungera som svensk motsvarighet.

Såsom dessa analyser om essiven visar verkar det inte ofta finnas något enhetligt sätt att uttrycka essiv i svenskan. I många grupper kan man dock finna de allmännaste medlen hur essivernas motsvarigheter bildas och man måste räkna med att översättaren av skönlitteraturen

inte slaviskt behöver följa originalverkets struktur utan det viktigaste är att mottagaren skulle uppfinna både innehållet och språket fascinerande.

Analysdelen om translativ började från det trettonde kapitlet där tidsuttryck behandlades. Translativen uttrycker den tidpunkt till vilken en verbhandling uppskjuts och det verkade vara prepositionen *till* som används i denna kontext (...*siirrettiin lokakuuksi...sköts upp till oktober*). När translativen uttrycker en tidsgräns före vilken någonting sker är det också prepositionen *till* som fungerar som svensk motsvarighet (...*teki ruuan viideksi...gjorde i ordning mat till klockan fem*). Translativen som uttrycker en tidsrymd som en verbhandling tar är ganska otydlig vad gäller prepositionerna, t.ex. *på*, *för*, *i* och *under* förekommer. Penttilä nämnde ordet *viimeksi* för sig och det hade fått adverbet *senast* och adjektivattributet *senaste* till motsvarigheter.

I det fjortonde kapitlet analyserades rumsuttryck i translativ. Såsom rumsuttryck i essiv också dessa är ganska sällsynta i dag och de kan på likadant sätt bildas av ett distanselement och en preposition (*etäämmäksi/längre ut*). Vanligtvis är de komparativa och superlativa uttryck inklusive några stelnade adverb. Ibland behövs inga distanselement utan som motsvarighet fungerar en likadan form av ordet som i finskan (*lähemmäksi/närmare*).

Translativ som uttrycker sätt behandlades i det femtonde kapitlet. Strukturen som var överlägsen var *sanoa jotakin joksikin kieleksi* och som svensk motsvarighet fungerade prepositionen *på* (*suomeksi/på finska*). Utöver språkbeteckningarna är denna translativ inte allmän och om svenska motsvarigheter är det svårt att dra några slutsatser.

I det sextonde kapitlet var translativus respectus som forskningsobjekt. Det uttrycker att någonting är oväntat angående omständigheterna. Strukturen är inte frekvent, men med hjälp av andras material fick jag bekräftelse att translativus respectus ofta uttrycks med konstruktionen *för att* + infinitiv på svenska (*Siis todella vanhus koiraksi/Alltså en verklig åldring för att vara hund*).

I det sjuttonde kapitlet behandlades fortuitiv satsförkortning som består av verbet *tulla* och det aktiva eller passiva perfektparticipet i translativ. Betydelsen är att något händer tillfälligtvis, oavsiktligt. Strukturen är sällsynt, men från exemplen kunde man förmoda att som svensk motsvarighet fungerar ofta verbet *komma* + *att* + infinitiv (*tulla ajatelleeksi/komma att tänka på*).

Translativ som uttrycker följd eller resultat analyserades i det artonde kapitlet. Som svenska motsvarigheter fungerar oftast prepositionen *i* + substantiv (...*leikkasi sen neliöiksi...skar upp*

den i fyrkanter). Ibland kan ett verb eller verb + preposition motsvara denna translativkonstruktion. Helt konsekvent är alltså inte svenskans sätt att bilda denna translativ.

I det nittonde kapitlet behandlades translativ som uttrycker ändamål. Dess uppgift är att berätta varför någonting händer och till vilket ändamål någonting duger. Som svensk motsvarighet fungerar oftast strukturen *som* + ett substantiv utan någon artikel (*...nosti kätensä ylös merkiksi, että oli kuullut/...höjde armen som tecken på att han hade hört*). Ibland kan ett verb motsvara translativ eller en *för att*-konstruktion, dessa lösningar är dock inte frekventa.

I det tjugonde kapitlet analyserades translativ som uttrycker ställning, uppgift eller tillstånd som någon/något hamnar i. Det är således fråga om förändring. Denna grupp är den allra största i mitt material och därför indelade jag den i fyra mindre grupper. I gruppen "tulla, muuttua joksikin" är det allmännaste verbet finskans *tulla* och svenskans *bli*. Translativen motsvaras vanligtvis av predikativ (*toinen tuli maallikkosaarnaajaksi/den ene blev lekmanpredikant*). Andra ganska frekventa svenska motsvarigheter är verben *ändras* och *förvandlas* med vilka används prepositionen *till*. Denna grupp verkar vara enhetlig.

I den andra gruppen "tehdä, muuttaa joksikin" förekom mera varierande verb som alla uttryckte att någon gör någonting åt något. Prepositionen är nästan alltid *till*: *förvandla till, förändra till, byta till* osv. Translativen har översatts på olika sätt. Den tredje gruppen "luulla, kutsua joksikin" består av verb som betecknar sägande, åsikt, förnimmelse + adjektiv eller substantiv i translativ. I de svenska motsvarigheterna användes inte någon preposition utan det vanligaste fallet var att adjektivet/substantivet direkt står efter verbet (*...oli nimittänyt saleiksi ja laivoiksi/...hade börjat kalla salar och skeppar*). Också *att*-bisats har använts som svensk motsvarighet. I *att*-satsen finns vanligtvis verbet *vara* och "translativen" som är predikativ (*Ne luulevat mielenosoituksesi/De tror att det är nåt slags demonstration*). Den sista, fjärde gruppen består av verbet *saada* + aktiv/passiv perfektparticip och denna konstruktion uttrycker att man lyckas göra något trots hinder. Som svenska verbmotsvarigheter fungerar *lyckas, få* och ibland *bli*. Verbet *lyckas* används med infinitivformen av det följande verbet (*lyckades säga*), verbet *få* används däremot med supinformen av det följande verbet (*fick sagt*).

I det tjugoförsta kapitlet behandlades adnominal translativ som syftar bara på nominalord, verbet spelar inte någon roll. Som adnominal förekommer translativ i samband med verbider, som postposition och i några specialfall. När det är fråga om verbider står translativen före verbiden (som vanligtvis har perfektparticipform) och densamma ordningen tycks gälla i svenskan. Det allmännaste sättet i översättningen var att verbiden och "translativen" fungerade tillsammans som adjektivattribut där translativen bildade förledet och verbiden efterledet av adjektivet (*pieniksi käyneissä pojan vaatteissaan/i sina urvuxna pojkläder*). Verbiden och

translativen kunde också komma som lösa adjektivattribut (*bleknade grå stugor*) och ett översättningssätt var att man använde en bisats där verbiden fungerade som ett vanligt verb och translativen stod i olika positioner beroende av fallet (*harmahtaviksi keitettyjä turvonneita rusinoita/uppsvällda russin som kokats gråa*).

Translativen som postposition förekom inte ofta i mitt material. Den svenska motsvarigheten var oftast en preposition (*jokainen kohta oli tehty tarkoituksen vuoksi/varje bit hade gjorts för ett särskilt ändamål*). Translativ som specialfall var inte heller en frekvent grupp. I den konstruktionen fungerar translativen som bestämning till adjektiv, substantiv, partikel. De ger extrainformation om huvudordet (*tarpeeksi monta autoa/tillräckligt många bilar*).

I det tjugoandra kapitlet behandlades speciella uttryck som är svåra att placera någon annanstans. I några fall kan de likna translativer som specialfall, men speciella uttryck syftar inte på något visst ord, de verkar vara på ett sätt "lösa" i satsen. T.ex. ordet *tarpeeksi* kan förekomma också i denna grupp, men utan något huvudord (*enkö ole jo tehnyt tarpeeksi/har jag ännu inte gjort nog*).

I det tjugotredje kapitlet analyserades den längre formen av första infinitiven som består av första infinitivens kortare form och en ändelse som är translativens kasusändelse, formen har också alltid ett possessivsuffix (*ehtiä - kse - ni*). Denna konstruktion används i många olika betydelser, men den allmännaste är att den uttrycker ändamålet för handlingen. Som svensk motsvarighet fungerar nästan enbart *för att*-satsförkortning (*Raisa keskeytti työnsä vastatakseen puhelimeen/Raisa avbröt sig för att svara i telefonen*). Utöver att denna konstruktion uttryckte ändamål fanns den också i en annan betydelse i mitt material. Den uttryckte talarens uppfattning om det sagdas kompetens och konstruktionen fungerade som satsbestämning. Då kallas den för en *kvantum*-konstruktion och motsvaras vanligtvis av ordet *enligt + vad + subjekt + verb* eller av ordet *såvitt + subjekt + verb* (*tietääkseni/enligt vad jag vet; såvitt jag vet*).

Det sista kapitlet i analysdelen utgjordes av translativer som fungerar som lösa ord i satsen. Dessa ord är liksom bestämningar till hela satsen. I materialet var dessa translativer vanliga, men samma ord upprepades ofta, sådana ord var t.ex. *lopuksi/till sist; till slut; avslutningsvis; aluksi/till en början; först*. Olika översättningsmotsvarigheter berodde på olika kontexter.

Liksom essiver också translativer förekom i många olika konstruktioner där det sällan fanns något absolut 1:1 förhållande mellan finska och svenska exempel. Förhoppningsvis har denna avhandling dock kunnat visa att det finns vissa mönster i svenskan att uttrycka de olika betydelserna, så att språket inte alls uppför sig slumpmässigt. Det skulle vara intressant att

fördjupa sig mer i detta ämne, t.ex. genom att öka källmaterialet och sedan jämföra om det finns stora skillnader bl.a. i olika författares sätt att använda dessa kasus. Också en mera praktisk syn på allmänna lokalkasus skulle säkert behövas, forskningsobjektet skulle t.ex. vara finlandssvenska gymnasister och hur de kan uttrycka essiv och translativ bl.a. i skrivandet.

LITTERATUR

Primära källor:

Jalonen, O. (1983). *Hotelli eläville*. Helsinki: Otava.

Jalonen, O. (1985). *Hotell för levande*. Översättning av Staffan Wigelius. Stockholm: Alba.

Sekundära källor:

Bolander, M. (1980). *Predikativens funktion i svenskan. Om adjektiv som subjektiva predikativ*. Umeå: Umeå universitet.

Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. London: Oxford University Press.

Dyhr, M. (1977). *Metodiske problemer inden for kontrastiv lingvistik*. I Hyldgaard-Jensen K. (red.), *Kontrastiv Lingvistik i Danmark*. Foredrag holdt på Statens humanistiske Forskningsråds seminar i København 31. august-3. september 1976. Danmark: Statens humanistiske Forskningsråd, 34-46.

Falster Jakobsen, L. (1991). *On Equivalence in Contrastive Linguistics*. I Lauridsen K. & Lauridsen O. (red.), *Contrastive linguistics. Papers from the CL-symposium, 28-30 August 1989*. Aarhus: The school of Business, 77-105.

Fisiak, J. (1973). *The Polish-English Contrastive Project*. I Fisiak J. (red.), *Papers in Studies in Contrastive Linguistics 1*. Poznan: Adam Mickiewicz University, 7-11.

Fisiak, J. (1981). *Some Introductory Notes Concerning Contrastive Linguistics*. I Fisiak J. (red.), *Contrastive Linguistics and the Language Teacher. Language Teaching Methodology Series*. U.K.: Pergamon Press, 1-9.

Forsgren, T. (1986). *Finska participattribut i svensk översättning*. Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 17*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Hakulinen, A. & Karlsson, F. (1988). *Nykysuomen lauseoppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350*. Jyväskylä: Gummerus.

Hakulinen, L. (1979). *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Keuruu: Otava.

Holm, A. (1999). *Translatiivin ja essiivin predikoivat funktiot skandinaavin silmin*. I Martin M. & Voionmaa K. (red.), *Yhdeksän tutkielmaa suomesta toisena ja vieraana kielenä. Suomen kielen laitoksen julkaisuja 40*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 103-115.

Häkkinen, K. (1987). *Kontrastiivisesta tutkimuksesta*. I Koski M. (red.), *Kontrastiivista kielentutkimusta 1*. Fennistica 8. Turku: Åbo akademi, 5-21.

Häkkinen, K. (1996). *Kielitieteen perusteet*. 3 uppl. Tietolipas 133. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ikola, O. (Red.). (1986). *Nykysuomen käsikirja*. Espoo: Weilin+Göös.

Ingo, R. (1982). *Kääntämisen teoriaa ja sen sovellusta*. Turku: Åbo Akademi.

Ingo, R. (1991). *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ingo, R. (2000). *Suomen kieli vieraan silmin. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut, N:o 26*. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Itkonen, E. (1996). *Maailman kielten erilaisuus ja samuus*. Helsinki: Gaudeamus.

- James, C. (1980). *Contrastive Analysis*. Singapore: Longman Singapore Publishers Ltd.
- Jantunen, A. & Nikander, M-L. (1994). *Ruotsin kielioppi*. 14 uppl. Helsinki: Otava.
- Kangasniemi, H. (1997). *Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- Karlsson, F. (1984). *Finskans struktur*. 2 uppl. Malmö: Liber.
- Karlsson, F. (1985). *Finsk grammatik. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 339*. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Kemppainen, M. (1979). *Kääntäminen ja kontrastiivinen tutkimus*. I Savolainen M. (red.), *Näkökulmia kaunokirjallisuuden kääntämiseen*. Monistesarja N:o 11. Tampere: Tampereen yliopisto, 6-35.
- Lauridsen, K. (1996). *Text corpora and contrastive linguistics. Which type of corpus for which type of analysis?* I Aijmer K., Altenberg B., Johansson M. (red.), *Languages in Contrast. Papers from a Symposium on Text-based Cross-linguistic Studies Lund 4-5 March 1994*. Lund: Lund University Press, 63-71.
- Leino, P. (1999). *Kieli 7. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Polysemia - kielen moniselitteisyys*. 2 uppl. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lähdemäki, E. (1987). *Bibliografinen luettelo Suomessa ennen vuotta 1986 tehdyistä painamattomista kontrastiivisista akateemisista opinnäytteistä, joissa suomi on toisena kielenä*. I Koski M. (red.), *Kontrastiivista kielentutkimusta 1*. Fennistica 8. Turku: Åbo akademi, 177-195.
- Montan, P. & Rosenqvist, H. (1992). *Prepositionsboken*. 4 uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Muittari, V. (1987). *Om modus och modalitet. En finsk-svensk kontrastiv studie över modalitet i konditionala, koncessiva och komparativa satser och satsfogningar*. *Studia Philologica Jyväskyläensia 20*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mustajoki, A. (1993). *Mielestä kieleen. Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin teoriaa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Norstedts svenska ordbok. (1992). Göteborg: Norstedts Förlag.
- Olsson, H. (1999). *Språket så fungerar det. Lärobok i allmän grammatik och lingvistik*. Trelleborg: Berlings Skogs.
- Pajunen, A. (1999). *Suomen verbirektiosta. Verbin argumenttirakenteen jäsenten valinnasta*. *Yleisen kielitieteen julkaisuja 1*. Turku: Turun yliopisto.
- Penttilä, A. (1963). *Suomen kielioppi*. 2 uppl. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Pitkänen, A. (1999). *Om finskans abstrakta lokalkasus och deras motsvarigheter i svenskan*. I Pitkänen A. (red.), *Nordiska vindar*. Tampere: Tampereen yliopisto, 293-324.
- Rosenberg, M. (1992). *Svenska motsvarigheter till finskans translativ i två översättningar*. *Opublicerad pro gradu-avhandling*. Jyväskylä universitet, Institutionen för nordiska språk.
- SAG = Svenska Akademiens grammatik 3 Fraser (1999). Göteborg: Svenska Akademien.
- Sajavaara, K. (1999). *Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi*. I Sajavaara K. & Piirainen - Marsh A. (red.), *Kielenoppimisen kysymyksiä. Soveltavan kielentutkimuksen keskus*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 103-126.
- Seppänen, L. (1979). *Kielisysteemi ja kääntämisen ongelma*. I Savolainen M. (red.), *Näkökulmia kaunokirjallisuuden kääntämiseen*. Monistesarja N:o 11. Tampere: Tampereen yliopisto, 1-5.
- Siro, P. (1964). *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Tietosanakirja Oy.
- Sorvali, I. (1983). *Översättandets teori och praktik*. Helsinki: Gaudeamus.
- Suomi-ruotsi suursanakirja. (1997). 8 uppl. Helsinki: Wsoy.

- Tarvainen, K. (1985). Kielioppia kontrastiivisesti Suomesta saksaksi. Saksan kielen laitoksen julkaisuja 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tirkkonen-Condit, S. (2000). Kääntämisen teoria, tutkimus ja sovellus. I Sajavaara K. & Piirainen-Marsh A. (red.), Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 3. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 123-154.
- Toivainen, K. (1980). Kääntäminen. I Sajavaara K. (red.), Soveltava kielitiede. Helsinki: Gaudeamus, 238-255.
- Tuominen, T. (2001). "Kirjailijaesittely" hämeenlinnalaisista nykykirjailijoista, mm. Olli Jalosesta. [www-dokument].
URL:<http://www.htk.fi/kirjasto/kirjai/ojalo.htm> (1.3.2001, kl:11.06)
- Vehmas-Lehto, I. (1999). Kopiointia vai kommunikointia. Johdatus käännteoriaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Vilkuna, M. (2000). Suomen lauseopin perusteet. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 9. Helsinki: Edita.

Bilaga 1. Beläggen på de olika essivgrupperna i procent och i storleksordning *

TIDSUTTRYCK:	31,6 % (167)
ESSIV I SAMBAND MED ANDRA VERB ÄN <i>OLLA</i> :	23,9 % (126)
RUMSUTTRYCK:	16,5 % (87)
APPOSITIONSADVERBIAL:	12,7 % (67)
ADNOMINAL ESSIV:	7,8 % (41)
ESSIV I SAMBAND MED VERBET <i>OLLA</i> :	7,4 % (39)
ESSIV SOM UTTRYCKER SÄTT:	0,19 % (1)

* Totalantalet essiver i romanen *Hotelli eläville*: 528 (100 %). Det finns vissa ord som dock upprepas ofta. Så är fallet särskilt i gruppen "rumsuttryck" där t.ex. orden *takana* och *mukana* har hög frekvens.

Bilaga 2. Beläggen på de olika translativgrupperna i procent och i storleksordning *

TRANSLATIV UTTRYCKER STÄLLNING, UPPGIFT ELLER TILLSTÅND:	33,0% (173)
ADNOMINAL TRANSLATIV:	13,5% (71)
TRANSLATIV SOM UTTRYCKER ÄNDAMÅL:	11,4% (60)
TIDSUTTRYCK I TRANSLATIV:	9,7% (51)
RUMSUTTRYCK I TRANSLATIV:	9,7% (51)
TRANSLATIV SOM UTTRYCKER FÖLJD ELLER RESULTAT:	6,3% (33)
TRANSLATIVER SOM LÖSA ORD I SATSEN:	6,1% (32)
TRANSLATIV SOM UTTRYCKER SÄTT:	4,4% (23)
SPECIELLA UTTRYCK:	2,9% (15)
DEN LÄNGRE FORMEN AV FÖRSTA INFINITIV:	2,7% (14)
FORTUITIV SATSFÖRKORTNING:	0,2% (1)
TRANSLATIVUS RESPECTUS:	0,2% (1)

* Totalantalet translativer i romanen *Hotelli eläville*: 525 (100 %). Det finns vissa ord som har hög frekvens, t.ex. rumsuttrycket *lähemmäksi* och det adnominala uttrycket *vuoksi*.